

YHDESSÄ JAETTU

Yhteisöllinen elämäntapa senioritalo Loppukirissä

Essi Gruborovics
Jyväskylän yliopisto
Historian ja etnologian laitos
Etnologian pro gradu -tutkielma
Syksy 2013

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Gruborovics, Essi Emilia	
Työn nimi – Title Yhdessä jaettu: yhteisöllinen elämäntapa senioritalo Loppukirissä	
Oppiaine – Subject Etnologia	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year 11/2013	Sivumäärä – Number of pages 131
Tiivistelmä – Abstract <p>Tutkielma käsittelee Helsingin Arabianrannassa sijaitsevan yhteisöllisen senioritalo Loppukirin toimintaa ja asukkaiden kokemuksia yhteisöllisyydestä. Loppukiri on asukkaidensa rakennuttama kerrostalo, jonka tarkoitus on aktiivisen elämäntavan ja tiiviin sosiaalisen kanssakäymisen mahdollistaminen ikääntyvien asukkaiden kesken. Loppukirin asukkaat asuvat omissa asunnoissaan, mutta taloon on rakennettu 400 neliötä yhteisiä tiloja. Asukkaat jakavat arjen valmistamalla yhteisen päivällisen jokaisena arkipäivänä ja huolehtimalla yhteisten tilojen kunnossapidosta. Tutkielmassa tarkastelen Loppukiriä yhteisöllisyyden näkökulmasta ja yhteisöllisyyttä asukkaiden elämäntapana. Selvitän, minkälaiset syyt ja tarpeet ovat saaneet Loppukirin asukkaat hakeutumaan asumaan yhteisölliseen senioritaloon. Tutkielman pääpaino kohdistuu siihen, miten yhteisöllisyys koetaan Loppukirissä, minkälaisia merkityksiä se saa ja miten se talon arjessa ilmenee. Tarkastelen myös henkilökohtaisten syiden taakse kätkeytyviä yhteiskunnallisia kytköksiä. Tutkielmaa varten haastattelin seitsemää Loppukirin asukasta. Haastateltavista suurin osa alkoi eläkeiän kynnyksellä pohtia omaa tulevaisuuttaan. Kokemukset läheisten vanhenemisesta ja yhteiskunnallisen tuen puutteesta sai heidät kiinnostumaan yhteisöasumisesta. Kaikille haastateltaville yhteisöllisyys ei kuitenkaan ollut ensisijainen syy muuttaa Loppukiriin. Haastatteluaineiston perusteella yhteisöllisyys ilmenee voimakkaasti erilaisissa arjen toiminnoissa. Loppukirin arjen kolme tärkeintä teemaa ovat työnteke, yhteisruokailu ja naapuriapu. Työnteon koetaan jäsentävän elämää, antavan siihen rytmin ja tarkoituksen. Talon suuressa yhteiskeittiössä tapahtuva ruuanlaitto kokoaa ihmiset yhteen iloisen ja nautintoa tuottavan asian, ruoan, ympärille. Yhdessä työskentely myös hioo ihmisiä yhteen ja tuo asukkaita lähemmäksi toisiaan. Työryhmistä, joihin talon asukkaat on jaettu, muotoutuu työviikkojen aikaisten ponnistelujen kautta monelle talon tärkein sosiaalinen ryhmitelmä. Yhteisruokailu on yhteisön kantava teema ja yhteisöllisyyden ydin. Päivittäin tapahtuva kohtaaminen toisten kanssa lisää sosiaalista turvallisuutta. Yhteisen päivälliseen liittyy vahvasti myös kulttuurisia merkityksiä sisältävä puoli. Yhteisössä harjoitettu naapuriapu on tärkeää sosiaalisen turvallisuuden kannalta. Naapuriavulla on kuitenkin rajansa: asukkaat eivät voi ryhtyä toistensa omaishoitajiksi, vaan yhteiskunnan on kannettava vastuu silloin, kun pelkkä naapuriapu ei enää riitä. Tiivis yhteiselämä yhteisössä synnyttää väistämättä myös konflikteja ja yhteisön sisäistä kritiikkiä. Asukkaiden erilaiset motiivit Loppukirissä asumiseen aiheuttivat tyytymättömyyttä yhteisön toimintaa kohtaan. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta tarkasteltuna Loppukiri koetaan kuitenkin paikaksi, jossa ikääntyneet voivat tuntea itsensä hyödyllisiksi yhteiskunnan jäseniksi. Asukkaat voivat myös tuntea ylpeyttä siitä, että he ovat omalla työllään rakentaneet ainutlaatuisen senioriyhteisön. Loppukiri voidaan nähdä osana elämänpolitiikan ilmiötä. Jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa minuuden rakentaminen on refleksiivinen projekti, joka perustuu jatkuvasti uudistettaviin elämäkerrallisiin narratiiveihin. Näin myöskään ikääntyvien ei ole pakko tyytyä asumaan yksin omissa koddissaan tai muuttaa palvelutalon asukkaaksi, vaan heillä on mahdollisuus rakentaa yhteiskuntaan omin avuin uudenlaisia asumismuotoja, jotka sopivat nykyaikaiselle eläkeläiselle.</p>	
Asiasanat – Keywords yhteisöllisyys, yhteisöt, yhteisöasuminen, elämäntapa, arki, vanhuus, ikääntyminen	
Säilytyspaikka – Depository	
Muita tietoja – Additional information	

Sisällys

1. Aluksi.....	5
1.1. Ideasta tutkimuskohteeksi	5
1.2. Yhteisö	7
<i>Yhteisö toimintana ja symbolina</i>	7
<i>Yhteisön rappio ja paluu</i>	11
<i>Yhteisö ja yhteisöllisyys eli tutkijan kenttä ja kohde</i>	15
<i>Etnologinen näkökulma yhteisöön</i>	17
1.3. Vanhuustutkimuksen kentällä	19
<i>Etnologinen vanhuustutkimus</i>	19
<i>Muuttuva vanhuus</i>	21
<i>Sosiaalinen vanheneminen ja elämäntilanne</i>	24
1.4. Yhteisöasuminen	27
2. Tutkimusmenetelmät ja aineisto	32
2.1. Teemahaastattelu ja osallistuva havainnointi	32
2.2. Eettiset kulma- ja kompastuskivet.....	37
2.3. Välineitä kokemuksen tutkimiseen	40
2.4. Aineiston käsittely.....	44
3. Saman katon alle	47
3.1. Loppukirjin toiminta ja haastateltavat.....	47
3.2. Tie Loppukiriin	50
3.3. Yhteisöllisyyteen valmentautuminen	57
4. Talon arki	62
4.1. Harrastukset ja työnteke	62
4.2. Yhteisruokailu	71
4.3. Naapuriapu ja suhteet toisiin asukkaisiin	78
4.4. Yhteiset tilat	85
5. Yhteisöllisyyspuheen ulottuvuudet.....	87
5.1. Tulevaisuus.....	87
5.2. Yhteisön sisäistä kritiikkiä	89
6. Yksityisestä yhteiskunnalliseen	98
6.1. Loppukiri – tienraivaaja?	98
6.2. Yhteisöasuminen elämänpoliittisena valintana	101

7. Lopuksi	104
7.1. Arki muovaa yhteisön	104
7.2. Etnologisen yhteisötutkimuksen mahdollisuudet.....	108
Lähteet.....	110
Liitteet.....	121

1. Aluksi

1.1. Ideasta tutkimuskohteeksi

Vuonna 2000 neljä eläkeikää lähestyvää naista, Anna-Liisa Mikkela, Marja Dahlström, Terttu Putila ja Anita Wetterstrand, perustivat Aktiiviset Seniorit -yhdistyksen haaveenaan rakennuttaa yhteisöllinen talo, jossa seniorit voisivat viettää mielekkäitä ja elämäntäyteisiä vanhuudenpäiviä. Hanke sai pääkaupunkiseudulla runsaasti huomiota osakseen, ja yhdistykseen liittyi jatkuvasti uusia jäseniä. Kuuden vuoden aherruksen jälkeen vuonna 2006 Helsingin Arabianrantaan valmistui yhteisöllinen kerrostalo Loppukiri noin seitsemällekympin asukkaalle. Yhteisötalon tarkoituksena on mahdollistaa aktiivisuus ja tiivis sosiaalinen kanssakäyminen asukkaiden ikääntyessään. Aktiivinen elämä ja tarpeellisuuden tunne pitävät asukkaat vireinä, jolloin hoivavaihe lyhenee välttämättömimpään. Jokaisessa taloudessa tulee olla yksi vähintään 48-vuotias henkilö, mutta esimerkiksi vuonna 2009 nuorimmat asukkaat olivat päälle viisikymmentävuotiaita vielä työelämässä olevia ja vanhin 91-vuotias. (Dahlström & Minkkinen 2009: 13–14.)

Tarkoituksena on, että taloon tullaan asumaan riittävän ajoissa, kun asukkaat ovat vielä hyväkuntoisia ja toimintakykyisiä. Loppukiri ei ole hoivakoti, mutta asukkailta odotetaan sitoutumista yhteisölliseen elämäntapaan. Loppukirissä ei myöskään ole kysymys kommuuniasumisesta vaan yhteisöllisyyden ja yksityisyyden yhteen sovittamisesta. Asukkailla on omat asunnot, mutta yhteisöllisen talosta tekevät 400 neliön suuruiset yhteiset tilat: ruokasali, keittiö, kirjasto-olohuone, toimisto, pesula, aputilat, takkahuone, saunatilat, jumppasali ja vierashuone. Keskenään tutut asukkaat asuvat omissa asunnoissaan, mutta jakavat arjen valmistamalla yhteisen päivällisen viisi kertaa viikossa ja huolehtimalla yhteisten tilojen kunnossapidossa. (Dahlström & Minkkinen 2009: 13–14.)

Yhteisöllisyys on omien havaintojeni mukaan saanut yhteiskunnassa lisää painoarvoa: yksilöllisyyden sijaan, tai ainakin sen rinnalla, korostetaan yhteisöllisyyttä ihmisen hyvinvointia tuottavana tekijänä. Näen yhteisöllisyyden osana suurempaa arvokeskustelua, jota käydään niin televisiossa kuin naistenlehtien palstoillakin: yhdelle onnen tuo maalle muutto, toiselle ekologinen elämäntapa. Jotkut löytävät mielenrauhan uskonnoista, jotkut hyppäämällä pois stressaavasta työelämän oravanpyörästä. Erilaisista asumismuodoista haetaan elämään sisältöä ja hyvinvointia, ja tästä näkökulmasta katsottuna yhteiskunnassa virinnyt innostus yhteisöasumista kohtaan onkin mielenkiintoinen ilmiö.

Aiheen ajankohtaisuus näkyy myös esimerkiksi siinä, että Aktiiviset Seniorit ry rakennuttaa suuren kysynnän vuoksi Helsingin Kalasatamaan "Loppukiri kakkosta" eli senioritalo Kotisatamaa, jonka arvioidaan valmistuvan vuonna 2015 (Aktiiviset Seniorit ry:n kotisivu [online]). Keski-Suomeen Saarijärvelle aletaan marraskuussa 2013 rakentaa asumisoikeusmuotoista yhteisöllistä Omatoimi-senioritaloa (Vaaherkumpu 2011: 9; Saarijärven seudun asumisoikeusyhdistyksen kotisivu [online]). Helsingin Jätkäsaarella elokuussa 2013 on kaikenikäisille suunnattu yhteisöalo Malta noussut jo harjakorkeuteen (Maltatalo-hankkeen kotisivut [online]). Loppukirin valmistuminen on selvästi avannut tietä myös muille yhteisöllisestä asumisesta kiinnostuneille ja tehnyt yhteisöasumisesta suurelle yleisölle tunnetumpaa.

Kiinnostuksellani yhteisölliseen asumiseen on myös henkilökohtainen perusta ja se on herännyt juuri tämän samaisen arvokeskustelun innoittamana. Kun opiskelut lähenevät loppuaan ja elämä alkaa asettua jonkinlaiseen uomaan, tulee ajankohtaiseksi miettiä omaa tulevaisuuttaan. Kysymys "Miten rakentaisin tästä elämästä hyvän?" näyttää olevan monen suomalaisen huulilla, ja niin myös minun. Järkeilin lopulta asian niin, että koska ihmiset tarvitsevat toisiinsa, hyvä elämä voisi toteutua yhteydessä toisiin ihmisiin.

Hyvän elämän toteuttaminen taas kiertyy asumisen ja kodin ympärille. Kodilla on suuri merkitys ihmisen hyvinvoinnille. Hyvinvoinnin katsotaan muodostuvan kokonaisuudesta, johon kuuluvat läheiset perhesuhteet, taloudellinen turvallisuus, mielekäs ansiotyö, yhteisöllisyys ja ystävät, henkinen ja fyysinen terveys sekä henkilökohtainen vapaus ja arvot. Kodin fyysinen ympäristö on paikka, jossa monia näistä hyvinvointia tuottavista asioista voi toteuttaa. (Raijas 2008: 118.) Tutkimuskohteeksi valikoitui Loppukiri sen vuoksi, että sen kantava voima on yhteisöllisyys eikä esimerkiksi ekologisuus tai muu aate tai ideologia, kuten on monissa muissa suomalaisissa asuinyhteisöissä.

Pro gradu -tutkielmassani tarkastelen senioriyhteisö Loppukiriä yhteisöllisyyden näkökulmasta ja yhteisöllisyyttä asukkaiden elämäntapana. Vaikka Loppukirin asukkaista suurin osa on ollut eläkkeellä jo joitakin vuosia, tutkimukseni keskeisimpänä tutkimuskohteena ei ole vanhuus tai ikääntyminen. Ikääntymiseen liittyvät teemat täytyy kuitenkin ottaa huomioon, kun kyseessä on senioritalo. Ensisijaisesti haluan tarkastella Loppukirin yhteisöllisyyttä eli sitä, minkälaiset syyt ja tarpeet ovat saaneet Loppukirin asukkaat hakeutumaan asumaan yhteisöllisyyttä korostavaan senioritaloon. Tutkielman pääpaino kohdistuu siihen, miten yhteis-

söllisyys koetaan Loppukirissä, minkälaisia merkityksiä se saa ja miten se talon arjessa ilmenee.

Sen lisäksi, että kartoitan, mistä syistä Loppukirin asukkaat ovat valinneet asumismuodokseen yhteisöllisen senioritalon ja millaisia kokemuksia heillä on yhteisöllisyydestä, pyrin myös sijoittamaan tutkimuskysymykset laajempaan, yhteiskunnalliseen yhteyteen. Minkälaiset yhteiskunnalliset ilmiöt vaikuttavat Loppukirin asukkaiden henkilökohtaisten elämänvalintojen taustalla? Minkälaiset yhteiskunnalliset muutokset ovat saaneet aikaan sen, että Loppukirin kaltainen yhteisöllinen senioritalo on nähnyt päivänvalon? Onko Loppukiri asukkailleen pelkästään henkilökohtainen elämänvalinta vai näkevätkö asukkaat valintansa yhteiskunnalliset vaikutusmahdollisuudet? Pro gradu -tutkielma ei suppeutensa puolesta mahdollista kovin laajaa analyysia tällä tasolla, mutta antanee ajatuksia mahdollisia jatkotutkimuksia varten.

1.2. Yhteisö

Yhteisö toimintana ja symbolina

Yhteisöt ja yhteisöllinen elämä ovat ihmisen olemassaolon perusta. Teoksessaan *Itsemurha* sosiologi ja antropologi Émile Durkheim tarkastelee itsemurhaa sosiaalisena ilmiönä. Hänen mukaansa yhteisön moraalinen rakenne – toisin sanoen sen yhteisöllisyyden laatu ja määrä – ratkaisee vapaaehtoisten kuolemien määrän. (Durkheim 1985: 365.) Durkheim katsoi, että yhteenkuuluvaisuuden tunne on keskeisin tekijä, joka pitää yhteiskunnan koossa ja luo perustan yksilön ja yhteiskunnan suhteelle. Hän osoitti, että erityisesti modernissa yhteiskunnassa yhteenkuuluvuus, joka aiemmin syntyi yhtenäisen uskonnollisen arvomaailman perustalle, on hajonnut. Durkheim kuitenkin näki yhteisöön kuulumisen tunteen välttämättömänä, sillä vain sosiaalisessa yhteenkuuluvuudessa, ryhmässä, yhteisössä tai yhteiskunnassa, yksilö voi olla voimakas ja kykenee toimimaan yksilöllisesti mielekkäällä tavalla. Ilman yhteisöä yksilö on heikko ja eksyksissä, mutta samalla yhteisöön kuuluminen on pakko, josta ei ole ulospääsyä. (Antikainen 2000: 13.)

Yhteisöjä pidetään perinteisesti sosiologian alaan kuuluvina tutkimuskohteina, mutta ne eivät ole vieraita myöskään antropologeille, jotka ovat tutkineet erilaisten yhteisöjen rakennetta muun muassa sukulaisuusjärjestelmien kautta (ks. Eriksen: 2004). Etnologian alalla yhteisö-

tutkimus on painottunut erityisesti kylätutkimuksen suuntaan. Monitieteinen kylätutkimus oli 1960-luvun Suomessa yksi humanistis-yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen uusista suuntauksista, jota voidaan luonnehtia mikrotason yhteisötutkimukseksi. Kyläprojektien taustalla oli huoli suomalaisen kyläkulttuurin katoamisesta Suomen nopean teollistumisen ja kaupungistumisen seurauksena. (Enges 2010: 205.)

Yhteisön käsitteen määrittelemineen on kuitenkin jäänyt pääasiassa sosiologien harteille. Sosiologi Heikki Lehtosen teoksesta *Yhteisö* käy ilmi, että yhteisön määritelmästä ei vallitse yksimielisyyttä ja että sen määrittelemineen on ylipäänsä varsin haastavaa. Yhteisöä käytetään monesti ryhmämuodostelmien yleisnimityksenä, mikä tarkoittaa sitä, että yhteisön koko voi vaihdella kolmen henkilön kokoelmasta ihmiskuntaan. (Lehtonen 1990: 15.) Sanaa ”yhteisö” on usein käytetty puhuttaessa esimerkiksi naapurustosta, asumisen määrittämästä ihmisen lähiympäristöstä. Nykyisin monet tutkijat eivät pidä yhteisöä niinkään maantieteellisenä, sosiaalisena tai palvelujen tuottamisen alueena, vaan pikemminkin moraalisenä alueena, joka sitoo ihmisiä kestäviin suhteisiin toistensa kanssa. Yhteisö on tunne-elämysten alue, joka sitoo ihmisten identiteettejä mikrokulttuureihin. (Holmila 2001: 12.) Sosiologi Amitai Etzionin mukaan yhteisöllä on kaksi ominaispiirrettä. Ensinnäkin se on verkosto, joka muodostuu tietyn yksilöjoukon keskinäisistä tunnepitoisista suhteista. Nämä suhteet usein risteävät keskenään ja vahvistavat toisiaan. Toiseksi se on jonkinasteista sitoutumista yhteisiin arvoihin, normeihin ja merkityssisältöihin sekä yhteiseen historiaan ja identiteettiin, toisin sanoen sitoutumista erilliskulttuuriin (Etzioni 1997: 127.)

Yhteisö on siis joukko ihmisten keskinäisiä siteitä eli sosiaalinen verkosto erotuksena kahden yksilön välisistä siteistä. Yhteisöt ovat sosiaalisten suhteiden verkostoja, joilla on yhteisiä merkityssisältöjä ja ennen kaikkea yhteisiä arvoja. Etzionin mukaan nykyiset yhteisöt ovat ns. uusia yhteisöjä, jotka ovat itsessään osa moniarvoista yhteisöjen verkostoa. Ihmiset ovat samanaikaisesti jäseninä useissa eri yhteisöissä, kuten kotona, työpaikalla ja harrastuksissa. Tätä moniyhteisöllisyyttä, kuten myös vapautta valita työ- ja asuinyhteisönsä, käytetään usein suojaamaan yksilöä yksittäisen yhteisön liiallisilta paineilta. (Etzioni 1997: 128.) Jos yhteisön käsite kuvaa sosiaalista yksikköä, yhteisöllinen eli sosiaalinen side puolestaan kuvaa yksilön suhdetta tähän kokonaisyksikköön. Jotkin siteet näyttävät yhdistävän vain kahta yksilöä, kun toiset taas ovat monitahoisempia ja kytkevät toisiinsa vaikkapa yhden yksilön ja kokonaisen verkoston muita yksilöitä tai kaksi kokonaista yksilöiden verkostoa. Jotkin siteistä ovat luonteeltaan ideologisia tai emotionaalisia ja yhdistävät yksilön yhteiselämää kuvaavien abstrak-

tien ilmaisujen, visioiden tai mielikuvien kokonaisuuteen. Yhdestä näkökulmasta katsottuna yhteisöllinen side saattaa näyttäytyä hyvin yksityisenä ja vain muutama yksilöön rajoittavana, mutta toisesta kulmasta tarkasteltuna se saattaakin kasvaa kokonaisuudeksi, jossa risteilee hyvin monimutkainen verkosto ideologisia ja emotionaalisia sidoksia. Näkökulmanvaihdos tekee ymmärrettäväksi sen, miten miljoonat ihmiset voivat luoda syvän tunnesiteen kuninkaallisten, elokuvatähtien tai jopa fiktiivisten hahmojen kohtaloihin. (Holmila 2001: 14.)

Yhteisön rinnalla elää lukuisia samankaltaisia käsitteitä, kuten yhdyskunta, yhdistys, ryhmä, sosiaalinen verkosto ja järjestö. Miten yhteisö eroaa näistä? Kurkistus klassisen sosiologian teorian historiaan voi avata uusia näkökulmia. Sosiologian juuret ovat 1700- ja 1800 -lukujen saksalaisessa romantiikassa, missä arvostettiin yli kaiken traditionaalista kansankulttuuria. Samalla tavalla myös yhteisön käsite idealisoitiin kuuluvaksi johonkin kaukaiseen, jo kadonneeseen menneisyyteen. Saman hengen mukaisesti todettiin, että tällainen "aito" yhteisö ei enää nykyajassa voi samalla tavalla toteutua. Tämänkaltaiselle lähtökohdalle sosiologi Ferdinand Tönnies perusti tunnetun yhteisökäsitteensä kahtiajaon *Gemeinschaft/Gesellschaft*. *Gemeinschaft* tarkoittaa suoraan suomennettuna yhteisöä ja *Gesellschaft* yhdistystä tai yhteiskuntaa. (Lehtonen 1990: 21–22.) Käsite *Gemeinschaft* Tönniesin yhteisömääritelmässä viittaa perinteiseen yhteisöön, josta hyvänä esimerkkinä toimivat esimerkiksi perinteiset maalaiskylät tai ammattikillat. Tällaista yhteisöllisyyden muotoa edustavat myös esimerkiksi äidin ja lapsen välinen suhde tai muut sukulaisuussuhteet, jotka perustuvat yhteiseen historiaan, kokemuksiin ja kiinteään siteeseen. *Gemeinschaft* on perheen tai kylän kaltainen harmoninen yhteisö, jota luonnehtivat lämpimät ihmissuhteet, ja sen koossapitävänä voimana ovat perinne ja sisäiset normit. Toinen yhteisötyyppi on *Gesellschaft*, muoto joka on kehittynyt yhteiskunnan modernisaation myötä perinteisestä *Gemeinschaft*-yhteisöstä. Modernissa yhteisössä ovat tyypillisiä sosiaaliset suhteet, joissa osapuolet etsivät toisistaan hyötyä ja käyttävät toisiansa välineinä päämääriensä saavuttamiseen. *Gesellschaft* on siis määritelmän mukaan kylmän laskelmoiva ja egoistinen ihmisryhmittymä. (Antikainen ym. 2006: 14.)

Dualistisuudestaan huolimatta Tönniesin ajattelussa tiivistyy huomattava osa siitä, miten myöhemmät yhteiskuntatieteilijät ovat yhteisön käsittäneet. Myös nykyajan sosiologia eri tavoin joko toistaa tai purkaa Ferdinand Tönniesin tunnettua jakoa *Gesellschaftiin* ja *Gemeinschaftiin* (Veijola 2005: 95). Klassinen sosiologia on Lehtosen mukaan kuitenkin oikeassa siinä, että esimoderni maailma oli yhteisöllisesti järjestäytynyt. Suurin pulma on siinä, että *Gesellschaftin* kielteiset piirteet ovat jääneet idealisoidun *Gemeinschaftin* varjoon. Klassisen

sosiologian perustalta syntynyt käsitys esikapitalismin yhteisön aitoudesta ja paremmuudesta on Lehtosen mukaan vain unelma vailla todellisuuspohjaa. Gemeinschaft näyttää pikemminkin olevan modernin yhteiskunnan oman yhteisökäsityksen projektio esimoderniin aikaan, minkä vuoksi yhteisöihin suhtaudutaan yleensä varauksettoman myönteisesti. (Lehtonen 1990: 22–23.)

Lehtonen pyrkii edelleen kaventamaan yhteisön määritelmää jaotteleamalla yhteisöllisyyden muodot kahteen eri kategoriaan: toiminnalliseen yhteisöön ja symboliseen yhteisyyteen. Toiminnallisen yhteisön jäsenten ryhmäidentiteetti muodostuu konkreettisen toiminnan seurauksena, joten toiminnallisen yhteisön voi sanoa syntyvän vuorovaikutuksessa. Symbolinen yhteisyys taas kehittyy tietoisuudessa vahvistuvan yhteenkuuluvuuden tunteen tuloksena eikä vaadi toimintaa. Nämä kehityssuunnat ovat toisiaan vahvistavia: konkreettinen toiminta voi johtaa symboliseen yhteisyyteen ja symbolinen yhteisyys yhteisöllisten vuorovaikutusmuotojen kehittymiseen. Toiminta on yhteisöllistä, kun vuorovaikutukseen osallistuu yksilöistä muodostuva ryhmä, johon ryhmän ulkopuoliset yksilöt tai muut ryhmät voivat olla vuorovaikutuksessa. Yhteisön tulee olla toimijana vähintäänkin muiden vuorovaikutuskentän toimijoiden tunnistamana, jolloin yhteisöllä on epävirallisen tai virallisen toimijan status. (Lehtonen 1990: 23–25.)

Symbolisessa yhteisyydessä yhteisöllisyys ilmenee joko tavoitteena tai ideana. Sen sisältönä voi olla maailmankatsomus, uskonnollinen näkemys, poliittiset arvot, uskomukset ja niin edelleen. Yhteisöllisyyttä luo siis jonkinlainen aate. Symbolinen yhteisyys ei noudata toiminnallisten yhteisöjen rajoja, vaan yhdistää epämääräisempiä ihmisryhmittymiä. Se on normatiivista siinä mielessä, että se määrää suhtautumisen tiettyihin asiantiloihin ja vaikuttaa tämän kautta myös ihmisten käyttäytymiseen, ajankäyttöön ja vuorovaikutustapoihin. Symbolinen yhteisyys voi olla alkuperältään kulttuurista, jolloin se on syntynyt ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja toiminnassa. Jos yhteisyyden juuret ovat ideologiassa, sen uusintamisesta pitävät huolen ideologiset koneistot.

Symbolinen yhteisyys uusiutuu jatkuvasti sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja ilmentää aidosti ihmisten pyrkimyksiä omasta mielestään elämisen arvoisen elämän järjestämiseen.¹ (Lehtonen 1990: 26–27.)

Loppukirin tapauksessa kyseessä on selkeän toiminnallinen yhteisö, jota voisi luonnehtia jopa perinteiseksi. Asukkaat asuvat yhdessä saman katon alla ja jakavat yhteisen arjen talon töistä huolehtien ja yhteisen ruokapöydän ääreen kokoontuen. Toki yhteisön olemassaolo vaatii myös tietyn me-hengen ja yhteenkuuluvaisuuden tunteen läsnäoloa, sillä pelkkää työleiriä ei vielä voi kutsua todelliseksi yhteisöksi. Loppukirin tapauksessa yhteisöllisyyttä kuitenkin tuotetaan yhdessäolon ja yhdessä tekemisen kautta, ja siksi kyseessä on ennen kaikkea toiminnallinen yhteisö. Loppukiriä voisi kutsua myös paikalliseksi yhteisöksi. Lehtosen mukaan paikallisuus, siis fyysisesti samalla alueella tai samassa tilassa oleminen, mahdollistaa toiminnallisen yhteisön syntymisen ja on sen välttämätön edellytys (Lehtonen 1990: 219).

Yhteisön rappio ja paluu

"Men and women look for groups to which they can belong, certainly and forever, in a world in which all else is moving and shifting, in which nothing else is certain" (Hobsbawm 1996: 40).

Yhteisöt ovat koko ihmiskunnan historian ajan olleet yhteiskuntien perusyksikköjä – oli kyse sitten suku-, kylä- tai heimoyhteisöistä (ks. Lehtonen 1990). Kylä- ja heimoyhteisöt kuuluvat modernissa maailmassa pääosin menneisyyteen, mutta kaipuu yhteisöön on säilynyt. Koska maailmassa mikään ei ole varmaa eikä kestäväää ja kaikki on ikuisesti muutoksessa, Eric Hobsbawmin sanoin ihmiset etsivät paikkaa, johon voisivat tuntea kuuluvansa (1996: 40). Modernisaation tuomat muutokset vaikuttivat kuitenkin perustavanlaatuisella tavalla yhteisöllisyyteen. Esimerkiksi Suomessa perinteisten kyläyhteisöjen elinmahdollisuudet ovat huomattavasti kaventuneet ja perheiden merkitys yksilöä suojaavana yhteisönä vähentynyt teollistumisen myötä (Lehtonen 1990: 216–217, 219–220). Yksi suurimmista kysymyksistä yhteisö-

¹ Symboliseen yhteisyyteen kytkeytyy myös Benedict Andersonin luotsaama käsite *kuviteltu yhteisö*. Kansakunta ja sen kaltaiset poliittiset yhteisöt ovat kuviteltuja, koska pienimpienkään kansakuntien jäsenet eivät voi kaikki tuntea ja tavata toisiaan tai edes kuulla toisistaan. Tästä huolimatta kansalaisten mielissä elää kuva heidän jakamastaan yhteydestä, yhtenäisestä kansakunnasta. Kuviteltu yhteisö ei tässä viittaa minkäänlaiseen epäaitouteen tai valheelliseen, vaan kyse on yksikertaisesti yhteisöistä, jotka eivät perustu kasvokkai-kontakteihin ja ne täytyy sen vuoksi kuvitella. (Anderson 2007: 39–40.)

tutkimuksen kentällä näyttääkin olevan se, mitä yhteisöllisyydelle tapahtui teollisen vallankumouksen pyörteissä ja edelleen individualistisessa ja pirstoutuneessa jälkiteollisessa ajassa. Onko perinteinen yhteisöllisyys katoamassa vai jo peräti kadonnut maailmankartalta? Minkälaista yhteisöllisyyttä tulevaisuus tuo tullessaan, ja pystyykö se täyttämään syntyneen yhteisövajeen?

Miltä nykyaika sitten näyttää? Sosiologi Mikko Saastamoinen esittää, että 2000-luvun alun eräs keskeinen kulttuurinen ominaispiirre on jännite yksilöllisyyden ihannoinnin ja uudenlaisen yhteisöllisyyden välillä. 1900-luku piirtyi vahvasti kansallisvaltioiden kukoistuksen aikakaudeksi, mutta nyt kansallisvaltioiden aika tuntuu olevan ohi tai vähintäänkin voimakkaan murroksen kourissa. Meneillään olevaa aikakautta nimitetään usein post- tai jälkimoderniksi, siirtymäksi modernin kypsään tilaan teollistumisen ja kansallisvaltioiden jälkeen. 1900-luvun jälkipuolisko näyttäytyy hyvin vahvasti eräänlaisena yksilöllistymisen juhlanäytelmänä. Yksilön elämä ymmärretään projektina, joka perustuu tehtyihin valintoihin - muun muassa kulutusvalintoihin, koulutusvalintoihin ja työelämää koskeviin valintoihin. Yksilöinä olemme itse moraalisesti vastuussa näiden elämänprojektien onnistumisesta. (Saastamoinen 2001a: 163–164.)

Sosiologi Anthony Giddens nimittää jälkimodernia elämisen mallia refleksiiviseksi projektiksi. Vanhassa maailmassa elämänkaaren muutoksissa tärkeässä roolissa olivat erilaiset siirtymäritit, jotka auttoivat yksilöitä sosiaalisesta statuksesta toiseen. Nopeasti muuttuvassa ajassamme tällaisia rituaaleja ei enää ole, joten yksilön on suhtauduttava elämäänsä korostavan tietoisesti. (Giddens 1991: 32–33.) Mikko Saastamoisen mukaan enää emme ole vain sitä, miksi satumme syntymään, vaan sitä, miksi teemme itsemme elämänpoliittisten valintojemme kautta. Jälkimodernissa maailmassa jokaisen on liki päivittäin vastattava kysymykseen "*kuinka minun tulee elää?*". (Saastamoinen 2001b: 141.)

Moni tutkija on huolissaan yksilöllisyyden voittokulusta ja yhteisöllisyyden kuihtumisesta (ks. Etzioni 1995). Sosiologi Zygmunt Bauman maalaakin teoksessaan *Community* (2001) varsin lohduttoman kuvan yhteisöjen tilasta maailmassa. Hänen mielestään perinteinen ja aito yhteisöllisyys on menetetty, ja yhteiskunnassa vallitsee yhteisöllisyyden puutteesta johtuva moraalinen rappio. Täten Bauman osaltaan toistaa Tönniesin klassista *Gemeinschaft/ Gesellschaft* -jaottelua.

Sosiologi Yock Youngin (1999: 164) mukaan identiteetistä on tullut yhteisön korvike: "Just as community collapses, identity is invented." Ihmiset täyttävät yhteisötyhjiön pönkittämällä yksilöllistä identiteettiään ja korostamalla omaa erityislaatuaan. Samalla korostuu myös ihmisten erillisyys toisistaan, mikä tekee heistä hauraita ja heikkoja. (Bauman 2001: 15–16.) Bauman esittääkin, että nyky-yhteiskunnassa mikään ei pysy samana tarpeeksi kauan, jotta se ehtisi synnyttää turvallisuudentunnetta, jota yhteisöllisyyttä janoavat yksilöt etsivät.

Jos Baumanin mielestä yhteisöllisyys on katoava luonnonvara, löytyy tieteen kentältä myös niitä, jotka uskovat yhteisöllisyyden uuteen nousuun. Sosiologi Riitta Jallinoja tutkii teoksessaan *Perheen vastaisku: familistista käännettä jäljittämässä* familismin eli laajassa merkityksessään perhemyönteisyyden nousua yhteiskunnassamme 1990-luvun lopusta 2000-luvun alkuvuosiin asti. Familismin myötä uutta nostetta Jallinojan mukaan on vuosituhannen taitteesta lähtien saanut myös yhteisöllisyys. Se ja familismi elpyivät samaan aikaan tarkoitukseen liittää ihmiset pitkän individualistisen aikakauden jälkeen jälleen kiinteämmin yhteen. Sekä perhe- että muita yhteisöjä tiivistämällä ja niiden merkitystä korostamalla katsotaan myös yleisen hyvinvoinnin kasvavan. Puhutaankin yhteisöllisyyden paluusta. (Jallinoja 2006: 192–193.)

Yhteisö on lähtökohtaisesti moraalisesti hyvä ja siihen liitetään lähes aina positiivisia mielleyhtymiä (Saastamoinen 2001a: 166). Yhteisön käsitteessä itsessään on vetovoimaa, joka saa ihmiset innostumaan. Esimerkiksi Antti Hautamäki aloittaa teoksen *Yhteisön paluu* johdannon sanoin "Yhteisöllisyys on vahvistumassa" (Hautamäki 2005: 7). Näin myös tieteelliset kirjoitukset tulevat osaksi tutkittavaa ilmiötä ja vahvistavat ja tekevät ihmisille tunnetuksi uutta yhteisöllisyyden nousua. (Jallinoja 2006: 192–193.) Saattaa olla myös niin, että yhteisöt eivät ole kadonneet mihinkään, vaan muuttaneet vain muotoaan. Esimodernissa yhteiskunnassa ihminen syntyi, eli ja teki työtä yhden yhteisön piirissä, mutta teollistumisen myötä työ ja asunto ovat eriytyneet fyysisesti kahdeksi eri paikaksi, ja samalla tietty osa vuorokaudesta määrittynyt työajaksi ja osa vapaa-ajaksi. Nykyään ihmisten jokapäiväinen vuorovaikutus tapahtuukin lukuisissa ja vaihtuvissa vuorovaikutusjärjestelmissä, jotka voidaan eritellä työyhteisöksi, perheyhteisöksi ja paikallisyhteisöksi. On kuitenkin huomattava, ettei työyhteisö, sen paremmin kuin paikallisyhteisökään, täytä toiminnallisen yhteisön tunnusmerkkejä. Perheyhteisökin on muuttunut esimodernin ajan sukuyhteisöistä. Nykyään lähes mitä tahansa vuorovaikutusjärjestelmää voi kutsua yhteisöksi, oli se sitten konkreettinen tai symbolinen, todellinen tai kuviteltu. Kun yhteisön käsite "epämääräistyy" tällä tavoin, siihen voidaan liit-

tää mitä erilaisimpia ominaisuuksia. Niinpä yhteisö alkaakin merkitä erilaisia mielikuvia, toiveita ja visioita yhteisöstä. (Lehtonen 1990: 132–134.)

Sosiologi Marja Holmilan (2001: 146–147) analyysi suomalaisesta maaseutuyhteisöstä osoittautuu yhteneväiseksi Lehtosen käsitysten kanssa. 1900-luvun Suomessa muutoksen suunta on vienyt pois maaseudun sosiaalisista rooleista kohti kaupunkilaisten rooleja. Tämä ei ole pelkästään seurausta siitä, että ihmiset muuttavat kaupunkiin, vaan muutos on havaittavissa myös kyläyhteisöjen sisällä. Kylän ulkopuoliset suhteet muuttuvat entistä merkityksellisemmiksi hyvien kulkuyhteyksien, lisääntyvän vapaa-ajan, puhelinten ja internetin myötä, ja maaseudulle tyypillisistä kompleksisista, monikanavaisista ja päällekkäisistä sosiaalisista rooleista ollaan siirtymässä kohti kaupunkilaiselle elämäntavalle tyypillisiä ohuita ja eriytyneitä sosiaalisia rooleja. Tästä ilmeisestä muutoksesta huolimatta kyläyhteisö elää edelleen entistä elämäänsä monissa symbolisissa ilmentymissä. Holmilan tutkimuksen kohteena olleen kylän perinnettä ja identiteettiä haluttiin pitää yllä. Ihmiset olivat hyvin voimakkaasti sitoutuneita kotipaikkaansa ja nousivat kärkeästi puolustamaan sitä, mikäli jokin ulkopuolinen taho uhkasi tai kritisoi paikallisia arvoja. (ibid.)

Näyttääkin siltä, että maaseudun ja sen yhteisöjen kulttuurinen rakentuminen tapahtuu entistä enemmän ”muualla”, toisin sanoen yhteisön fyysisestä sijainnista erillään. Kun pysyvien asukkaiden määrä vähenee, merkityksellisiksi kylän uudelleen organisoitumisen kannalta nousevat myös entiset, nykyään muualla asuvat kyläläiset, sekä alueella käyvät kesäasukkaat, retkeilijät ja metsästäjät. Kylien aseman heikennyttyä tuotannollisessa mielessä muut merkitykset ovat tulleet näkyviin paikallisuuksien subjektiivisten määritysten kautta. (Knuuttila & Rannikko 2008: 15–16.) Maaseutuyhteisöjen muutos kuvastaa siirtymää toiminnallisista yhteisöistä mielikuvien ja visioiden tasolla rakentuvaan symboliseen yhteisyyteen, joka ei rakennu kasvokkaiskontaktien ja fyysisen sijainnin varaan. Nykyajalle onkin ominaista, että symbolinen yhteisyys on tavoiteltavaa ja arvokasta sinänsä. Toiminnallisten yhteisöjen (perinteisten suku- ja kyläyhteisöjen) määrä on historiallisesti tarkastellen vähentynyt nykyaikaa lähestyttäessä, kun taas symbolisen yhteisyyden merkitys on kasvanut. (Lehtonen 1990: 231, 35.)

Yhteisöllisyyden idea on säilynyt ihmisten mielisä riippumatta siitä, vallitseeko yhteiskunnassa yhteisöllisyyttä edistävä vai kuihduttava ilmapiiri. Aika ajoin yhteisöllisyyttä kohtaan syntyy uuden innostuksen aalto, mikä osoittaa, että yhteisön idea kestää. Tässä mielessä

yhteisöllisyyden aatteellinen ja symbolinen puoli ovat yhtä tärkeitä kuin konkreettisten ja toiminnallisten yhteisöjen olemassaolo. Toiminnallisten yhteisöjen katoamista näyttääkin aina seuraavan yhteisöajattelun renessanssi, jolloin yhteisöllisyyden aatteellista puolta pohditaan ja kehitetään intensiivisesti (Lehtonen 1990: 197.)

Pääkaupunkiseudulla – ja muuallakin Suomessa – syntynyt innostus asuinyhteisöjen perustamiseen kielii mielestäni jonkinlaisesta toiminnallisten yhteisöjen renessanssista. Mielestäni ihmisten kaipuu yhteisöön nousee kyllästymisestä individualismin mukanaan tuomiin seurauksiin. Ihmiset ovat ihmiskunnan historiaan nähden historiallisen erillään toisistaan, ja sen täytyy luoda yhteiskuntaan turvattomuutta ja tyhjyyttä huolimatta siitä, että perinteisten yhteisöjen tilalle on syntynyt uudenlaistakin yhteisöllisyyttä esimerkiksi työyhteisöjen muodossa. Ehkäpä modernin ajan juuretumuudessa pelkkä aatteellinen yhteisyys ei riitä kaikille ihmisille, vaan he kaipaavat konkreettista yhdessäoloa ja yhteyttä toisiin ihmisiin.

Yhteisö ja yhteisöllisyys eli tutkijan kenttä ja kohde

Yhteisöllisyys on yhteisön rinnalla toinen työni kannalta hyvin merkityksellinen käsite. En ole juurikaan löytänyt kirjallisuudesta määritelmiä yhteisöllisyydelle, sillä suurin osa lukemistani teoksista tuntuu keskittyvän itse yhteisön määrittelemiseen. Yhteisö ja yhteisöllisyys lienevät käsitteinä niin lähellä toisiaan, että niiden erottaminen ei ole ollut mielekästä. Tutkielmani kannalta yhteisön ja yhteisöllisyyden jakaminen kahdeksi eri käsitteeksi on kuitenkin perusteltua. Vaikka tutkin myös itse yhteisöä ja sitä, miten se toimii, pääpaino tutkimuksessa on yhteisöllisyyden ilmenemisessä ja siinä, mitä merkityksiä sille annetaan.

Mielestäni yhteisö on jotakin staattisempaa verrattuna yhteisöllisyyteen: yhteisö koostuu jäsenistä, jotka ovat kokoontuneet jonkin saman asian äärelle, oli se sitten työ-, asumis- tai harrastusyhteisö. Yhteisöllisyys taas vaatii liikettä ja vuorovaikutusta. Yhteisö on kuin mehiläispesä talvella, jolloin pesän asukkaat kerääntyvät palloksi ja tuottavat lämpöä kuhisemalla liki toisiaan. Yhteisöllisyys taas on jonkinlainen tulos, joka syntyy liikkeestä, yhteisönä toimimisesta. Yhteisöllisyys on mielestäni lähellä yhteenkuuluvaisuuden tunnetta sillä erotuksella, että yhteenkuuluvaisuutta, ts. symbolista yhteisyyttä, voi tuntea ilman konkreettista, vuorovaikutuksellista yhteisöä (esim. kansalaiset kansallisuusaatteen äärellä), kun taas yhteisöllisyys vaatii todellisen paikan - yhteisön, jossa jäsenet toimivat ja synnyttävät me-henkeä. Yh-

teisöllisyys on siis mielestäni sekä kokemuksellista, jolloin yhteisön jäsen itse kokee yhteenkuuluvaisuuden tunnetta muiden yhteisön jäsenten kanssa, että toiminnallista eli yhteisönä olemista ja toimimista. Yhteisö ja yhteisöllisyys liittyvät hyvin kiinteästi yhteen: ei ole yhteisöä ilman yhteisöllisyyttä (yhteisön toiminnan seurauksena syntyvää tunnetta, joka liittää jäsenet yhteen), eikä yhteisöllisyyttä ilman yhteisöä (alustaa, josta yhteisöllisyyden tunne voisi kummuta).

Etnologiassa kenttätyö on tärkeä osa tutkijan arkea. Kenttätyön kautta tutkijan pyrkii mahdollisimman lähelle tutkimuskohdettaan, toisin sanoen kommunikaatiotilanteeseen tutkittavien kanssa heidän omalla kielellään (Junkala 1999: 189). Se, mitä kentällä kulloinkin tarkoitetaan, on jossain määrin keskustelun ja muutoksen kohteena. Toisille kenttä on fyysinen paikka, kyselyvastausten pino, arkisto tai vaikkapa Internetin keskustelupalsta, toiset eivät välttämättä problematisoi tai määrittele kenttää lainkaan. Etnologi Helena Ruotsala (2005: 48) määrittelee kentän siksi paikaksi tai tilaksi, jossa tutkimusaineisto luodaan vuorovaikutuksessa tutkittavien kanssa – olipa kyseessä sitten fyysinen paikka tai arkisto. Tutkimuksen kenttä voi tarkoittaa myös tutkijan esiyymmärryksessä syntyvää mentaalista kenttää: esioletuksia siitä, miten kenttä rajautuu ajallisesti ja paikallisesti, keitä kenttään kuuluu ja mihin laajempaan teoreettiseen tai yhteiskunnalliseen yhteyteen se sijoittuu. Aiemmin kenttätyössä kenttä on ollut nimenomaan paikka, usein jokin pieni ja selkeästi rajattu yhteisö, johon tutkija saapuu ulkopuolelta. Kenttä on kuitenkin moniulotteisempi kuin pelkkä fyysinen paikka tietyssä ajassa: Missä määrin se on tutkijan oma luomus? Miten tutkittavat itse määrittelisivät kentän? Nykyään kentän ei tarvitse olla erillinen paikka, vaan kenttätyötä pidetään tutkimustapana tai prosessina, johon vaikuttavat tietyt sosiaalis-poliittiset asiat ja ilmiöt. (ibid.)

Loppukiri on tutkimuksen kenttänä ”vanhanaikainen”: selkeärajainen ja kohtuullisen kokoinen. Yhteisön ja yhteisöllisyyden välinen suhde kaipaa kuitenkin lisämäärittelyä. Tutkimuskohteenani on Loppukiri-niminen senioriyhteisö, mutta pääpainoni tulee olemaan yhteisössä ilmenevän yhteisöllisyyden ja sen merkitysten tutkiminen. Tutkielmassa toki kartoitetaan, minkälaisesta yhteisöstä on kyse ja kuinka se toimii, mutta tähtäin on yhteisöllisyyden kokemisessa. Koska sosiaalinen vuorovaikutus tuottaa ja uusintaa jatkuvasti symbolista yhteisyyttä, yhteisö on eräänlainen kasvualusta, jonka varassa yhteisöllisyys voi kukoistaa. Samoin Loppukiri-yhteisö on pohja siellä syntyvän yhteisöllisyyden olemassaololle. Koska yhteisö ja yhteisöllisyys liittyvät niin tiukasti yhteen, täytyy molempien olla myös tutkimuksen kohteita. Toisaalta yhteisö on se konkreettinen paikka, kenttä, jossa tutkija toimii, observoi ja haastat-

telee. Loppukirin tapauksessa kentän rajaavat talon seinät sekä yhteisön jäsenet. Tästä johtuen yhteisö on sekä kenttäni että tutkimuskohteeni, sillä Loppukirissä ne kuuluvat erottamattomasti yhteen.

Etnologinen näkökulma yhteisöön

Myös etnologiassa yhteisöjä on tutkittu eri näkökulmista. Keskeinen yhteisötutkimuksen kohde kansatieteen historiassa on suomalainen kylä. Yhteisötutkimuksen muotoutuminen liittyykin vahvasti sekä tieteenalan että suomalaisen kansakunnan syntyhistoriaan. Kansatieteessä on pitkään vallinnut vahva pyrkimys pelastaa ja tallentaa asioita ja ilmiöitä, joiden on katsottu olevan katoamassa yhteiskunnallisten murrosten myötä. Tällaisista tutkimuskohteista hyvä esimerkki on kansatieteen lempilapsi, talonpoikaisväestö. 1900-luvun alun teollistuvassa yhteiskunnassa talonpoikaisväestö perinteisine elämäntapoineen edusti jotakin alkuperäistä ja turmeltumatonta, ja keskittymällä maaseutututkimukseen kansatieteilijät ajattelivat voivansa pelastaa rippeet muinaisesta suomalaisesta kansanperinteestä. Tämä tuki myös rakentamassa olevaa suomalaista identiteettiä ja kansallisvaltiota. (Lehtonen 2005: 17.)

Pienyhteisötutkimus sai lisäpontta myös tieteenalalla käynnissä olleen paradigmanmuutoksen myötä. Kansatieteessä vaikuttivat 1900-luvun alkupuolella evolutionistiset ja diffusionistiset suuntaukset. Katsottiin, että tiettyjen kulttuuripiirteiden, esineiden tai sanastojen kehitys etenee aina alkeellisesta edistyneempään. Esiintymiä paikallistettiin ja merkittiin levinneisyyskartoille, joiden perusteella tehtiin päätelmiä ilmiöiden leviämisestä ja alkuperästä. Vastapainona tällaisille luokitteleville, positivistisille menetelmille ja ajattelumalleille kansatieteessä alettiin keskittyä pienyhteisötutkimukseen. Suurin muutos uudenaikaisessa tutkimussuuntauksessa entiseen verrattuna oli se, että pienyhteisötutkimukset edellyttivät kenttätöitä. Aikaisemmin kansatieteilijä oli ollut selvästi ulkopuolinen ja mahdollisesti myös yläpuolinen tarkkailija, mutta nyt hän laskeutui samalle tasolle tutkimuskohteensa ihmisten kanssa. (Lehtonen 2005: 14.)

Maaseutuelämää ylistäville tutkimuksille oli sosiaalinen tilaus vielä 1960-luvulla, kun väestö siirtyi suuren muuttoliikkeen myötä maaseudulta kaupunkeihin. Ensimmäinen lähiösukupolvi kaipasi juuriaan maaseudulla, ja kansatieteilijät kertoivat niistä. Kaupungistumisen seurauksena kansatieteellisen tutkimuksen painopiste kuitenkin siirtyi maaseudulta kaupunkiin. Ta-

lonpoikaiselämän ihannoinnista tuli vanhanaikaista, ja todellisena kansana alettiin pitää kaupunkien työväestöä. Työläisyhteisöt nousivatkin hetkeksi aikaa kansatieteellisen tutkimuksen keskiöön. Silloin kun talonpojat kelpuutettiin tutkimuskohteeksi, oltiin kiinnostuneita agraarin elämäntavan muutoksesta, ei menneestä elämästä. (Lehtonen 2005: 18–19.)

1960-luvun Suomessa virisi uusi humanistis-yhteiskuntatieteellinen tutkimussuuntaus, monitieteinen kylätutkimus. Monitieteisyys merkitsi useimmiten sitä, että samassa kylässä toteutettiin useita eri tieteenalojen osaprojekteja, joiden tuloksia kokoamalla kokonaiskuva pyrittiin luomaan. Näin sai alkunsa myös yksi tunnetuimmista ja pitkään jatkuneimmista kylätutkimuksista, Joensuun yliopiston Karjalan tutkimuslaitoksen piirissä toteutettu kahden pohjoiskarjalaisen kylän monitieteinen tutkimushanke. Valtimon kunnassa sijaitsevat Sivakka-vaara ja Rasimäki ovat olleet esillä sekä useissa tutkimusryhmän jäsenten yhteisissä että henkilökohtaisissa julkaisuissa neljällä eri vuosikymmenellä. (Enges 2010: 205; ks. Sivakka ja Rasimäki 1973; Tommila & Heervä 1980; Kyläläiset, kansalaiset 1996; Knuuttila & Rannikko 2008.) Myös etnologi Veikko Anttilan tutkimus *Jyväskylän Tourula* (1982) on hyvä esimerkki etnologisesta pienyhteisötutkimuksesta. Anttila kuvaa teoksessaan kaupungin liepeille, tehtaan yhteyteen perustetun työläisyhteisön syntyä, kukoistusta ja kuihtumista. Huomionarvoista näissä tutkimuksissa on se, että tutkimuskohteita tarkastellaan niissä nykyajan etnologiseen tutkimukseen verrattuna ulkopuolelta käsin. Niissä on esimerkiksi runsaasti tilastoja alueen asukkaiden ammattijakaumasta, ikärakenteesta ja asuinoloista. Asukkaiden haastattelut sen sijaan ovat pienessä osassa: suoria sitaatteja haastatteluista ei ole, joten haastateltavien omien kokemusten sijaan tutkimuksissa kuuluu lähinnä tutkijoiden ääni. Pienyhteisötutkimus saikin vaikutteita paitsi sosiaalianthropologialta myös sotienjälkeiseltä sosiologialta. Tämä näkyi kvantitatiivisten, mittaamiseen ja lukuihin perustuvien menetelmien soveltamisena. Määrällisten menetelmien valtakausi jäi kuitenkin lyhyeksi, sillä 1900-luvun loppua kohden laadullinen tutkimusote alkoi vallata yhä enemmän jalansijaa. (Lehtonen 2005: 15.)

Vuosituhanen loppupuolella Suomessa alettiin harjoittaa aiempaa monipuolisempaa etnologista tutkimusta. Tutkimuskohteiksi valikoitui usein erilaisia marginaaliryhmiä tai -ilmiöitä, joiden ääntä kansatieteilijät auttoivat kuuluville. Myös arjen ilmiöt samoin kuin tutkijan harjoittama itsereflektio saivat jalansijaa tieteenalalla. Yksi esimerkki uudenaikaisesta yhteisöön liittyvästä tutkimuksesta tulee etnologian naapurialalta folkloristiikasta. Kyseessä on Laura Aron väitöstutkimus *Minä kylässä: identiteettikertomus haastattelututkimuksen folkloreina*

vuodelta 1996. Vaikka tutkimus keskittyy identiteettikertomusten analyysiin eikä ole suoraan yhteisötutkimusta, on sen aineisto kuitenkin kerätty pienyhteisötutkimuksen hengessä osana Suomen Akatemian 1970-luvun projektia "Kulttuurien vertaileva tutkimus. Ihminen ja pienyhteisö kulttuurin murroksessa".

Esimerkki uudemmasta yhteisötutkimuksesta on Marja Holmilan vuonna 2001 julkaistu teos *Kylä kaupungistuvassa yhteiskunnassa: yhteisöelämän muutos ja jatkuvuus*. Kyseessä on kansatieteellis-sosiologinen seurantatutkimus, jossa Holmila palaa muutaman vuosikymmenen jälkeen takaisin kylään, joka on kokenut suuria muutoksia suomalaisen yhteiskunnan kaupungistuessa. Maininnan ansaitsee myös Anna Kirveennummen ja Riitta Räsäsen mittava teos *Suomalainen kylä kuvattuna ja muisteltuna* (2000). Kirjassa esitellään suomalaisen maaseudun taloryhmiä ja kyliä, joita Seurasäätiön tutkijat dokumentoivat kenttätöissään 1950- ja 1960-luvuilla. Näitä kyläkokonaisuuksia ei enää ole, mutta kirja kokoaa yhteen valokuvat, piirroksot ja muistitietoon perustuvat kuvaukset asumisen ja elämisen tavasta 1900-luvun alkupuolella. Oma tutkielmani jatkaa viime vuosikymmenen loppupuolella alkunsa saanutta etnologista tutkimusperinnettä, jossa tutkimuskohteena on suomalaisen nyky-yhteiskunnan ilmiö, ikääntyvien yhteisöasuminen. Tutkimuksen tarkoituksena on teemahaastatteluiden kautta tuoda vahvasti esiin haastateltavien omia kokemuksia yhteisöllisyydestä ja yhteisössä asumisesta.

1.3. Vanhuustutkimuksen kentällä

Etnologinen vanhuustutkimus

Vaikka tutkielmani pääpaino ei ole ikääntymisessä ja sen kokemisessa, ei vanhuusnäkökulmaa voi jättää tyystin huomiotta, kun tutkimuskohteena on senioriyhteisö. Vanheneminen ja sen seuraukset ovat vaikuttaneet suuresti monien haastattemieni henkilöiden päätökseen muuttaa asumaan yhteisölliseen senioritaloon. Se, minkälaisia mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja aktiiviseen ja hyvään vanhuuteen yhteiskunta tällä hetkellä ikääntyville tarjoaa, oli merkittävässä roolissa, kun haastateltavani tekivät päätöksen muuttaa Loppukiriin. Vanheneminen ja sen kokeminen ovat vahvasti yhteydessä yhteiskunnassa vallitseviin vanhuutta koskeviin käsityksiin, mistä syystä koen tärkeäksi tuoda myös esiin, millaista julkista keskustelua vanhuudesta käydään. Katson omalta osaltani osallistuvani julkiseen keskusteluun vanhenemi-

sesta, ja tästä syystä on tärkeätä tehdä näkyviksi erilaisia vanhuuteen ja vanhenemiseen liittyviä näkökulmia erityisesti oman tieteenalani kautta tarkasteltuna.

Maailmalla antropologian alalla vanhuutta on käsitelty jonkin verran, mutta etnologisesta näkökulmasta Suomessa melko vähän (Vakimo 2001: 75). Poikkeuksen tekee perinteentutkija Sinikka Vakimo, jonka tutkimusalana ovat nimenomaan vanhukset ja erityisesti vanhat naiset. Vakimo on tutkinut vanhuutta etnologisesta näkökulmasta maisteritutkielmastaan *Elämää parketeilla: tutkimus Helsingin eläkeläistansseista ja -tanssijoista* (1987) lähtien. Lisensiaatin-tutkielmassaan *Vanhuus, naiseus ja elämäntapa: tutkimus 1980-luvun puolivälin helsinkiläisistä eläkeläistansseista* (1992) Vakimo jatkoi saman aiheen parissa. Vuonna 2001 julkaistussa väitöskirjassaan *Paljon kokeva, vähän näkyvä* Vakimo käsitteli vanhaa naista koskevia kulttuurisia käsityksiä ja vanhan naisen elämäntapojä. Vanhukset ovat olleet perinteentutkimuksen tutkimuskohteina aiemminkin, mutta heidät on ensisijaisesti nähty perinteen kantajina ja siirtäjinä – siis karttuneiden ikävuosien ansiosta eräänlaisina kansanperinteen tietopankkeina – eikä uutta luovina ja omaa ikäkausikulttuuriaan tuottavina tutkimuskohteina itsessään. Toisekseen perinteentutkimus on usein kelpuuttanut vanhat ihmiset haastateltaviksi vain silloin, kun on tutkittu menneisyyttä. Nykykulttuuria ja tulevaisuutta käsitteleviin tutkimuksiin ei vanhemmalla väellä ole niinkään asiaa, vaan haastateltaviksi pääasiassa valikoituvat nuoret ihmiset. Tällainen asetelma luo diskurssia, jonka mukaan vanhat ihmiset elävät menneessä ja nuoret nykyisyydessä tai tulevaisuudessa. Myös vanhuuden ajan kulttuuri nähdään jonkinlaisena jäänteinä menneisyydestä sen sijaan, että sitä pidettäisiin aktiivisena ja tutkimisen arvoisena osa-alueena kulttuurin kentällä. (Vakimo 2001: 36.)

Muistia ja muistelua tutkinut etnologi Pirjo Korkiakangas käsittelee artikkelissaan *Muistelusta voimavaroja vanhuuteen* muistin, muistelun ja ikääntymisen teemoja (2002). Muistelu kuuluu kaikkiin ikävaiheisiin, mutta sen on nähty olevan erityisen tyypillistä ikääntyneille. Muistelu on tapa välittää karttunutta elämäkokemusta, muistoja ja perinteitä nuoremmille sukupolville. Positiivisimmillaan muistelu toimii myös elämänjärjestystä ylläpitävänä voimavarana, mutta kipeät ja katkerat muistot voivat olla ikääntyneelle myös kutsumaton vieras. (Korkiakangas 2002: 176, 202–203.) Artikkelissaan Korkiakangas avaa muistelun eri ulottuuksia omaelämäkerrallisten, eläkkeelle jäämistä koskevien kirjoitusten kautta. Yhteiskunnalliset ja kulttuuriset muutokset ja niiden vaikutus ikääntyvän elämään näkyvät omaa elämäntapaa hahmottelevissa muisteluissa. Kollektiivinen taso näkyy myös siinä, miten ajatukset ikääntymisestä ja suhtautuminen ikääntyneisiin noudattavat ajan hengen mukaisia käsityksiä. Kuitenkin ikääntyminen kokemuksena on varsin yksilöllinen eikä välttämättä kulje

käsi kädessä ulkopuolelta tulevien määritysten kanssa. (Korkiakangas 2002: 183.) Muistelun yksilöllisten ja kollektiivisten ulottuvuuksien tutkiminen ja muistitiedon merkityksen kasvu luotettavana tutkimusaineistona voivatkin laajentaa näkemystä siitä, millaisia asioita voidaan tutkia ikääntyneitä tutkittaessa (Maununaho 2012: 24).

Ikääntymisen tematiikkaa käsitellään myös Sonjan Maununahon tuoreessa etnologian pro gradu -tutkielmassa *Muistettu ja koettu vanhuus: aineistolähtöinen analyysi vanhuuden käsitteestä ja sen muutoksesta* (2012). Maununaho määrittelee moniulotteista vanhuuden käsitettä yhdistämällä ikääntyneiden omaelämäkerralliset kokemukset, muistot ja kertomukset vanhuudesta tieteellisestä kirjallisuudesta koottuun tietoon. Tutkielmassaan Maununaho ottaa osaa ikääntymisestä käytävään julkiseen keskusteluun tuomalla esiin vanhusten oman äänen, mikä vanhuuskeskustelussa usein jää kuulumattomiin (Maununaho 2012: 2–3.)

Etnologinen vanhuustutkimus on hyvin lähellä sosiaali- ja kulttuurigerontologian kysymyksenasetteluja. Sosiaalinen vanheneminen, joka sitoo yhteen sekä yksilön henkilökohtaisen kokemuksen vanhuudesta että vanhenemisen yhteiskunnallisen ulottuvuuden ovat molempien tieteenalojen kiinnostuksen kohteita (Jyrkämä 1995: 41; ks. Vakimo 2001.) Vanhuustutkimus sijoittuukin tieteiden kentällä humanistis-yhteiskuntatieteelliseen risteykseen (Vakimo 2001: 18). Vanheneminen on yhteiskunnallisesti katsottuna erittäin ajankohtainen aihe, ja sen vuoksi siihen mielestäni luontevasti yhdistyvät sekä etnologinen, yksilön kokemusta tavoitteleva tutkimusote että sosiologinen, yhteiskunnallisia rakenteita kartoittava taso.

Muuttuva vanhuus

Suomalaisessa yhteiskunnassa on tapahtunut suuria rakenteellisia muutoksia nykyvanhusten elinaikana. Väestönkasvu, väestön ikärakenteen vanheneminen, elinkeinorakenteen murros, kaupungistuminen ja väestön keskittyminen Etelä-Suomeen koskettavat kaikki jollain tavalla ikääntyviä yhteiskunnassamme. Tämän hetken suomalaiset ikääntyvät syntyivät merkittävästi erilaiseen yhteiskuntaan, maatalousvaltaiseen maaseutuyhteiskuntaan. (Jyrkämä 1995: 67.) Maatalousväestön osuus väheni Suomessa 50 prosentista 15 prosenttiin ennätysellisen lyhyessä ajassa, vain kolmessa vuosikymmenessä. Kehitys alkoi Suomessa muihin teollistuviin maihin verrattuna poikkeuksellisen myöhään eli vasta toisen maailmansodan jälkeen. (Jyrkämä 1995, 67.) Nopea rakennemuutos, etenkin 1960-luvulla, siirsi ihmiset lyhyessä ajassa

perhe- ja sukuyhteisöriippuvuudesta julkiseen sosiaaliturvariippuvuuteen. Vanhuksista huolehtiminen siirtyi siis hyvinvointivaltion vastuulle, ja kotipalvelusta tuli huolenpidon ensisijainen muoto. (Rauhala 1996: 105, 118.) Näin omassa taloudessa asumisesta tuli käytännössä mahdollista suurimmalle osalle vanhuksista, ja samalla asuminen samassa taloudessa aikuisten lasten kanssa muuttui erittäin harvinaiseksi (Valkonen & Nikander 1990, 69). Muutos oli tilastollisesti nähtävissä jo 1980-luvulla: vuonna 1984 vain 5 prosenttia kaupunkilaisista asui vanhempiensa tai appivanhempiensa kanssa samassa taloudessa (Haavio-Mannila 1984: 125). Yhtenä modernisaation merkinä pidetäänkin ydinperheen eli vanhempien ja heidän alaikäisten lastensa muodostaman perheyksikön merkityksen kasvua ja samanaikaista omaisjärjestelmän heikkenemistä (Helsti 2006: 157). Ydinperhettä korostava perhekeskeisyys kehittyi ideologiana 1800-luvulla porvarillisen kaupunkilaiselämäntavan piirissä yhteiskunnan teollistumisen seurauksena. Uuden kimmokkeen perhekeskeisyys sai, kun toisen maailmansodan aiheuttaman kaaoksen jälkeen herättiin taas vaalimaan ydinperhettä yhteiskunnan peruspilariina. Ydinperhemallin korostuneisuus näyttääkin liittyvän yhteiskunnan murrosvaiheisiin. (Keronen 1996: 123, 130.)

Nykyisessä teollistuneessa yhteiskunnassa vanhusten asema on erilainen kuin agraarisessa yhteiskunnassa. Palkkatyön ympärille rakentuneessa kulttuurissa eläkkeellä olevilla vanhuksilla ei ole sijaa samalla tavalla kuin maatalouskulttuurissa, missä vanhuksetkin saattoivat ottaa osaa työntekoon. Modernisaatiota, teollistumista ja palkkatyötä pidetäänkin vanhusten asemaa heikentävinä tekijöinä yhteiskunnassa. Nopea modernisaatio vaikuttaa negatiivisesti myös vanhusten kokemukseen ikääntymisestä, kun vanhukset jäävät syrjään yhteiskunnan näkyvästä sosiaalisesta toiminnasta. (Jyrkämä 2003: 19.)

Modernisaatio on tuonut mukanaan myös ongelmanäkökulman ja kurjuuden keskeisiksi elementeiksi julkisiin vanhuusdiskursseihin (Vakimo 2001: 79). Julkisuudessa pohditaan, mitä tehdä pinnan alla kyteväälle eläkepommille tai vanhusten terveydenhuollon kasvaville kustannuksille. Keskustelu vanhuudesta on ollut pääosin kurjuusdiskurssia. Toisena puhetapana pidetään glorifioimisdiskurssia, jolloin vanhuudesta puhutaan yltiöpositiivisesti ja vanhenevista romantisoituen. Vanhuuden glorifioinnin voi nähdä vastareaktioksi vallitsevalle kulttuuriselle suuntaukselle, joka ylenpalttisesti ihanoi nuoruutta ja pelkää vanhuutta ja kuolemaa. Toisaalta glorifointi osaltaan pönkittää individualismia entisestään ja siksi sisältää myös moraalisesti arveluttavia аспекteja. (Vakimo 2001: 65.)

Samankaltainen vinouma on nähtävissä myös sosiaaligerontologiassa, joka on erilaisten sosi-
aalisen vanhenemisen teorioiden avulla pyrkinyt *onnistuneen vanhenemisen* tavoittelemiseen.
Tieteenalan teorit neuvovat, kuinka ikääntyneiden tulisi toimia onnistuakseen vanhenemi-
seen sopeutumisessa. (Ks. Ruoppila 2000.) Tällaisesta asenteesta vanhenemiseen huokuu
varsin normatiivinen ote. Marja Jylhä muistuttaa, että sosiaaligerontologien tuottama diskurs-
si "onnistuneesta vanhenemisestä" ei ole neutraalia arvojen suhteen vaan tutkijoiden muodos-
tama käsitys hyvin subjektiivisesta ja monitahoisesta elämänvaiheesta. Tällainen diskurssi
vaikuttaa ikääntyneiden ihmisten käsityksiin itsestään ja myös meidän käsityksiimme van-
huudesta. (Jylhä 2000: 43–47.) Onnistuneen, aktiivisen ja tuottavan vanhenemisen sijaan,
johon liittyy suorittamisen makua, olisi parempi yksinkertaisesti puhua hyvästä vanhuudesta,
käsitteestä, jonka sisältö vaihtelee yksilöllisesti (Haarni 2010: 32).

Etnologi Karl-Olov Arnstbergin (2002) mukaan nuoruus näyttää vahvasti dominoivan ikäka-
tegorioihin suuntautuvaa tutkimusta: nyky-yhteiskunta kammoaa vanhuutta ja ihannoii nuo-
ruutta. Perinteisessä yhteiskunnassa sen sijaan arvostettiin aikuisuutta ja vanhuutta, sillä ne
edustivat kokemusta ja viisautta. Nuoruuden ylistäminen perustuu ennen kaikkea ruumiin ja
ruumiillisuuden arvostuksen nousuun, jota media ja populaarikulttuuri pitävät yllä ja vahvis-
tavat entisestään. (Klinkmann 2008: 1.) Myös Päivi Karppisen mukaan myöhäiskapitalistises-
sa yhteiskunnassamme painotetaan vahvasti ruumiin ja ulkomuodon kunnossapidon merkitys-
tä (1999: 153). Vanheneminen muistuttaa tulevaisuudesta, jolloin yksilö ei enää välttämättä
kykene kontrolloimaan omia ruumiintoimintojaan. Tämä ruumiillisen kontrollin menettämi-
nen on suuressa ristiriidassa nykyaikaisen riippumattomuutta korostavan individuaalin ihan-
neyksilön kanssa. (Featherstone & Hepworth 1991: 375–376.) Nuoruutta ei voi enää pitää
pelkkänä elämänvaiheena, vaan se on pikemminkin yksilön sosiaalista pääomaa (Klinkmann
2008: 1-2).

Aikakaudellemme ominaista on myös ikärajojen yleinen hälveneminen ja *yhdenikäisyyden*
kulttuuriin siirtyminen. Ikäkategorioiden hälveneminen on kuitenkin varsin yksisuuntaista:
nuoret haluavat aikuistua mahdollisimman pian, kun taas keski-ikäiset ja ikääntyvät haluavat
sinnitellä nuorekkaina mahdollisimman pitkään. (Vakimo 2001: 75). Tästä kertookin alati
kasvava vanhenemistä vastustava kauneus- ja kuntoteollisuus, joka suuntaa markkinointinsa
lähes yksinomaan naisille (ks. Karppinen 1999). Yhdenikäisyyden kulttuuri saa aikaan tilan-
teen, jossa esimerkiksi eläkeläisyyttä ei voi enää pitää selvänä vanhuuden alkamisen merkki-

nä, vaan siitä alkaakin uusi toimelias ja aktiivinen elämänvaihe (Koskinen 1998: 15–17; Nikander 1999: 29).

Nyky-yhteiskuntaa vaivaava vanhenemisen pelko saa toisinaan ikäviä muotoja: *ageismiksi* nimitetään kronologiseen ikään perustuvaa diskriminaatiota. Ageistiset käsitykset ilmenevät usein siten, että vanhoja ihmisiä käsitellään homogeenisena joukkona, ja vanhuus nähdään kaikille samanlaisena, yksitahoisena elämänvaiheena. Vakimon mukaan erityisen syrjiviä ovat usein vanhaa naista koskevat käsitykset. Erityisesti naisen vanhenemisen ruumiilliset merkit koetaan leimallisina ja siksi ne pyritään piilottamaan tai peittämään. Vanhat naiset myös usein muuttuvat jokapäiväisten sosiaalisten kohtaamisten tasolla näkymättömiksi ja persoonattomiksi. (Vakimo 2001: 41.) Sosiologi Ilka Haarni esittääkin teoksessaan *Kolmas elämä: aktiiviset eläkeläiset kaupungissa*, että moni ikääntyvä kantaa huolta ja syyllisyyttä omasta vanhenemisestaan sekä ponnistelee säilyttääkseen terveytensä, kuntonsa ja nuorekkuutensa, jottei häntä vain pidettäisi vanhuksena. On aiheellista kysyä, uskaltaako pian kukaan olla enää vanha. (Haarni 2010: 12).

Sosiaalinen vanheneminen ja elämäntilanne

Sosiaalinen vanheneminen on nimensä mukaisesti yksilön vanhenemista sosiaalisena oliona, siis toisin sanoen yhteiskunnan jäsenenä jossakin tietyssä ympäristössä ja kulttuurissa tietynä historiallisena ajankohtana. Sosiaaligerontologia on sosiaalista vanhenemista tutkiva tieteenala. (Jyrkämä 1995: 15–16.) Perinteentutkija Sinikka Vakimon mukaan omaksi tieteenhaarakseen on alkanut muotoutua myös kulttuurigerontologia, jonka lähtökohdat ovat lähellä sosiaaligerontologiaa, mutta joka on painokkaammin kulttuuritutkimuksellisesti ja humanistisesti suuntautunut tieteenala. Kulttuurigerontologia tutkii vanhenemisen kulttuurisia aspecttejä, kuten kulttuurisia ajatusmalleja ja tulkintoja, vanhuuden kokemuksellisuutta ja vanhuuteen kytkeytyviä elämäntilanteita ja kulttuurien välisiä eroavaisuuksia. (Vakimo 2001: 65.)

Sosiaalinen vanheneminen ja kulttuurigerontologinen lähestymistapa muodostavat myös oman aineistoni kannalta hedelmällisimmän näkökulman vanhuuteen. Jyrkämän mukaan sosiaalisessa vanhenemisessä on kyse siitä, miten jatkuvassa muutoksessa olevat rakenteelliset ja kulttuuriset ja institutionaaliset tekijät määrittävät ikääntymisprosessia ja ikääntyvien ihmisten elämäntilanteita. Sosiaalisessa vanhenemisessä on kysymys myös siitä, miten yhteis-

kunnalliset tekijät toisaalta muovaavat, toisaalta muokkautuvat osaksi ikääntyvien elämistä, toimintaa ja kokemusmaailmaa. Ikääntyvät ihmiset omalta osaltaan puolestaan muuttavat ikääntymiseensä vaikuttavia yhteiskunnallisia tekijöitä eli ympäristöään ja yhteiskuntaa. (Jyrkämä 1995, 41.) Määritelmällä on hyvin vuorovaikutuksellinen luonne, jolloin ikääntyvä yksilö ei ole pelkkä yhteiskunnallisen toiminnan kohde, vaan myös itse toimija.

Sosiaalishistorioitsija Peter Laslett on teoksessaan *A Fresh Map of Life* (1991) esittänyt nelivaiheisen elämänvaiheiden jaotelman, joka ottaa huomioon kronologisen iän lisäksi sekä yksilön elämäntilanteen että hänen sosiaaliset ja yhteiskunnalliset roolinsa. Ensimmäinen ikä on riippuvuuden, sosiaalistumisen, kypsymättömyyden ja koulutuksen täyttämä elämänvaihe. Toista ikää kuvaa riippumattomuus, kypsyys, vastuu ja elannon hankkiminen. *Kolmas ikä* on käsite, jota viljellään paljolti yleisessä kielenkäytössä myös akateemisen maailman ulkopuolella. Se viittaa henkilökohtaisten saavutusten ja itsensä toteuttamisen vaiheeseen, jolloin persoonallisten elämäntavoitteiden on mahdollista toteutua. Jälkimoderneissa yhteiskunnissa kolmas ikä ajoittuu eläkeikään ja -aikaan. Länsimaissa tämä ikävaihe on yleensä taloudellisesti turvattu vankan sosiaaliturvan ja eläkejärjestelmän avulla, ja lisäksi eläkeiän alkamisesta on odotettavissa useita suhteellisen terveitä vuosia. Gerontologisessa käytössä kolmannella iällä tarkoitetaan usein vireää, modernia vanhuutta. *Neljäs ikä* tuo tullessaan niin sanotut "rainnavuodet", joita värittävät yksilön riippuvaisuus muista ihmisistä, terveyden heikentyminen ja lähestyvä kuolema. (Ks. Laslett 1991: 140–158.)

Kolmannen iän yhteiskunnallista merkitystä kannattaa verrata nuoruuteen. Aikaisemmin nuoruus oli vain lyhyt välivaihe lapsuuden ja aikuisuuden välissä, mutta nuoruuden elämänvaihe alkoi pidentyä 1960-luvulla käsi kädessä nuorten opiskelu-urien kanssa. Nuoruus tuli esille myös siitä syystä, että nuoria oli niin paljon suurten ikäluokkien jättäessä lapsuusajan taakseen. Syntyi nuorisokulttuuri, joka on vaikuttanut valtavasti elämäntyyliin ja ihanteisiin, kulutustottumuksiin, vapaa-ajanteollisuuteen ja sitä myöten myös koko talouteen. Voidaan ennustaa, että kolmannesta iästä on tulossa vastaavanlainen omaleimainen elämänvaihe. Työelämästä ei siirrytä suoraan vanhuuteen, vaan Suomi on täynnä kuusi- ja seitsemänkymppisiä kansalaisia, joilla on energiaa, aikaa ja aktiivisuutta. Heillä on myös keskimääräistä enemmän ostovoimaa, sillä asunovelat on jo maksettu ja lapset kasvatettu. (Karisto & Konttinen 2004: 14.)

Senioriyhteisö Loppukirin ovat rakentaneet ihmiset, joiden elämänvaihetta kolmas ikä kuvaa hyvin: eläkeiän kynnyksellä tai jo pitempään eläkkeellä olleet, aktiiviset ja toimeliaat, omasta (loppu)elämästään päättävät visionäärit. Yhteisön yhtenä päämääränä onkin yhteisöllisyyden ja avunannon kautta kasvattaa kolmannen ikävaiheen mielekkyyttä ja kestoja niin, että neljäs vaihe olisi mahdollisimman lyhyt.

Elämänkulusta, elämänpolusta, elämäнкаaresta tai elämänurasta puhutaan, kun viitataan yksilön vanhenemisen etenemiseen. Elämänkulkua voidaan tarkastella makrotasolta, kulttuurisesti säädeltyinä normistona, joka ohjailee käsityksiämme siitä, kuinka kunkin ihmisen normaaliksi mielletyn elämän pitäisi edetä sosiaalisine tapahtumineen. (Vakimo 2001: 72.) Yksilötasolla elämänkulkua lähestytään usein yksilön muuttuvina kokemuksina hänen omasta elämästään tai ulkopuolelta havainnoituina elämänmuutoksina ja tapahtumasarjoina. Näin elämänkulku rakentuu kulttuuristen toimintamallien, yhteiskunnan sosiaalisen struktuurin ja yksilön (siis mikro- ja makrotason) välisessä vuorovaikutuksessa (ks. Dannefer & Uhlenberg 1999).

Tällaiset elämänkulun hahmotelmat liittyvät olennaisesti oman aikamme yhteiskuntaa selittäviin yhteiskuntateorioihin. On esitetty, että modernisaation myötä yhteiskunnassamme on siirrytty traditionaalisesta, perinteiden kahlitsemasta ajasta jälkimoderniin, perinteistä vapaan yhteiskunnan aikakauteen. Anthony Giddensin mukaan siirtymä jälkimoderniin yhteiskuntaan vapauttaa yksilöt perinteiden kahleista myös elämäkulun osalta. Enää yksilöitä ei rajoita tiukasti määritelty, yksiviivainen elämänkulku, vaan elämät rakentuvat yksilöllisiksi, moneen suuntaan haarautuviksi elämänpoluiksi. Yksilöllä nähdään näin olevan suurempi vapaus muodostaa oma elämänkulkunsa ilman, että vanhat traditiot määräisivät sen suunnan. (Giddens 1991: 146–147.) Kun ihmiset eivät valintatilanteissa saa apua perinteistä eivätkä moraalikoodit sido heitä, he joutuvat aidosti harkitsemaan ja reflektoimaan ratkaisujaan. Tätä tilannetta kuvaamaan Anthony Giddens loi elämänpolitiikan käsitteen (ks. Giddens 1991). Elämänpolitiikan tarkoitus on luoda uutta moraalista perustaa tilanteessa, jossa ihmisillä on valinnan vapaus, resursseja ja uudenlaisia riskejä. Ihmiset voivat näin ollen pohtia elämäänsä refleksiivisesti ja tehdä kustakin elämänvaiheesta mahdollisimman mielekkään. (Roos 1998: 21–22.) Ihmisillä on toisin sanoen paljon suuremmat mahdollisuudet elämänpolitiikkaan, omaa elämää koskeviin periaateratkaisuihin (Roos & Hoikkala 1998: 8). Jälkimodernissa yhteiskunnassa eläkeikäkin voi olla ”uuden alku”, elämänvaihe, jonka voi itse elämänpoliittisilla valinnoillaan rakentaa mieleisekseen.

Monet tutkijat ovat kritisoineet jälkimoderneja vanhenemista koskevia käsityksiä, joita pidetään sekä liian yksinkertaistavina että homogeenisoivina. Traditiot eivät suinkaan katoa jälkimodernista yhteiskunnasta kokonaan, vaan niitä otetaan uudelleen käyttöön organisoimaan ihmisten elämää. Traditiolla on merkittävä tehtävä myös nyky-yhteiskunnassa sekä kollektiivisen että yksilöllisen identiteetin rakennusvälineinä. (Giddens 1995: 83–84.) Esimerkiksi perhe ja suku ovat tärkeitä asioita suomalaisten elämässä kuten ennenkin, mutta niiden toiminnan logiikka muuttuu (Roos & Hoikkala 1998: 10). Kaikki eivät myöskään ole yhtä mieltä siitä, että jälkimodernin aikakauden synnyttämä vapaus tuo ihmiselle pelkkää hyvinvointia. Päinvastoin saattaa yksilöllisyyden paine synnyttää myös epävarmuutta ja epätietoisuutta tulevista. (Ks. Beck 1995.)

Jälkimodernin yhteiskunnan sanotaan tuoneen mukanaan myös niin sanotun *uuden vanhuuden*. Jälkimoderniin vanhenemiseen vaikuttavat erityisesti ihmisten pitkäikäisyyden lisääntyminen, vanhuuden ajan muuttuminen traditionaalisesti määritellystä elämänvaiheesta moninaiseksi, yksilölliseksi ikäkaudeksi ja eri sukupolvien yhtäaikaiset vaatimukset oman elämänsä suhteen. Vanhuutta onkin alettu tarkastella elämänvaiheena, joka tarjoaa mahdollisuuden täyspainoiseen kasvamiseen ja kehittymiseen ihmisenä. (Koskinen 1998: 13–15.) Käsitteenä uusi vanhuus on lähellä Peter Laslettin luotsaamaa kolmatta ikää. Molemmissa puhutaan samasta elämänvaiheesta samaan tyyliin: hyvin toimeentulevat, terveystään ja nuorekkuuttaan vaalivat eläkeläiset kuluttavat ja matkustelevat, minkä jatkuvalta opiskelultaan ehtivät. (Jyrkämä 2005: 268–269.) Elämänpolitiikka liittyy sekin samaan yhteiskunnalliseen muutokseen kuin kolmas ikä ja uusi vanhuus. Yhteiskunnassa, jossa eläkkeelle jäävän ihmisen roolia eivät määritä tottumus, tavat ja perinteet, on vapaus luoda uudentyyppistä vanhenemista omien mieltymyksien mukaan. Tässä tilanteessa täytyy yksilön tehdä henkilökohtaisia elämänpoliittisia valintoja reflektoiden, minkälainen loppuelämä juuri hänelle saattaisi sopia ja mahdollisuuksien mukaan toteuttaa se.

1.4. Yhteisöasuminen

Asuinyhteisöjä on maailmalla lukemattomia ja monenlaisia. Suomessakin yhteisöasumisen muodot ovat moninaiset aina ekologisesta asumisesta uskonnollisiin yhteisöihin (ks. Yhteisöasumisen verkosto [online]; Lyytikkä & Kuusinen 2001). Yhteisöllisyydellä voi olla erilai-

sia muotoja ja asteita riippuen siitä, kuinka pitkälle yhdessä tekeminen, asuminen ja työ on yhdistetty. Teoksessa *Asumisen uusi suunta* (1983) on esitelty neljä erilaista yhteisöllisen asumisen muotoa:

- *Toimivat asuinalueet*, joiden asukkaat kehittävät yhteisöllisyyttä vapaa-ajan toiminnan, lastenhoitorenkaiden tai esimerkiksi kaupan ja yhteisruokailuiden kautta. Tämä muoto edellyttää yhteistiloja ja toimintaa pyörittävää asukasorganisaatiota.

- *Asuinyhteisöt*, joiden lähtökohtana ovat perheet. Jokaisella perheellä on oma asunto, mutta toiminnoista suuri osa (suurempi kuin edellisessä ryhmässä) on siirretty yhteisölle ja sen hallitsemiin yhteistiloihin. Yhteisölliseen toimintaan kuuluu usein asuntoalueen hallinto, yhteisruokailu, vapaa-ajan toiminnot ja lastenhoito.

- *Suurperhe tai asuinkollektiivi*, joka muodostetaan siten, että samassa asunnossa asuu yli neljä henkeä, jotka eivät kaikki ole perhe- tai sukulaisuussuhteessa toisiinsa. Jokaisella on oma huone, mutta yhteisölliseen toimintaan (ruoanlaitto, siivous, lastenhoito, vapaa-aika) käytetään päivittäin paljon aikaa.

- *Työyhteisö*, johon asumisen lisäksi kuuluu hoito- tai tuotantotehtäviä. Nämä tehtävät ovat useimmiten maatalous- tai kulttuurialan palkkatyötä. (Cronberg & Vepsä 1983: 20–21.)

Sosiaalipoliitikko Anneli Anttonen on kirjassaan *Tarina Tuulenkylästä* (1989) tutkinut Jyväskylän vuoden 1985 asuntomessuille rakennettua asuinyhteisöä Tuulenkylää. Anttonen mukaan yhteisöjä voidaan jaotella myös niiden toteuttaman ideologian perusteella esimerkiksi uskonnollisiksi, poliittisiksi tai vaikkapa ekologisen elämäntavan yhteisöiksi. Tuulenkylän asumismuotoa Anttonen nimittää moderniksi yhteisöasumiseksi, joka ei perustu selkeästi yhdelle aatteelle, vaan joka on ennen kaikkea syntynyt tarpeesta organisoida arkielämä totutusta poikkeavalla tavalla. (Anttonen 1989: 5.) Myös Loppukiri on rakentunut saman periaatteen pohjalle: yhteisön päätehtävä on yhteisöllisyyden luominen eikä niinkään muiden aatteiden ylläpito. Toisenlaisessa tietylle aatteelle rakentuvassa asuinyhteisössä yhteisöllisyys on vain yksi osatekijä muiden joukossa.

Anneli Anttonen on hahmotellut modernia yhteisöasumista koskevan tyypittelyn, joka perustuu pohjoismaiseen "BIG-malliin" (*bo i gemenskap -asuinyhteisö*). BIG on arkielämän uudelleen organisointiin pohjautuva yhteisöasumisen malli, jonka Anttonen kiteyttää seuraavasti:

1. *Toimintaidea.* BIG muodostuu joukosta ruokakuntia, joista jokaisella on oma yksityinen asuntonsa. Lisäksi yhteisössä pitää olla riittävä määrä yhteisiä tiloja. Suositus on, että vähintään 10 % asuntojen yhteenlasketusta pinta-alasta siirretään yhteistiloihin. Yhteisön perusyksikkö on näin yksittäinen perhe tai kotitalous.

2. *Yhteinen työ.* Asuinyhteisön toiminta ja yhteisöllisyys perustuu yhteisesti tehtävään työhön. Työllä ei tarkoiteta ansiotyöhön verrattavaa työtä, vaan ennen kaikkea kotitöitä. Yhteisellä työllä helpotetaan arkielämää, monipuolistetaan asumista ja pienennetään asuinkustannuksia. Kotitöiden jakamisessa otetaan huomioon sukupuolten välinen tasa-arvo. Kaikki yhteisön jäsenet osallistuvat yhteisön eteen tehtävään työhön.

3. *Asukasdemokratia.* Yhteisön toimintaperiaatteista päätetään siten, että kaikilla jäsenillä on mahdollisuus osallistua päätöksentekoon. Asukasdemokratia on tärkeä osa yhteisöllistä elämää.

4. *Koko.* Asuinyhteisön koko voi vaihdella 20 ja 50 ruokakunnan välillä. Yhteisön tulisi olla sen verran pieni, että ihmiset oppisivat tuntemaan toisensa. Toisaalta jäseniä on hyvä olla riittävän monta, jotta tietyt yhteisön toiminnot voidaan järjestää yhteisesti.

5. *Päämäärä.* Asuinyhteisö on ennen kaikkea sosiaalinen yhteisö. Läheiset suhteet naapureihin ja vireä yhteistoiminta takaavat sosiaalisesti rikkaan elämän niin lapsille kuin aikuisille ja ulospääsyn tiukan ydinperhekeskeisestä elämäntavasta. Asuinyhteisön perustamiseen voi liittyä muitakin kuin välittömästi arjen organisointiin sisältyviä tavoitteita, kuten esimerkiksi pyrkimys elää mahdollisimman ekologisella tavalla tai kasvattaa lapset tietyn kasvatusideologian mukaan.

Myös Loppukiri toteuttaa toiminnassaan jokaista näistä viidestä peruseriaatteesta. Asuinyhteisö muodostuu itsenäisistä ruokakunnista ja yhteisistä tiloista, yhteisön asukkailla on velvollisuus osallistua yhteisössä tehtävään työhön (yhteisruokailu, siivous), yhteisistä asioista päätetään yhteisökokouksessa, ruokakuntia on noin 50 kappaletta ja yhteisössä pyritään toteuttamaan yhteisöllisyyttä vireän yhteistoiminnan ja naapurikontaktien kautta.

Yhteisöasuminen ei ole pelkkä nykypäivän elämäntaparatkaisu, vaan sen historia on pitkä ja moni-ilmeinen. Yhteisölliset asumismuodot tulevat ajankohtaisiksi uudelleen ja uudelleen aina hieman eri muodossa sitä mukaa, kun yhteiskunnan rakenteet muotoutuvat uudelleen. Anttonen uskookin, että pyrkimys muuttaa asumisen ja elämän tapoja saa alkunsa modernin palkkatyöläiselämänmuodon tuottamista arkielämän organisoinnin ongelmista. Esimerkiksi lastenhoidon yhteisöllinen organisointi on kiinnostanut ihmisiä aina teollisen aikakauden alkuvaiheista lähtien. Kun perheen molemmat vanhemmat käyvät kodin ulkopuolella töissä, pysyy lastenhoidon järjestäminen kestoosuusikkina yhteiskunnallisessa keskustelussa. (Anttonen 1989: 5-6.) Tarve Loppukirin kaltaiselle ikääntyneiden yhteisölle heijastaa mielestäni samalla tavoin yhteiskunnan rakenteissa tapahtuvaa muutosta: suurten ikäluokkien (laajemman määrittelyn mukaan vuosina 1945–1954 syntyneet) pikku hiljaa siirtyessä eläkkeelle on monelle käynyt selväksi yhteiskunnan rajalliset mahdollisuudet taata jokaiselle turvallinen ja mielekäs vanhuus (Karisto 2005: 18). Osa kansalaisista ryhtyy siis toimeen itse ja järjestää sellaiset olosuhteet, joissa voi rauhallisin mielin vanheta.

Toisaalta osa ihmisistä on aina halunnut irtautua yhteiskunnan kahleista perustamalla omia yhteisösaarekkeitaan ja utopioitaan, joista esimerkkinä suomalaisille tuttu Martti Kurikan Pohjois-Amerikkaan perustama ihanneyhteiskunta Sointula. Anttonen kuitenkin esittää, että tässä ajassa elävät pikemminkin Tuulenkylän (ja myös Loppukirin) kaltaiset konkreettiset ja pienimuotoiset utopiat. Teollisen kapitalismin ajan suuret yhteiskuntautopiat, kuten visiot kommunistisesta yhteiskuntaelämästä, syntyivät palkkatyön yhteiskunnassa aiheuttamista epäoikeudenmukaisuuksista. Asumisen utopioiden alkuperä on taas toisenlainen: ne syntyvät pyrkimyksestä muuttaa arkielämän olosuhteita. Esimerkiksi naisliikkeen tavoitteena on viimeisen sadan vuoden ajan ollut muotoilla uudenlaista asumista, jotta nainen vapautuisi patriarkaalisen perhe-elämän määrittämistä rooleista lasten- ja taloudenhoidon pääasiallisena vastuunkantajana. Yhteisöllisen asumisen juuret ovat siis vahvasti aatteelliset ja poliittiset. Modernien asuinyhteisöjen tunnuspiirre on kuitenkin ideologioiden ja yhteiskuntakritiikin pragmaattisuus, joka ilmenee poliittisen kritiikin sijaan elämäntapakritiikkinä, kuten huolena asuinympäristöjen köyhtymisestä, ihmisten eristäytyneisyydestä tai lasten kasvuympäristön yksipuolisuudesta. Modernin asuinyhteisön tarvetta perustellaan elämäntapatutkimuksilla ja yksilöpsykologisella faktatiedolla – siis pikemminkin teorian kuin ideologian kielellä. (Anttonen 1989: 6–7.)

Modernia yhteisöasumista lähinnä on 1960-luvulla syntynyt kommuuniliike, jonka tuloksena teollisiin maihin syntyi suuri kirjo erilaisia vaihtoehtoasumisen muotoja. Kommuunit ja suurperheet olivat tapa elää vaihtoehtoisesti, kovan kapitalistisen markkinatalouden ja kahlehtivan palkkatyöhön perustuvan yhteiskunnan ulkopuolella. Ihanteena oli luoda sukupuolten tasa-arvolle, solidaarisuudelle ja yhteisomistukselle rakentuvia yhteisöjä, joissa lapsilla olisi monta vanhempaa ja mahdollisuus sisäistää yhteiskunnan koviin arvoihin verrattuna kokonaan toisenlainen arvomaailma. Kommuuniliike ei kuitenkaan onnistunut murtamaan valtaväestön tapaa elää ja asua, vaan kommuuniasuminen on jäänyt marginaaliseksi elämäntavaksi. (Anttonen 1989: 7.)

Moderni yhteisöasuminen on yleistynyt aina 1960-luvulta lähtien Keski-Euroopan maiden lisäksi sekä Tanskassa että Ruotsissa. Modernit asuinyhteisöt poikkeavat niin oleellisella tavalla kommuuneista ja suurperheistä, että niitä on alettu nimittää joksikin muuksi. Moderniin yhteisöasumiseen kuuluu perinteisen kommuuniasumisen modernisointipyrkimys, irtautuminen ideologioista sekä pyrkimys yhteiskunnalliseen hyväksyttävyyteen. Asuinyhteisöt eivät ole yhteiskunnasta eristäytyneitä saarekkeita, vaan osa normaalia yhteiskuntaelämää. Uusia asuinyhteisöjä muodostavat enimmäkseen lapsiperheet, jotka haluavat elää yhteisöllisesti mutta pitää yhteisön perusyksikkönä silti perheen. Tavallisesti tällaiset yhteisöt ovat pelkästään asuinyhteisöjä ja aatteellisia ne ovat tuskin koskaan. Modernit asuinyhteisöt muistuttavatkin enemmän tavanomaista pientaloasumista tai maaseutukylää kuin radikaalia vaihtoehtoeelämää. (Anttonen 1989: 8.)

2. Tutkimusmenetelmät ja aineisto

2.1. Teemahaastattelu ja osallistuva havainnointi

Olen kerännyt tässä tutkielmassa käyttämäni aineiston senioritalo Loppukirissä 14.–16.2.2011. Kolmen päivän kenttätöjaksos aikana käytin kahta tutkimusmenetelmää, teemahaastattelua ja vähemmässä määrin osallistuvaa havainnointia. Haastattelu on sopiva menetelmä silloin, kun aiheesta kaivataan syvällisempää tietoa. Se mahdollistaa myös lisäkysymykset ja täsmennykset, toisin kuin esimerkiksi teemakirjoittaminen. (Ruotsala 2005: 65.) Koska tutkimuskohteeni on konkreettinen, helposti saavutettavissa oleva ja sijaitsee suhteellisen lähellä, oli kasvokkain tehtävä teemahaastattelu luonnollinen valinta tutkimusmenetelmäksi. Samalla pääsisin tutustumaan yhteisöön ja kokemaan sen paikan päällä. Sain myös yöpyä Loppukirissä kolmen päivän haastatteluviikon aikana, mistä johtuen osallistuvasta havainnoinnista tuli luonnollinen jatke teemahaastattelulle. Helena Ruotsala (2005: 46) painottaakin, että ei ole olemassa vain yhtä kenttätömenetelmää, vaan usein kenttätö muotoutuu erilaiseksi yhdistelmäksi havainnointia, haastattelua tai vaikkapa valokuvausta.

Kenttätöjaksoni alkoi siten, että otin sähköpostitse yhteyttä Aktiivisten Senioreiden toimistoon, jonka tiesin toimivan Loppukiri-talossa. Sähköpostiini vastasi talon asukas Hilikka, joka oli sillä viikolla toimistossa työvuorossa. Sovimme hänen kanssaan käytännön järjestelyistä, ja hän lupasi, että saan yöpyä kenttätöjaksoni ajan talon vierashuoneessa. Hilikka lupasi yrittää järjestää minulle yhteensä 5–6 haastateltavaa, sillä yhden päivän aikana voi kohtuudella olettaa jaksavansa maksimissaan kaksi haastattelua. Kaiken kaikkiaan haastateltavaksi lupautui seitsemän henkilöä, mutta yhden haastateltavan kanssa jatkoimme vielä toiseen otteeseen, joten haastatteluja kertyi yhteensä kahdeksan kappaletta.

Ensimmäisenä päivänä tein kaksi haastattelua, toisena päivänä kolme ja kolmantena myös kolme. Talon arkeen osallistuin haastattelijan lomassa siten, että laitoin keittiössä ruokaa työvuorossa olevan ryhmän mukana, ruokailin iltapäivällä asukkaiden kanssa talon ruokasalissa ja osallistuin muun muassa myyjäisiä koskevaan palaveriin. Aamun ja illan vietin suurimmaksi osaksi sähköposteihini vastanneen Hilikan kanssa, joka suurta vieraanvaraisuutta osoittaen ruokki minut koko kenttätöjaksoni ajan lukuun ottamatta arkipäiväisin järjestettävää yhteisruokailua. Ennen nukkumaanmenoa kirjasin ylös kenttämuistiinpanoihin päivän tapahtumat tuoreeltaan.

Osallistuva havainnointi on tutkielmassani täydentävän tutkimusmenetelmän roolissa, koska aika, jonka yhteisössä vietin, oli hyvin lyhyt, vain kolme päivää. Vaikka haastattelut ovat avainaineistoni, olisi tutkimus jäänyt vajaaksi, jos en olisi saanut nähdä ja kokea yhteisön elämää itse. Kentällä varsinaiset haastattelut, keskustelut ilman nauhuria, havainnointi ja osallistuminen talon arkeen tuntuivatkin kietoutuvan mielenkiintoisella tavalla yhdeksi kokonaisuudeksi, josta on vaikea erottaa erillisiä toimintoja.

Halusin myös kirjoittaa muistiinpanoja kenttätöistä systemaattisesti ja vielä paikan päällä, sillä kokemuksista jää tutkijalle itselleen selvemmät muistikuvat, kun ne joutuu prosessoimaan paperille. Näin kenttätöypäiväkirjani toimii taustalla ikään kuin apumuistina. Suuri painoarvo kenttämuistiinpanoilla on myös tutkijan itsereflektiossa, sillä olen kirjannut niihin avoimesti myös omia tuntemuksiani kenttätöiden aikana. Saattaa hyvinkin olla, että jälkeensä muistiinpanoja lukiessa rivien välistä nousee jotakin tiedostamatonta – ennakkoletuksia ja -käsityksiä haastateltavista tai muista tutkimuskohteeseen liittyvistä asioista.

Kaksi Loppukirin merkittävimmistä puuhanaisista, Marja Dahlström ja Sirkka Minkkinen, ovat kirjoittaneet kirjan nimeltä *Loppukiri: vaihtoehtoista asumista seniori-iässä* (2009). Loppukiri-kirja on kuvaus yhteisöllisen asumisen idean synnystä, yhteisön rakentamisesta ja elämästä yhteisöllisessä senioritalossa. Tässä tutkielmassa kirjan rooli on jossain tutkimusaineiston ja tutkimuskirjallisuuden välimaastossa. Se ei ole tieteellinen teos, vaan kuvaa enemmän asukkaiden kokemuksia ja tunteita yhteisön rakentamisesta ja yhteisössä asumisen merkityksestä. En kuitenkaan käytä kirjaa puhtaasti tutkimusaineistonakaan, sillä tällöin aineistosta tulisi pro gradu -tutkielmaan liian laaja. Lisäksi syvällisesti pohdittu, kirjoitettu ja vielä toimitettu aineisto on luonteeltaan hyvin erilaista haastatteluaineistoon verrattuna, vaikka osa haastateltavistanikin oli prosessoinut ajatuksiaan hyvin tarkkaan (aiheesta lisää myöhemmin tässä luvussa).

Pekka Junkalan mukaan kenttätö on etnologisen tutkimuksen kulmakivi. Etnologinen tutkimusperinne nojaa suurelta osin tutkijoiden itse keräämiin aineistoihin ja niiden pohjalta rakennettuihin tulkintoihin. (Junkala 1999: 190.) Aikaisemmin kenttä jäi etnologille vieraaksi, sillä vallalla olleen positivistisen ajattelun mukaan tieto perustui vain havaittuihin tosiasioihin eli faktoihin, jotka tutkija ikään kuin poimii kentältä ilman, että hänen mukanaolonsa vaikuttaa niihin. 1970-luvulta lähtien alkoi muutos positivistisesta totuuden kuvaamisen kansatieteestä kohti hermeneuttista kulttuurianalyysia. Muutos toi mukanaan refleksiivisyyden, jonka

myötä on tunnustettu, että kenttätyö voikin itse asiassa olla tutkimusmatka omaan itseen. Tutkimusaineisto ei tämän päivän käsityksen mukaan ole kentällä valmiina odottamassa kerääjäänsä, vaan kenttätöissä on tärkeää tarkastella, miten tutkija ja hänen suhteensa ja vuorovaikutuksensa tutkittaviin vaikuttavat tuloksiin. Helena Ruotsalan mukaan etnologinen tutkimus on monimutkainen prosessi, jonka aikana kaikki on muutoksessa: tutkija, tutkimuskohde, tutkimusongelmat ja -menetelmät. Sen vuoksi tutkimuksissa on kuvattava koko tutkimusprosessi, tarkasteltava kriittisesti tutkijan roolia ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Toisin sanoen myös tutkija *paikannetaan* osaksi tutkimusprosessia. Nykyaikaisessa etnologisessa tutkimuksessa tutkijan liittäminen mukaan tutkimukseen onkin tutkimuksen tieteellisyyden ehto. (Ruotsala 2005: 46–47.)

Teemahaastattelu on tutkimusmenetelmä, jossa keskustellaan ennalta sovitusta aihepiiristä. Haastattelu etenee yksityiskohtaisten kysymysten sijaan tiettyjen keskeisten teemojen varassa, jolloin tutkijan rooli hieman pienenee ja haastateltavan rooli vastaavasti korostuu. Teemahaastattelu lähteekin oletuksesta, että kyseisellä menetelmällä voidaan tutkia yksilön kokemuksia, ajatuksia ja käsityksiä, ja että sen avulla voidaan korostaa haastateltavien elämismailmaa ja heidän määritelmiään tilanteista. (Hirsjärvi & Hurme 2000: 48.) Teemahaastattelun tarkoitus on, että haastateltava saa vastata vapaasti, omin sanoin ja omalla tyylillään tehtyyn kysymykseen (Ruotsala 2005: 65). Teemahaastattelun avulla tutkittavien ääni saadaan strukturoituihin menetelmiin verrattuna paremmin kuuluviin, mikä lieneekin tärkein syy sen suosioon ihmistieteiden – ja erityisesti etnologian – alalla (Hirsjärvi & Hurme 2000: 48).

Kaikki haastattelumuodot eivät yhtä hyvin sovi sellaiseen, jossa tutkijan päämääränä ovat haastateltavien kokemukset. Haastattelukysymysten tulisi olla mahdollisimman avoimia ja mahdollisimman vähän vastausta ohjaavia. Tämän vuoksi teemahaastattelu, jossa haastattelun teemat valmistellaan etukäteen, ei välttämättä ole yhtä käyttökelpoinen aineistonkeruumenetelmä kuin avoin haastattelu, joka tilanteena on luonnollisempi ja keskustelunomaisempi. Tämänkaltaiseen kerrontaan päästään parhaiten esittämällä konkreettisia, kokemuksellisia, toiminnallisia, havainnollisen todellisuuden kuvailemiseen houkuttelevia kysymyksiä. Filosofin Timo Laineen (2001: 35–36) mukaan ne voisivat olla esimerkiksi muotoa ”kuvaile, millainen päivä sinulla oli tänään töissä.”

Fenomenologisessa tutkimuksessa tavoitellaan kokemusta, ja tutkijan onkin tärkeää selvittää itselleen, mikä ero on kokemuksilla ja käsityksillä, ja minkälaisella kielellä tutkija houkutte-

lee haastateltavaa ilmaisemaan nimenomaan kokemuksiaan, erotuksena käsityksistään. Kysymystä voidaanakin lähestyä vastakohtan kautta: millainen kieli on mahdollisimman kaukana kokemuksellisesta? Vastauksen voisi pelkistää näin: mitä abstraktimpi, käsitteellisempi ja yleistävämpi, sitä kauempana se on kokemuksellisesta. Kokemukset ovat aina jollain tapaa yksittäisiä ja erityisiä. Kokemus ei ole koskaan loppuun saakka ymmärretty. Näin siis yleisellä, käsitteellisellä kielellä esitetty kysymys ohjaa haastateltavaa helposti vastaamaan käsitysten ja mielipiteiden tasolla. Laine tähdentääkin, että käsitykset eivät läheskään aina ole omien kokemusten tietoisessa pohdinnassa syntyneitä, vaan suurin osa yksilön käsityksistä on peräisin yhteisöstä. Ne ovat muotoutuneet hänessä kaikenlaisen informaation, kasvatuksen ja sosialisoinnin avulla. Käsitysten ja kokemusten välillä ei välttämättä ole minkäänlaista yhteyttä, koska kokemus on aina omakohtainen, kun taas käsitykset voivat pikemminkin kertoa yhteisön perinteisistä ja tyypillisistä tavoista ajatella maailmaa. (Laine 2001: 36.)

Tutkielmani menetelmäksi valitsin teemahaastattelun, koska se on etnologisessa tutkimuksessa hyvin yleinen ja tuntui siksikin luontevalta valinnalta. Koska en ole kovin rutinoitunut haastattelija, oli haastattelutilanne miellyttävämpi ja helpommin kontrolloitavissa, kun kysymysrunko oli tehty etukäteen. Luin fenomenologisesta haastattelusta vasta aineistonkeruun jälkeen, joten en senkään vuoksi kyseenalaistanut teemahaastattelun käytettävyyttä. Jos olisin tutustunut fenomenologiseen näkökulmaan ennen kentälle menoa, olisin varmastikin muuttanut haastattelutapaani ja kysymyksiä niin, että ne olisivat houkuttelevia esiin nykyistä enemmän kokemukserontaa. Tarkasteltuani haastattelukysymyksiäni jälkepäin huomaan, että mukana on yleisluontoisia, abstrakteja kysymyksiä, jotka tuottivat käsitteellisempää, vähemmän kokemuksellista tietoa. Kysymys ”Mitä yhteisöllisyys sinulle merkitsee?” saattoi havaintojeni mukaan usein tehdä haastateltavan olon epämiellyttäväksi, tai jos asiaa oli aiemmin prosessoitu (esim. kirjoitettu aiheesta), houkuttella paperinmakuisia vastauksia. Nämä vastaukset eivät kertoneet suoraan kokemuksista, vaan ne olivat jo ehtineet kiteytyä käsityksiksi ja mielipiteiksi.

On myös syytä huomioda, että jotkut haastateltavistani olivat hyvin tottuneita kertomaan kuulijoille Loppukiristä – he mitä ilmeisimmin olivat yhteisössä niitä, joiden tehtävä oli vastaanottaa Loppukirien konseptista kiinnostuneet tutkijat ja muut vierat. He ovat myös tottuneita kirjoittamaan ja jopa esitelmöimään Loppukiristä ja yhteisöllisyyden merkityksestä yleensä. Tällaisten henkilöiden haastatteluissa on täten myös hyvin pitkälle mietittyä ja formuloitua käsitteellistä puhetta, jolloin ns. paljaita kokemuksia ja henkilökohtaisia merkityksiä

on vaikeampi tavoittaa. En osannut panna tätä merkille vielä kentällä ollessani, saati muuttaa omaa haastattelutyyläni, vaan olin pikemminkin tyytyväinen saamiini selkeisiin ja syvällisiin vastauksiin. Vasta tutustuttuani fenomenologisen haastattelun ideaan jälkeinpäin olen ymmärtänyt, mikä ero on kokemuksesta ja käsityksestä kertomisella. Aineistonkeruuprosessia voi siis tältä osin pitää "puutteellisena".

Laura Aro pitää etnologisen tutkimuksen kannalta olennaisena kuitenkin sitä, että tutkimuksessa kulkee mukana refleksiivinen ja kriittinen ote, eikä niinkään sitä, että tutkija osaa toimia oikein joka tilanteessa ja välttää kaikki karikat. Refleksiivisyys on ennen kaikkea sitä, että tutkija pysyy tulkinnoissaan avoimena ja uskaltaa ottaa myös erehtymisen riskin. (Aro 1996: 29.) Myös Helena Ruotsala painottaa sitä, että nykyetnologiseen tutkimukseen kuuluu tutkijan harjoittama itsereflektio eli tutkijan integroiminen mukaan tutkimukseen. Tutkijan roolin paikantaminen on tutkimuksen tieteellisyyden ehto. (Ruotsala 2005: 47.) Koska kokemukset kiinnostivat minua jo ennen fenomenologiaan perehtymistä, kysymyksistä suuri osa on kuitenkin luonteeltaan henkilökohtaista kokemusta tavoittelevaa, kuten ”miksi ja miten kiinnostuitte yhteisöasumisesta”, ”minkälaista on Loppukirin arki” ja ”minkälaisissa tilanteissa yhteisöllisyys näkyy”.

Helena Ruotsalan (2005: 59) mukaan osallistuva havainnointi eroaa tavallisesta arkielämän tilanteisiin osallistumisesta ja havaintojen tekemisestä kolmella tavalla. Ensimmäinen eroavaisuus on *osallistumisen tarkoitus*, mikä tarkoittaa sitä, että tutkijan motiivi osallistua tilanteeseen on eri kuin muilla läsnäolijoilla. Toinen erottava tekijä on *eksplisiittinen tietoisuus*, toisin sanoen kenttätöntekijän pyrkimys tulla eksplisiittisesti tietoiseksi asioista, joihin ei arkielämässä kiinnitä mitään huomiota. Kolmas ero on *introspektio*, mikä tarkoittaa sitä, että osallistuva havainnoija tuntee itsensä havainnointitilanteessa sekä sisä- että ulkopuoliseksi. Hän osallistuu tilanteeseen muiden tapaan, mutta tehdäkseen havaintoja hänen on asetettava tilanteen ulkopuolelle. (ibid.)

Osallistuvaa havainnointia voisi yksittäisen metodin sijaan kutsua pikemminkin strategiaksi, sillä se itsessään koostuu monista metodeista. Osallistuva havainnoija ei vain seiso ja katso, vaan ottaa osaa käsillä oleviin tilanteisiin, keskustelee, kyselee, kokee. (Davies 2008: 77.) Etnologi Billy Ehn kutsuukin osallistuvaa havainnointia persoonalliseksi tutkimusmenetelmäksi, sillä kenttätöissä havainnoija joutuu laittamaan likoon koko persoonansa. Osallistuva havainnointi ei ole perinteinen tutkimusmetodi, jota määrittävät tarkat säädökset ja proseduu-

rit, vaan kyse on siitä, että tutkija käyttää itseään tutkimusvälineenä – ei pelkästään näköä, kuuloa ja älyä, vaan myös muistoja ja kokemuksia, persoonallisuutta ja kykyä voittaa toisten luottamus. Tässä mielessä osallistuva havainnointi on kokonaisvaltainen menetelmä, joka perustuu humanistiseen ja hermeneuttiseen näkemykseen ihmisestä. (Ehn & Löfgren 1996: 120–121.)

2.2. Eettiset kulma- ja kompastuskivet

Arja Kuula (2006: 11) käsittää etiikan sarjaksi moraalisia valintoja ja päätöksiä, jotka kattavat koko tutkimusprosessin aina aiheen valinnasta tutkimuksen tulosten vaikutuksiin saakka. Eri-tyistä huomiota on syytä kiinnittää aineiston hankinnan, käsittelyn ja säilyttämisen tutkimus-etiikkaan ja juridiikkaan.

Luottamuksella annettavien tietojen suojaaminen yhdessä aineiston käyttötarkoituksen määrittämisen kanssa muodostavat luottamuksellisuuden perustan. Yleisimmin yksityisyyden suojasta huolehditaan kysymällä haastateltavilta, haluavatko he esiintyä tutkimuksessa omalla nimellään vai anonyymisti. Jos tutkimukseen osallistuvat eivät halua, että heidät voisi tutkimuksesta tunnistaa, tutkijan täytyy huolehtia että heidän henkilöllisyytensä pysyy salassa. (Kuula 2006: 108.) Tästä syystä olen muuttanut kaikkien tutkielmassani mainittavien loppukiriläisten nimet. Haastateltaviin viittaaminen numerolla tai kirjainyhdistelmällä tuntuu tämän tutkielman yhteydessä jäykältä ja etäiseltä, joten pitäydyn tavallisissa, keksityissä nimissä. Haastateltavien nimeäminen tekee tekstistä sujuvampaa ja helppolukuisempaa, ja lisäksi haastateltavien persoona ja oma ääni tulee näin lähemmäksi lukijaa.

Vaikka haastateltavien henkilöllisyys on helposti salattavissa Loppukirin ulkopuolisilta henkilöiltä, talon asukkaiden kohdalla en usko anonymisoinnin olevan täysin mahdollista. Kaikki haastateltavani tiesivät, keitä haastattelin heidän lisäksi. Tämä on ongelmallista siitä syystä, että jotkut haastateltavistani ilmaisivat myös tyytymättömyyttä ja kritiikkiä yhteisöä ja sen toimintatapoja kohtaan, enkä halua tutkielmani aiheuttavan kitkaa asukkaiden välille. Oleskeluni talossa ei jäänyt huomaamatta muiltakaan tutkimukseen osallistumattomilta talon asukkailta, ja on hyvin todennäköistä, että myös osa heistä tiesi, ketä kolmen päivän aikana haastattelin. Voi siis olla, että he pystyvät yhdistämään tutkielmassani anonyymisti esiintyvät haastateltavat todellisiin vastineisiinsa. Osalla haastateltavistani oli yhteisössä myös hyvin

keskeinen rooli – he olivat alkuperäisen idean keksijöitä, kehittäjiä ja talohankkeen toteuttajia. Tämän seikan esiintuominen saattaa talon asukkaiden keskuudessa helpottaa heidän tunnistamistaan. Heidän roolinsa häivyttäminen tutkimuksesta ei kuitenkaan ole mielestäni järkevää, sillä haastateltavieni erilaisten lähtökohtien vaikutus yhteisöllisyyden rakentumiseen ja laatuun ovat keskeisessä asemassa lopullisissa tutkimustuloksissa. Pysin lieventämään tunnistettavuuden vaikutuksia sillä, että pohdin tarkasti, minkälaiset asiat ovat käsittelemisen arvoisia ja millä tavalla niistä kannattaa kirjoittaa.

Ennen aineistonkeruumatkalle lähtemistä pohdin, miten suhtautua iäkkäisiin haastateltaviini. Kronologinen ikä on tieto, joka on helposti saatavilla, mutta loppujen lopuksi se ei kerro kyseessä olevasta ihmisestä paljoakaan. Ikääntymisen biologinen prosessi on yksilöllinen, eivätkä kaikki ikääntyneet ole samalla tavalla vanhoja. Ihmisten kokemus omasta iästään vaihtelee myös usein tilanteen mukaan: sama ihminen voi tuntea itsensä erilaisten asioiden suhteen hyvinkin eri-ikäiseksi. Tämän vuoksi vanhoja ihmisiä ei voikaan käsitellä yhtenäisenä ryhmänä, vaan tutkijan on oltava varsin sensitiivinen haastateltavien iän suhteen. (Ruusuvauri & Tiittula 2005: 125–126.)

Minun ja haastateltavieni välillä on 40–50 vuoden ikäero, joka varmasti näkyy tutkimuksessa jollain tavalla. Millä tavalla heitä pitäisi puhutella? Koskaan ei voi tietää, mikä on kunkin ihmisen henkilökohtainen suhtautuminen teitittelyyn: toiset edellyttävät sitä, kun asianosaisten välillä on suuri ikäero, toiset saattavat taas pahastua, sillä teitittely korostaa vanhemman osapuolen ikää. Tutkijan kannalta teitittely saattaa olla hankalaa ensinnäkin siksi, että teitittelyä ei nykyään pääse harjoittamaan kovinkaan usein, ja erityisesti pitkissä keskusteluissa teitittelyssä pysyminen vaatii keskittymistä. Toisaalta teitittely myös pitää yllä tiettyä etäisyyttä keskustelun osapuolten välillä – jään rikkominen ja luottamuksellisen keskustelun syntyminen on haastavaa, jos puhuttelumuoto estää haastattelijaa ja haastateltavaa kohtaamasta samalla aallonpituudella.

Asia oli vaikea ratkaista etukäteen, joten päätin luottaa siihen, että kunkin haastateltavan kohtaaminen ja tarkastelu johtaisi minut haastattelutilanteessa oikeaan lopputulokseen. Aloitin ensimmäisen haastattelun teitittelemällä, mutta aika pian haastateltavani kuitenkin totesi, että voin rauhassa sinutella. Seuraavan haastateltavan kanssa en edes yrittänyt teitittelyä, mikä tuntui sopivan hänelle hyvin. Päätin jättää teitittely-yritykset sikseen, mikä osoittautui haastateltavieni kohdalla hyväksi valinnaksi. Haastateltavani (7 kappaletta) ovat syntyneet vuosien

1935 ja 1942 välillä, ja ovat siis iältään 69–76-vuotiaita. Jos haastateltavaksi olisi sattunut selvästi iäkkäämpi henkilö, vaikkapa reilusti yli kahdeksankymmenen ikäinen, olisin ilman muuta pitänyt teitittelyä sopivana puhuttelumuotona. Nykyisessä nuoruutta ihannoivassa kulttuurista vanhuksista puhumista ei enää pidetä soveliaana muutoin kun silloin, jos kyseessä ovat hyvin vanhat ihmiset, esimerkiksi yli 85-vuotiaat (Lumme-Sandt 2005: 126). Sama pätee oman kokemukseni mukaan usein myös teitittelyn suhteen.

Minun ja haastateltavieni väliseen ikäeroon liittyen on hyvä pohtia, minkälaisia vaikutuksia sillä voi olla haastattelujen välityksellä kertyvän tiedon laatuun. Ikääntyneitä haastateltaessa haastattelija on yleensä nuorempi kuin haastateltava. Tätä voidaan pitää ongelmana, mutta pelkkä numeerinen ikäero ei kerro koko totuutta. On todettu, että tutkimukselle voi olla hyödyksi, että tutkija ja haastattelija ovat samaa ikäluokkaa ja sukupuolta, mutta aina haastattelijan ja haastateltavien iät eivät kohtaa ideaalisimmalla tavalla. Varsinkin opinnäytteiden tekijöiden ja haastateltavien välille saattaa monesti kertyä ikäeroa useita kymmeniä vuosia, niin kuin tilanne on myös omalla kohdallani. Toisaalta tutkimukselle voi myös olla hyödyksi, että aineistoa keräävät eri-ikäiset ihmiset, koska näin tietoa saadaan monesta eri näkökulmasta. (Lumme-Sandt 2005: 129.) On selvää, että Loppukirissä minua pidettiin nuorena, koska heidän näkökulmastaan katsoen olen nuori, eikä minulla ole kenttätöissä vankan kokemuksen tuomaa varmuuttakaan, joka olisi voinut hälventää ikäeron tuomaa vaikutusta. On vaikea eritellä, missä tietyissä tilanteissa ikäeromme näkyi, mutta asetelma haastatteluissa olisi varmasti ollut erilainen, jos olisin ollut lähempänä haastateltavieni ikää. Keski-ikäisten naisten kesken saatetaan tuottaa esimerkiksi tietynlaista naispuhetta (Lumme-Sandt 2005: 129).

Haastateltavalla ja haastattelijalla on usein erilainen hierarkkinen asema. Ylemmässä sosiaalisessa asemassa olevat korkeasti koulutetut ihmiset ovat tottuneempia erilaisiin haastattelutilanteisiin, ja näin haastattelutilanne voi muodostua tasa-arvoisemmaksi. Vähemmän koulutusta saaneet vanhat ihmiset taas saattavat haastattelutilanteessa suhtautua yliopistokoulutuksen saaneeseen tutkijaan turhankin arvostavasti. (Lumme-Sandt 2005: 130.) Loppukirin haastateltavat eivät olleet tässä mielessä kuuluneet jälkimmäiseen ryhmään, sillä suurin osa heistä oli korkeakoulutettuja ja olivat työelämässään olleet arvoitetussa asemassa. Tämä näkyi haastatteluissa niin, että minuun suhtauduttiin hyvin mutkattomasti ja minua pidettiin lähinnä nuorena opiskelijana, jota haluttiin auttaa ja jonka kautta tietoa Loppukiristä saatiin vietyä eteenpäin. Täytyy myös ottaa huomioon, että Loppukirin asukkaat ovat varsin tottuneita yhteisöä ja taloa katsomaan tulleisiin lukuisiin vieraisiin, sillä Loppukirin konsepti on herättänyt suur-

ta kiinnostusta eri alojen asiantuntijoiden keskuudessa sekä Suomessa että ulkomailla. Näin oleskeluni talossa ja asukkaiden haastattelu ei herättänyt asukkaissa suurempaa kummastusta.

Tutkimustiedon laatuun vaikuttaa myös suuresti se, minkälaisia haastateltavia kohdalle satuu. Esitin Hilkalle sähköpostitse toiveen, että ainakin osa haastateltavistani olisi sellaisia, jotka ovat olleet talohankkeessa mukana mahdollisimman alusta alkaen. Arvelin näin saavani talonrakennusprosessista ja yhteisöllisyyden muotoutumisesta paremman kuvan, kuin jos kaikki haastateltavani olisivat liittyneet talon toimintaan vasta vähän ennen talon valmistamista tai sen jälkeen. Haastateltaviini tutustuessani huomasin, että noin puolet heistä kuului talon todelliseen ydinporukkaan, joka oli ollut hankkeen primus motor heti alkumetreiltä lähtien. Minulle syntyi myös kuva, että he kuuluvat yhteisöllisyyden suurimpiin puolestapuhujiin ja talon konseptin visionääreihin. Sain heiltä todella mielenkiintoista ja relevanttia tietoa, mutta minun täytyy myös ottaa huomioon, että ydinporukan keskeisyys aineistossani tulee välttämättä vaikuttamaan tutkimustuloksiini. Tätä seikkaa tasapainottaa kuitenkin se, että haastateltavikseni päätyi ihmisiä myös "ytimen" ulkopuolelta – ihmisiä, jotka olivat liittyneet Aktiivisiin Senioreihin vasta myöhäisemmässä vaiheessa tai joille yhteisöllisyydellä ei ollut samanlaista merkitystä kuin ydinporukalle.

2.3. Välineitä kokemuksen tutkimiseen

Sosiaalinen konstruktionismi on suuntaus, jolla on lähtökohtansa fenomenologisessa sosiologiassa, mutta jota käytetään yli tiederajojen monenlaisessa tutkimuksessa. Sosiaalisen konstruktionismin alkulähteenä pidetään Alfred Schultzin fenomenologiaa sekä Peter Bergerin ja Thomas Luckmannin yhdessä kirjoittamaa teosta *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. (Kuusela 2001: 17–19.) Karkeasti tiivistäen sosiaalinen konstruktionismi on tutkimuksellinen viitekehys, jonka mukaan sosiaalinen todellisuutemme rakentuu sosiaalisessa ja kielellisessä vuorovaikutuksessa. Todellisuudesta voidaan konstruoida useita eri versioita: elämästämme ei niinkään ole olemassa absoluuttisia totuuksia, vaan pikemminkin erilaisia selitystapoja ja kertomuksia. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006, [online].)

Sosiaalista konstruktionismia ei voida pitää menetelmänä – ainakaan tiedonhankintamenetelmänä – ja on kysymyksenalaista, onko se varsinainen teoriakaan. Vaikuttaa siltä, että konstruktionismi olisi toimivampaa nähdä näkökulmana kuin teoriana. (Eskola 2001: 47.) Pro

gradu -tutkielmassani sosiaalinen konstruktionismi on taustalla vaikuttava viitekehys, josta kumpuaa ajatus, että haastateltavani rakentavat omaa todellisuuttaan ja niin myös yhteisöään ja yhteisöllisyyttään kielen avulla. Ei siis ole olemassa mitään objektiivisesti havainnoitavissa olevaa ja olemassa olevaa Loppukiri-yhteisöä, vaan se on konstruktio, joka on luotu ja jota jatkuvasti ylläpidetään puheessa, vuorovaikutuksessa ja toiminnassa. Sosiaalisen konstruktionismin viitekehystä kumpuaa myös etnologiselle tutkimukselle läheinen fenomenologis-hermeneuttinen tutkimusote. Aiemmin vallalla oli positivistinen ajattelutapa, joka lähti siitä, että maailma koostuu mitattavista objekteista. Positivistisessa etnologiassa maailman ajateltiin olevan yksilöstä irrallaan, mitattavissa ja tutkittavissa tieteen keinoin. Nykyetnologian fenomenologis-hermeneuttisessa tutkimusotteessa maailmaa pidetään pikemminkin tietoisuuden korrelaattina: maailma rakentuu yksilön mielessä. Mieli ei kuitenkaan yksin riitä tietoisuuden rakentumiseen. Merkitykset syntyvät tietoisuuden ja maailman välisessä dialogissa ja ne kommunikoidaan arkielämässä symbolijärjestelmien muodossa. (Sääskilähti 1999: 152.) Erityisenä mielenkiinnon kohteenani on tarkastella Loppukiri-yhteisön asukkaiden kokemuksia yhteisöllisyydestä ja niitä merkityksiä, joita yhteisöllisyydelle annetaan. Tästä syystä hermeneuttis-fenomenologinen tutkimusote, joka pyrkii kokemusten ja merkitysten tavoittamiseen, on hedelmällinen lähtökohta tutkielmalleni.

Kokemus käsitetään tässä hyvin laajasti *ihmisen kokemuksellisena suhteena omaan todellisuuteensa*, siis suhteena maailmaan jossa hän elää. Eläminen on pääasiassa kehollista toimintaa ja havainnointia, ja toimimalla maailmassa ja havainnoimalla todellisuutta ihminen kerää kokemuksia. Kokemukset siis syntyvät vuorovaikutuksessa todellisuuden kanssa, eikä ihmistä voida ymmärtää irrallaan tuosta suhteesta: esimerkiksi naisena oleminen ei ole vain biologinen fakta, vaan se riippuu siitä, millaisen merkityksen se saa kulloisenkin naisen ja hänen todellisuutensa välisessä suhteessa. (Laine 2001: 27.)

Ihmisen maailmasuhde perustuu kokemuksellisuuteen. Fenomenologisesta näkökulmasta katsoen ihmisen suhde maailmaan näyttäytyy *intentionaalisenä*. Laineen mukaan intentionaalisuus tarkoittaa sitä, että kaikki merkitsee meille jotakin. Emme siis katsele maailmaa neutraalisti, vaan annamme kaikelle havainnoimallemme ja kokemallemme merkityksen pyrkimystemme, kiinnostustemme ja uskomustemme mukaan. Koska ihmisen suhde maailmaan on merkityksillä ladattua, maailma, jossa elämme, näyttäytyy meille merkityksinä. Kokemus siis muotoutuu merkitysten mukaan ja nuo merkitykset ovat fenomenologisen tutkimuksen varsinaisen kohde. (Laine 2001: 27–28.) Inhimillinen todellisuus on näin merkitysten kyllästävä.

Merkitykset ovat kontekstista riippuvaisia siten, että esineillä tai asioilla ei itsessään ole merkitystä. Siksi asiat joudutaan suhteuttamaan toisiin asioihin, kun etsitään niiden merkityksiä. Merkitykset ovat osaksi tiedostettuja, mutta ne voivat olla myös piileviä. Lisäksi merkitykset liittyvät toisiinsa ja muodostavat siten merkitysrakenteita. Koska asiat saavat merkityksen suhteessa toisiinsa, merkityksen tulkinnassa ei ole kyse yksittäisen merkityksenannon selvittämisestä vaan merkitysten verkon hahmottamisesta. (Moilanen & Räihä 2001: 44–45.)

Kun siis etsimme merkityksiä, etsimme nimenomaan henkilökohtaisia merkityksenantoja. Tästä huolimatta merkitykset eivät ole puhtaasti subjektiivisia, vaan *intersubjektiivisia*, subjektien välisiä tai subjekteja yhdistäviä. Eri kulttuuripiireissä elävillä ihmisillä on erilainen elämismaailma, ja heidän voi sanoa elävän erilaisissa todellisuuksissa, koska asioilla on heille erilaiset merkitykset. Fenomenologinen merkitysteoria sisältää täten ajatuksen, että ihmisyyksilö on perustaltaan yhteisöllinen. Merkitykset, joiden valossa todellisuus meille avautuu, eivät ole meissä synnynnäisesti, vaan ne saadaan yhteisöstä, johon jokainen kasvaa ja kasvatetaan. Ihminen on siis perustaltaan kulttuuriolento. (Moilanen & Räihä 2001: 45; Laine 2001: 28.)

Yhteisön jäsenenä meillä on yhteisiä piirteitä ja yhteisiä merkityksiä. Sekä tutkittavat ihmiset että tutkija itsekkin ovat osa jonkin yhteisön yhteistä merkitysten perinnettä. Tämän vuoksi yksittäisen yksilön kokemukset paljastavat meistä myös jotain yleistä. Toisaalta fenomenologis-hermeneuttinen tutkimus eroaa perinteisistä tieteenaloista juuri siten, että hermeneutiikan tavoitteena ei ole yleistämällä löytää yleisiä säännönmukaisuuksia. Tutkimus ei etene induktiivisesti yksityisestä yleiseen, vaan myös ainutkertainen ja ainutlaatuinen kiinnostaa hermeneutikkaa. Fenomenologis-hermeneuttinen tutkimus onkin eräässä mielessä yksittäiseen suuntautuvaa paikallistutkimusta. Se ei niinkään etsi universaaleja yleistyksiä, vaan pikemminkin pyrkii ymmärtämään jonkin tutkittavan alueen ihmisten sen hetkistä merkitysmaailmaa. (Laine 2001: 28–29.)

Yleensä tutkimusaineisto kerätään haastattelemalla toisia ihmisiä, jolloin haastateltava pukee sanoiksi kokemuksensa vaikkapa äitinä olemisesta. Tutkijan tehtävänä on puolestaan koettaa löytää haastateltavan ilmaisuista mahdollisimman oikea *tulkinta*. (Laine 2001: 29.) Tulkinta ja ymmärtäminen liittyvät toisiinsa, mutta niillä on eri merkitys tutkimuksessa. Tulkinnalla tarkoitetaan empiirisesti tavoitettujen merkityssuhteiden aukikerimistä. Tulkintaa seuraa ymmärtäminen, millä tarkoitetaan aukikerittyjen merkityskokonaisuuden osien yhdistämistä uu-

deksi kokonaisuudeksi. Tulkinassa esiin tulevat osat ja tasot eivät nivoudu itsestään yhteen, vaan ne on tarkoituksella yhdistettävä yhdeksi kokonaisuudeksi, merkitysyhteydeksi, jonka lopputuloksena on tutkimuskohteen "mieli". Ymmärtäminen on siis tutkijan tapa ottaa tutkimuskohteesta saatava mieli haltuunsa. (Varto 1992: 61, 64.)

Merkitysten tutkimuksessa kohde ei kuitenkaan aina ole tutkijan merkitysmaailmalle vieras, vaan tutkittavan merkitysmaailma on meille jo entuudestaan jollain tavalla tuttu siksi, että elämme yleensä samassa kulttuuripiirissä. Emme kenties pystyisi lainkaan ymmärtämään sellaista elämänmuotoa, joka olisi meille joka tasolla vieras ja tuntematon. Jonkinlainen yhteys ja esituttuus on siis merkitysten ymmärtämisen edellytys. Fenomenologis-hermeneuttisen tutkimuksen voisikin määritellä siten, että siinä pyritään tekemään *jo tunnettua tiedetyksi*. Siinä yritetään nostaa tietoiseksi se, minkä tottumus on häivyttänyt huomaamattomaksi ja itsestään selväksi, tai mikä on koettu mutta ei vielä tietoisesti ajateltu. (Laine 2001: 30–31.) Tätä pidetään usein etnologisenkin tutkimuksen päämääränä, ja se on myös tämän tutkielman tavoite. Koska Loppukiri on ilmiönä verrattain ainutlaatuinen, tottumus ei ole vielä ehtinyt muuttaa senioreiden yhteisöasumista näkymättömäksi. Ilmiötä ei kuitenkaan ole vielä arvioitu asukkaiden omien kokemusten kautta yhteisöllisyyden merkityksiä silmällä pitäen. Avaamattomaa työnsarkaa siis on.

Tässä tutkielmassa lähestyn Loppukirin asukkaiden antamia merkityksiä yhteisöllisyydelle pääosin Loppukirin toiminnan ja arjen kokemusten kautta. Nina Säaskilahden mukaan arkielämä on se itsestään selvä alue jokapäiväisessä elämässämme, johon emme välttämättä kiinnitä mitään huomiota. Arkielämää ei pidetä minään erityisenä yksinkertaisesti siitä syystä, että se muodostaa jokapäiväisen todellisuutemme perustan. Sitä ei ajatella *erikseen*. Arkielämän läheisyys tekeekin siitä hankalasti tavoitettavan. Sitä täytyy osata katsoa etäältä, ja arjen tavoittamiseen tarvitaan erityistä asennetta, jota Säaskilahti nimittää etnologis-antropologiseksi asennoitumiseksi. Asenteeseen kuuluu olennaisena osana itsensä vieraannuttaminen näennäisistä itsestäänselvyyksistä. (Säaskilahti 1999: 153.) Kun antropologit tekevät vierasta tutummaksi selittämällä sen, tekevät surrealistit tutun vieraaksi (Clifford 1988: 121). Surrealisteilla ja etnologeilla on siis tältä osin yhtäläisiä pyrkimyksiä, sillä myös oman kulttuurin arkipäivän lähestymisessä tarvitaan surrealistien itsensä vieraannuttamisen asennetta. (Säaskilahti 1999: 154.)

Merkitysrakenteiden tulkinnassa tutkimustulos ei ole se, mitä haastateltavat sanovat, vaan tutkittavien lausumat ovat siis vihje jostakin, joka tutkijan on selvitettävä. Tutkija siis ratkaisee arvoitusta haastateltavien antamien vihjeiden perusteella. Jos näin ei tehtäisi, laadullinen tutkimus olisi pikemminkin laadullista kuvailua, joka sinällään on toki arvokasta. Kuvailussa ei kuitenkaan ole menty pintaa syvemmälle, mikä juuri on merkitysrakenteen analyysin tarkoitus: paljastaa toimintaa ohjaavia piileviä merkitysstruktuureja. Tarkoituksena on siis päästä varsinaisten havaintojen taakse eli asioita ei oteta siinä ilmiössä, missä ne tutkijalle näyttyvät. (Moilanen & Räihä 2001: 55–56.) Tämän vuoksi myös Loppukiriä tutkivan on uskallettava pidemmälle kuin vain kokoamaan haastatteluaineuksesta kauniin kuvauksen yhteisön toiminnasta. Kokemukset yhteisöllisyydestä kätkeytyvät kertomuksiin yhteisön arjesta, eikä niitä aina pueta selväsanaiseen muotoon ”mitä yhteisöllisyys minulle merkitsee” (ks. fenomenologisen haastattelun ja teemahaastattelun eroista luvussa 2.1.).

2.4. Aineiston käsittely

Litteroin haastattelut heti kotiin tultuani, parin viikon kuluessa kenttätöön päätyttyä. Kenttätöypäiväkirjan täydensin viimeisen Loppukirissä viettämäni päivän osalta vielä kotiin palattuani ja raportoin päällimmäiset tuntemukset, huomiot ja kenttätöössä jälkeensä havaitsemani puutteet. Valitsin aineiston käsittelytavaksi teemoittelun ja käytin apuna Timo Laineen kuvausta fenomenologiseen tutkimukseen kuuluvista vaiheista. Fenomenologisen tutkimuksen ensimmäisessä työstövaiheessa *kuvataan*, mitä aineistossa on sanottu. Tavoitteena on kirjata ylös toisen kertomus kokemuksistaan mahdollisimman alkuperäisesti, mikä tarkoittaa sitä, että tutkija tuo kuvaukseen mahdollisimman vähän itseään. Haastattelua ei esitetä kuvauksessa kokonaisuudessaan, vaan tutkijan olisi kyettävä näkemään jo tässä vaiheessa, mikä aineistossa kuuluu tutkimuksen piiriin ja mikä ei ole tutkimuksen kannalta olennaista. Kuvaus tehdään kielellä, joka myötäilee mahdollisimman tarkasti haastateltavan omaa puhetta. Se on siis puheen epäsuoraa esittämistä, joskin myös suoria lainauksia voidaan käyttää korostamaan haastateltavan ilmaisutapaa. Puheen mahdollinen metaforisuus ja kokemuksellinen side on tärkeä säilyttää. Tässä tutkimuksen vaiheessa tulisi välttää tulkintoja tai haastateltavan puheen muuntamista yleistävämmiksi käsitteiksi. Tarkoituksena on siis kaikkiaan esittää tiivistäen aineiston merkitsevä aines tutkijalle itselleen ja raportin lukijoille. Syntynyt kuvaus, joka voi olla esimerkiksi kertomuksen muotoinen, toimii perustana tutkimuksen seuraaville vaiheille. (Laine 2001: 38.)

Laineen metodia myötäillen loin aivan aluksi joukon tiedostoja, suurelta osin teemahaastattelulistani perusteella. Fenomenologisesta tutkimuksesta poiketen olin tutkimuksen pääteemoista selvillä, koska olin kerännyt aineistoni teemahaastattelun enkä avoimen fenomenologisen haastattelun avulla. Kopioin litteroiduista haastatteluista tekstinpätkiä sopivien teemojen alle, ja jos tekstistä löytyi jotain olennaiselta tuntuvaa, joka ei kuitenkaan käynyt mihinkään ole-massa olevaan teemaan, loin sille harkintani mukaan uuden tiedoston. Samoja tekstinpätkiä tuli useamman teeman alle, sillä teemat linkittyvät usein toisiinsa. Laineen esittämän ensimmäisen vaiheen mukaisesti loin teematiedostoille rinnakkaistiedostot, johon aloin tiivistää omin sanoin haastatteluaineiston sisältöä. Pyrkimykseni oli mahdollisimman tarkkaan nou-dattaa haastateltavan kielenkäyttöä ja ilmaisutapaa ja välttää haastateltavien sanomisien tul-kitsemista. Pyrin tiivistämään haastatteluaineiston merkitsevän aineksen epäsuoraa esitysta-paa käyttäen ja säilyttämään alkuperäisen kokemuksellisen ja metaforisen aineksen.

Tutkimuksen toinen vaihe on nimeltään *analyysi*, eli kuvauksen jaottaminen merkityskoko-naisuuksiksi. Kuvauksen jälkeen runsaasta ja hajanaisesta aineistosta pyritään saamaan esiin merkitysten muodostamia kokonaisuuksia. Kaikki ilmiöt muodostuvat hyvin monista erilai-sista merkityksistä, jotka tulevat esiin haastattelussa. Tutkittava kokonaisilmiö hahmottuu selkeämmin, jos merkitysten kaaoksen pystyy jäsentämään kokonaisuuksiksi ja kokonaisil-miön osakokonaisuuksiksi. (Laine 2001: 39.) Tätä tutkimuksen vaihetta voidaan nimittää myös tulkinnaksi, empiirisesti tavoitettujen merkityssuhteiden aukikerimiseksi (Varto 1992: 61). Fenomenologit korostavat *intuition* merkitystä kokonaisuuden luomisessa: merkitysko-konaisuudet nousevat aineistosta kunhan siihen vain paneudutaan riittävästi. Merkitysten vä-liset yhteydet siis ymmärretään tutkijan elämäkokemusten myötä kehittyneen merkitysten tajun avulla. Merkityskokonaisuudet löytyvät sisäisen yhteenkuuluvuuden ja samanlaisuuden perusteella. Usein myös tutkijan asettamat tutkimuskysymykset järjestävät merkityskokonai-suuksia. Tällöin ilmiön moninaisuudesta tulevat esiin vain ne puolet, joita *tutkimustehtävän* (mitä ja miksi tutkin) valossa nostetaan esiin. Tutkimuksen näkökulma määrääkin, mitkä merkitykset ja merkityskokonaisuudet ovat kyseisessä tapauksessa olennaisimpia. (Laine 2001: 40.) Analyysivaihe oli oman aineistoni kohdalla suurimmaksi osaksi jo tehty, sillä tut-kimuksen teemat olivat selvillä alusta lähtien ja merkityskokonaisuudet hahmottuneet. Tässä vaiheessa kävin haastattelulitteraatiot kokonaisuudessaan läpi ja luin ne huolellisesti pitäen silmällä, josko jotain olennaista olisi jäänyt teemoittelun ulkopuolelle. Siirsin muutamia huomaamatta jääneitä haastattelunpätkiä teematiedostoihin ja tiivistin sanoman rinnakkaistie-

dostoihin. Prosessin aikana löytyi myös kokonaan uusi teema, joka sekin sai edellä mainitun käsittelyn.

Tutkimuksen kolmas ja viimeinen vaihe on *synteesi* eli merkityskokonaisuuksien muodostaman kokonaisuuden hahmotteleminen. Siinä pyritään luomaan kokonaiskuva tutkittavasta ilmiöstä, minkä vuoksi erillään tarkastellut merkityskokonaisuudet on saatettava yhteen. Ne eivät todellisuudessaakaan ilmene erillään toisistaan, vaan merkityskokonaisuuksien välillä on sidoksia. Niillä on suhde toisiinsa merkitysten kokonaisverkostossa, joten niiden voi sanoa olevan kokonaisen ihmiselämän osia. (Laine 2001: 41.) Jos analyysiä nimitetään tulkinnaksi, voidaan synteesistä puhua myös *ymmärtämisenä*, aukikerittyjen merkityskokonaisuuden osien yhdistämisenä uudeksi kokonaisuudeksi (Varto 1992: 64). Kasvatustieteilijät Pentti Moilanen ja Pekka Räihä (2001: 54) suosittelevat käytettäväksi käsitekarttoja kokonaisuuden hahmottelmisessa. Laadin jokaisen teeman ympärille käsitekartan kuhunkin teemaan kuuluvista aineksista. Näin minun oli helppo visuaalisesti hahmottaa, mitä alateemoja kuhunkin teemaan kuuluu ja mikä näiden alisteisten teemojen välinen suhde on. Seuraavassa vaiheessa eri teemojen käsitekartat liitetään toisiinsa, jolloin käy ilmi, missä suhteessa eri teemat ovat toisiinsa. Kunkin teeman merkitysisältö syntyy osittain itsenäisesti ja osittain suhteessa toisiin teemoihin. Lopputuloksena on yksityiskohtainen merkitysverkosto. (Moilanen & Räihä 2001: 54.) Laadin siis yhden suuren käsitekartan pääteemoista ja sen pohjalta mietin, mikä liittää tietyt teemat toisiinsa. Käsitekartan pohjalta luonnostelin lopulta tutkielman analyysiosaan sisällysluettelon.

3. Saman katon alle

3.1. Loppukirin toiminta ja haastateltavat

Loppukiri on senioritaloksi varsin omaleimainen. Talossa ei ole johtajaa eikä henkilökuntaa ja asukkaat tuottavat itse suurimman osan tarvittavista palveluista. Siellä asuu yksilöitä, jotka muodostavat vapaaehtoisuuden pohjalta asuinyhteisön, jossa katsotaan toisten perään ja harastetaan aktiivisesti. Loppukirin esikuvana on Tukholman Södermalmille 1993 perustettu, yleishyödyllisen Familjebostäder Ab:n rakennuttama ja omistama yhteisöllinen kollektiivi kolmatta ikää eläville kansalaisille (ks. Färknäppenin kotisivut [online]). Yhteisön tavoitteena on asukkaiden keskinäinen tukeminen vanhetessa. (Dahlström & Minkkinen 2009: 34, 159–160.)

Niin Loppukirin kuin Färknäppenin peruseriaatteisiin kuuluu, että asukkaat valmistavat päivällisen viisi kertaa viikossa ja huolehtivat itse talon puhtaanapidosta. Tätä varten Loppukirin 72 asukasta ovat jakautuneet kuuteen työryhmään, joissa kussakin on 12 jäsentä. Kukin ryhmä on ottanut ruokaan liittyvän nimen: Katajat, Kanelit, Mustikat, Pippurit, Tillit ja Raakuunat. Jokaiselle työryhmälle kertyy vuoden aikana kahdeksan viisipäiväistä työviikkoa. Arjen rytmi määräytyy työviikkojen mukaan siten, että työviikon jälkeen on viisi viikkoa vapaata. Kunkin työviikoista kaksi osuu kesäaikaan, jolloin yhteisruokailua ei järjestetä. Silloin ryhmän jäsenet ainoastaan siivoavat yhteisiä tiloja, ja työpäiviä kertyy päivän tai kahden verran. (Dahlström & Minkkinen 2009: 160.)

Työryhmät ovat itsenäisesti toimivia yksiköitä ja niillä on päätösvalta oman työviikkonsa suhteen. Työryhmät ovat vastuussa päivällisen valmistamisesta maanantaista perjantaihin, kaikkien yhteistilojen siivoamisesta porraskäytäviä ja jätehuonetta myöten, päivystyksestä ja iltakierrosta. Kunkin työryhmän jäsenet suunnittelevat yhteisessä palaverissa tulevan työviikkonsa ruokalistan ja siivoukseen liittyvät seikat. Työviikon jälkipalaverissa arvioidaan työviikon sujumista esimerkiksi kirjaamalla muistiin ruokamäärien riittävyksiä, onnistumisia ja viikolla mahdollisesti sattuneita kömmähdyksiä. Omassa ryhmässä on myös turvallista testata taloa koskevia ideoita, aloitteita ja kehittämisehdotuksia. Jos idea on hyvä, se voidaan viedä suoraan seuraavaan asukas-yhteisön kokoontumiseen, joita järjestetään kerran kuussa. Ryhmän jäsenet ottavat lisäksi yhdessä kantaa etukäteen ilmoitettuihin, asukaskokouksessa esille tuleviin kysymyksiin. (Dahlström & Minkkinen 2009: 160–161.)

Ruokalista ja työnjako sovitaan hyvissä ajoin, noin pari viikkoa ennen työviikon alkamista. Samoin sovitaan tukkukaupassa kävijät, iltatiskaajat (useimmiten työssäkäyviä) sekä liinojen ja essujen pesijät. Jokaisessa ryhmässä on sekä ruoka- että siivousvastaava, jotka koordinoivat siivous- ja keittiötöiden suunnittelua ja toteutusta. Siivous- ja ruokavastaavat pysyvät ”tonteillaan”, mutta ryhmästä riippuen muut jäsenet voivat osallistua sekä puhtaanapitoon että ruoanlaittoon. Päivittäiset työvuorot alkavat yhteisellä kahvihetkellä, johon osallistuu myös ryhmän siivousporukka. Työt jaetaan keittiössä epämuodollisesti ja vapaaehtoisuuden pohjalta: ”Kuori sinä porkkanat, niin minä kuorin perunat.” (Dahlström & Minkkinen 2009: 161, 166.)

Loppukirin asukkaat kuuluvat kolmeen Loppukirin toimintaan vaikuttavaan yhteisöön: Loppukirin asukasyhteisöön, Asunto-osakeyhtiö Helsingin Loppukiriin ja Aktiiviset Seniorit ry:hyn. *Loppukirin asukasyhteisö* on rekisteröimätön yhdistys, johon jokainen talon asukas kuuluu. Sen tarkoituksena on kehittää talossa asuvien toimintaa, viihtyvyyttä ja turvallisuutta sekä toimia foorumina, jossa asukkailla on mahdollisuus tuoda esiin heitä askarruttavia kysymyksiä. Asukasyhteisön kokouksissa keskustellaan, päätetään asioista ja ryhdytään toimeen, mikäli yhteisesti näin koetaan. Asukasyhteisö kokoontuu kerran kuukaudessa, ja kokouksen järjestäjänä toimii vuorollaan kukin työryhmä. Puheenjohtaja ja sihteeri valitaan kulloinkin työvuorossa olevasta ryhmästä. Yhteisökokouksella on päätösvalta kaikista asukasyhteisöä koskevista asioista. Kokouksessa pyritään pääsemään yksimielisiin päätöksiin keskustelemalla. Jos kyseessä on isompi asia, joka vaikuttaa merkittävästi yhteisön käytäntöihin, ne vaativat useampia käsittelykertoja. (Dahlström & Minkkinen 2009: 169–170.)

Asunto-osakeyhtiö hallinnoi taloa ja päättää taloyhtiötä koskevista asioista. *Aktiiviset Seniorit ry*:llä oli keskeinen rooli Loppukiri-hankkeen käynnistämisessä ja toteuttamisessa. Talon valmistumisen myötä yhdistyksen rooli on muuttunut: se pyrkii edistämään ideologiaansa osallistumalla muun muassa vanhusten asemaa ja hyvinvointia koskevaan yhteiskunnalliseen keskusteluun ja järjestämällä seniorien yhteisöasumista koskevia seminaareja. Aktiiviset seniorit pitää Loppukiriä avoinna yhteiskuntaan päin ja ottaa vastaan esimerkiksi sosiaalialan opiskelijaryhmiä (ja yksittäisiä etnologian opiskelijoita), jotka haluavat nähdä yhteisöllistä elämää käytännössä. Aktiiviset Seniorit pitää myös yhteyttä muihin yhteisöllisiin hankkeita suunnitteleviin ryhmiin ja jakaa tarvitseville kokemustansa ja tietämystänsä. Tässä mielessä yhdistyksen nykyistä toimintaa voi nimittää kummin rooliksi. (Dahlström & Minkkinen 2009: 170–171.)

Haastattelin Loppukirissä seitsemää henkilöä, joista kaksi oli miehiä. Naisvaltaisuus haastateluaineiston suhteen ei ole ongelma, koska se heijastelee Loppukirin todellista sukupuolijakaumaa. Miehiä talossa on selvästi vähemmän kuin naisia. Suurin osa asukkaista on yksinasuvia naisia, mutta yhteisössä asuu jonkin verran myös pariskuntia. Useimmat miehet asuvat kumppaninsa kanssa.

Ensimmäinen haastateltavani Aino on ammatiltaan opettaja ja nykyisin eläkkeellä. Hän on syntynyt vuonna 1938 ja asuu talossa miehensä Heikin kanssa. Lapset perheineen asuvat pääkaupunkiseudulla, ja Aino ja Heikki ovat tiivisti mukana heidän elämässään. Aino on yksi Aktiivisten Senioreiden ja Loppukiri-hankkeen perustajajäsenistä ja yhteisöllisen senioritalon idean "äideistä". Myös Heikki otti paikoitellen osaa haastatteluun.

Toinen haastateltavani, Kaarina, on hänkin jäänyt jo eläkkeelle. Ennen eläköitymistään Kaarina teki talouspäällikön töitä teollisuuden alalla. Kaarina on syntynyt vuonna 1942. Hän asuu talossa yksin, eikä hänellä ole lapsia. Kaarina kuuluu myös talon niin kutsuttuun ydinporukkaan ja on omalta osaltaan ollut vahvasti mukana kehittämässä talon konseptia heti siitä lähtien, kun hanketta esiteltiin yleisölle ensimmäisiä kertoja vuonna 2001.

Inkeri on hänkin ammatiltaan opettaja ja on jo eläkkeellä. Inkeri on eronnut ja asuu yksin. Lapset asuvat pääkaupunkiseudulla. Inkeri on ollut talohankkeessa mukana ensimmäisestä yleisökokouksesta lähtien, kun talon ideaa esiteltiin asiasta kiinnostuneille, ja on edelleen Aktiivisten senioreiden toiminnassa mukana. Inkeri ei ole mielestään niinkään osallistunut Loppukiri-konseptin ideointiin, vaan on tehnyt paljon käytännön työtä hankkeen eteen, koska on omien sanojensa mukaan enemmänkin konkreettinen "tekijätyyppi" ja puuhanainen.

Hilkka on syntynyt vuonna 1942 ja tehnyt pitkän työuran tutkijana ja suunnittelijana valtionyhtiössä ennen eläkkeelle jäämistään. Hilkalla ei ole lapsia ja hän asuu asunnossa itsekseen. Hilkka on myös osa talon "ydintä". Hän on tehnyt hartiavoimin töitä hankkeen toteutumisen eteen ja ollut mukana sekä konseptin kehittämisessä että vienyt projektia eteenpäin ihan konkreettisestikin. Iso osa muista haastateltavista nimesi Hilkan hankkeen suurimpiin vastuunkantajiin ja antoi tunnustusta hänen tekemälleen suurelle työmäärälle.

Reijo asuu talossa vaimonsa Ullan kanssa, on syntynyt vuonna 1935 ja ammatiltaan ekonomi. Reijo ja Ulla ovat asuneet tyttärensä kanssa useita vuosia ulkomailla Reijon työn vuoksi, ja

he viettävät edelleen monta kuukautta vuodesta kakkosasunnossaan Ranskassa. Pariskunta on tullut hankkeeseen mukaan verrattain myöhään eivätkä (osittain tästä syystä) ole juurikaan osallistuneet talon kehittämistyöhön. Haastattelun loppupuolella kotiin saapunut Ulla osallistui myös osin haastatteluun.

Maija on syntynyt vuonna 1941. Hän asuu itsekseen, mutta hänellä on lapsia samalla paikkakunnalla. Maija on ammatiltaan toimittaja ja tietokirjailija ja on tehnyt viime vuoteen saakka freelance-töitä. Maija liittyi mukaan talohankkeeseen vuonna 2003 pitkän pohdinnan jälkeen ja osallistuu nykyään talon toimintaan aktiivisesti.

Toivo on ammatiltaan kuorma-autoasentaja ja on syntynyt vuonna 1939. Hän asuu Loppukirissä vaimonsa Varpun kanssa. Toivo on toista kertaa naimisissa, ja he avioituivat Varpun kanssa samoihin aikoihin, kun muuttivat Loppukiriin. Toivo ei omien sanojensa mukaan kovinkaan paljon osallistu Loppukirin tarjoamaan toimintaan työviikkonsa lisäksi.

3.2. Tie Loppukiriin

Päätös muuttaa pois kodista, jossa lapset ovat kasvaneet ja jossa on mahdollisesti asuttu vuosikymmeniä, ei ole aivan helppo. Loppukirin asukkaille sitä ei tehnyt yhtään helpommaksi se, että senioriyhteisössä asuminen tarkoitti monille kokonaisvaltaista elämänmuutosta. Kun Loppukiri valmistui vuonna 2006, tulevat loppukiriläiset muuttivat 70 vieraan ihmisen kanssa yhteisöön, jossa eläminen vaatii sitoutumista uudelleenlaiseen, yhteisölliseen elämäntapaan. Tässä luvussa tarkastelen sitä, mitkä syyt ovat saaneet haastateltavani kiinnostumaan yhteisöllisyydestä ja johtaneet heidät lopulta yhteisölliseen taloon. Missä elämäntilanteessa päätös on syntynyt ja minkälaisien asioiden kanssa painiminen päätöstä on edeltänyt?

Aino: Et on voimia siihen, koska mulloli sitten se että meillä oli sekä Heikin äidin, sairaanhoitaja, ja mun äitini joka oli lääkintävoimistelija, tämmösiä niinku reippaita ja sosiaalisia naisia, ja me nähtiin et MIKÄ kapeutumisen tapahtui sitten kun ihminen vanhenee. Ja sitten he kummatkin siirtyivät yksityisiin vanhainkoteihin, tota, sitten loppuvaiheessa, ja kummaltakaan ei oikein onnistunu se, et ei ollu mielenkiintoo niihin ihmisiin jotka siin ympärillä oli, ne oli ventovieraita, ei ollu mitään niinku semmosta sitten oikein kunnolla suhdetta heiän kanssa ehtiny tulla ja tota, et sitten vaan lapset ja lapsenlapset oli niinku ne ja jotkut vanhat ystävät jotka kävivät tervehtimässä, ni olivat tärkeitä siinä vaiheessa. Et me näh-

tiin niinkun kummankin kohdalla niin selvä tää elämänpiirin kapeutuminen, et nää oli niitä mitä oli niinku siinä. (H1.)

Aino kertoo nähneensä lähimmäisissään sen, mitä tapahtuu, kun vanhus joutuu hoitolaitokseen asumaan liian myöhään. Kun terveys ei ole enää kohdillaan ja ihmisestä tulee heikkokuntoisempi, heikkenee myös kyky sopeutua uusiin elämäntilanteisiin ja olosuhteisiin. Asumisratkaisut vanhuudenpäivien varalle on siis paras tehdä hyvissä ajoin, kun vielä löytyy tarpeeksi rohkeutta ja voimaa aloittaa alusta. Ainon eläkeikää lähestyvien ystäviensä kesken omien kuulumisten lisäksi kerrotaan aina myös äitien kuulumiset. Huoli omien vanhempien kunnosta ja hoidosta on yleinen. Tällaisen keskustelun innoittamana eräs tuttava oli esittänyt kysymyksen: "Missäs olette itse ajatelleet asua loppuelämäne?" Tästä kysymyksestä syttyi kipinä, joka sai Ainon kartoittamaan olemassa olevia asumismahdollisuuksia. Perinteisiä vanhainkoteja Aino pitää passivoivina, sillä siellä kaikki tehdään valmiiksi ja tuodaan "nenän eteen".

Samankaltaiset pohdinnat saivat myös Kaarinan etsimään uudenlaista asumisratkaisua. Kaarina on lapseton, asuu yksin ja pitää huolta yli yhdeksänkymmentävuotiaasta äidistään. Äiti asuu toisella paikkakunnalla, ja Kaarina viettää osan viikosta hänen luonaan. Äidistään huolta pitäessään vanhenemisen realiteetit ovat tulleet tutuiksi. Kotipalvelun ja -sairaanhoidon työntekijöillä on ainainen kiire, vaikka tahtoa auttaa löytyisikin, ja ylemmän tason sosiaalitoimen päättäjät ovat hänen kokemuksensa mukaan lähinnä kivisydämissä ihmisiä. Kaarina myös tarkastelee asioita laajemmasta yhteiskunnallisesta näkökulmasta, sillä juuri hyvinvointivaltion romahdus Suomea 1990-luvulla kohdanneen laman seurauksena antoi hänelle aihetta pohdita elämää eläköitymisen jälkeen:

Kaarina: Elikkä tuota, mä ajattelin sitä sillä tavalla et on niinkun yhteiskunta, sit sillon kakstuhatta viel oli se mun työ ja sit mä aattelin niinku asiaa itseni kannalta. Et tossa, niinkun tuhatyheksänsataayheksänkymmentä niihin aikoihinhan alko tapahtua aika paljon, oli pankkikriisi, menetimme niin sanotusti markan, siis raha vapautui, tai se lähti niin päin et raha vapautui ja sit tuli pankkikriisi ja siis alko tapahtua aikamoinen määrä erilaisia asioita, siitä. Ja jos sillon rupes miettimään sitä et mitä tässä yhteiskunnassa oikeasti tulee nyt tapahtumaan, siis se ajatus että meillä on niinkun rakennettu hyvinvointivaltiota koko se aika kun mä oon ollu olemassa, sodan jälkeen, niin sitä rakennettiin ja rakennettiin. Ja se rupes niinkun muuttumaan kyseenalaiseks et kuinka se niinkun säilyy ja mitä site tapahtuu ja. Seurasin sukulaisiani ja, ja ajattelin asiaa niinkun siltä kantilta. (H2.)

Yhteiskunnallisen murroksen lisäksi yhteisöllisyys alkoi kiehtoa Kaarinaa hänen työelämän kokemustensa kautta. Hän oli mukana kehittämishankkeessa, jossa työntekijöiden työtehtäviä ja koko liiketoimintaa jouduttiin arvioimaan uudelleen. Projekti oli pitkä ja työläs, mutta sen aikana Kaarinalle syntyi kokemus siitä, miten voimakas ja aikaansaava yhteisö voi olla.

Kaarina: Ja se oli taas sitten niin paljon kiinnostavaa ku mä olin aina ollu vähän kiinnostunut tosta, niinku ihmisenä olemisesta ja ihmiseksi olemisesta, niin tuota mä jatkoin sitä omaa prosessiani sitten, elikkä ne kulki niinku tää (kehittämishanke) ja tää mun oma niinku rinnakkain ja, ja, ja kumpikin ruokki toistansa vois sanoa. Mutta tuota, siinä oli niin loistavia tuloksia sitten just tässä niinkun niin liiketoiminnassa, siis, bisneksessä kun sitten siinä mitä ihmisten kanssa, ihmisten kesken tapahtui. Ja että totta, mä niinku tavallaan sytyin siitä että tota, hyvänen aika että, on mahdollista et kun ihmiset ovat asiaansa sitoutuneita ja innostuneita niin ihmisethän, nehän voi saada aikaan ihan mitä hyvänsä. (H2.)

Kaarinan kohdalla prosessi yhteisöasumiseen sitoutumisesta oli kestänyt jo pitkään ennen kuin hän oli edes kuullut Loppukiri-hankkeesta. Hänen henkilökohtainen kiinnostuksensa ihmisiin ja ihmisten väliseen toimintaan, positiiviset kokemukset yhteisön voimasta työelämässä ja paine siitä, että yhteiskunnalliset rakenteet eivät enää säily ennallaan, saivat aikaan sen, että Loppukiriin muutto oli Kaarinalle tarkoin harkittu ja syvällisesti punnittu päätös.

Kaarina: Mut se että, mä tuun siis aika syvän kautta, et, et, olen nähny sen et idea, syttyminen, sitoutuminen, keskinäinen, ihmisten välinen keskinäinen yhteistyö, tällaset asiat oli niinku ne joita kohti mä sitten halusin lähtee, ja sitte, että, että sellaset asiat kun merkitys ja tarkoitus, et niil on niinkun, mä haen niitä, asioissa, joitten parissa mä olisin, tai mieluusti olisin, puuhaisin, tekisin. (H2.)

Reijon ja hänen vaimonsa Ullan kiinnostus Loppukiriin syntyi käytännöllisistä syistä. Parisunnan tytär muutti heidän entiseen asuntoonsa, ja Reijolle ja Ullalle tuli ajankohtaiseksi etsiä uutta asuntoa. Vastauksesta käy ilmi, että yhteisöllisyys ei heille ollut tärkein syy muuttaa Loppukiriin, vaan valinta osui yhteisötaloon pääasiallisesti muista syistä:

Reijo: Se oli kyllä niin että että se oli kuitenkin omalla tavallaan sekundäärinen asia se yhteisöllisyys, se... niinku motiivina tähän, tänne tuloon. Mutta kaikki lähti siitä että tytär kaivo netistä kaiken niinku, sanotaanko mielenkiintosen ja siin oli myös tätä, tää yhteisöllisyys, niin se ei meitä pelottanu, ja ja tää... sijainti meille ei enää oo tärkeitä olla kaupungissa vaikka me ollaan aina asuttu Ullanlinnan ja Kaivopuiston siellä alueella, paitsi että ulkomaille, ulkomaille ollaan oltu kymmenkunta vuotta, niin ei pelottanu ja, se oli jopa mielenkiintonen ajatus tää yhteisöllisyys johon, johon siinä yhteydessä vasta tutustuttiin, niitä, SATO oli siinä se

eräänlainen ... että heillä katottiin vuokrataan tai ostat ja sitten, ja sitten oli vielä, SATO oli myös tässä mukana. Tää vaan jäi sitten, ei mustana pekkana vaan jäi niinku parhaana --. (H6.)

Samoin kuin Reijolla, myös Maijan syyt hakeutua Loppukiriin olivat varsin käytännölliset:

Maija: -- no se oli siinä kakstuhattakaks loppuvuonna kai se oli, ja tota, tai kakstuhattakolme alkuvuodesta, ja mä olin siihen mennessä niin miettiny et mulla oli tuolla ihan kivikylässä ni ihan kiva kämppä mut siitä puuttu, puuttu tota parveke ja, mun äitini oli juur kuollut jonka luona mä olin maalla käyny, mulla oli pitkään omakin mökki vuokrattuna mutta se tuli niinku liian raskaaks pitää ni mä kävin sitten äidin luona ja, ja näin edelleen, ja tuota sitten äiti kuoli hyvin nopeesti edenneeseen syöpään kesällä 2000 ja hänellä oli kissa ja äiti sitten ikäänkuin testamenttas kissansa mulle ja, he oli käyneet mun luonani kaupungissa et kissa tiesi mihin oli tulossa. Mä olin ruvennu ajattelemaan että mä haluan kissalle parvekkeen ja tota, mut en halua mihinkään hirveen kauaks, pitää olla ratikkamatkan päässä ja, ja sitten asetin tavoitteeks että rahojen ois pitäny riittää. (H7.)

Myöhemmin Maija kuitenkin kertoo, että vaikka yhteisöllisyys ja yhteys toisiin ihmisiin ei ollut hänelle perimmäinen syy muuttaa Loppukiriin ja hän pikemminkin epäili kykyään sitoutua yhteisöön, alkoi hän pian muuton jälkeen arvostamaan yhteisöllisyyttä uudella tavalla.

Maija: Mähän oon alusta saakka kyllä arvostanut sitä, en väitä et se olis ollu ihan perimmäinen asia sillon kun näitä ratkaisuja tein mutta aika pian kun tänne muutin niin opin ymmärtämään sen merkityksen. (H7.)

Maija koki, että työelämästä irrottautuminen jättää usein jälkeensä tyhjiön, jota on vaikea täyttää:

Maija: -- sehän se semmonen kirjutustyö niin se on aika yksinäistyötä loppujen lopuks, että mulla oli sitten eri näkösiä yhdistyksiä joihin mä kuuluin joiden kautta mä sitten niinkun sitä sosiaalista kenttääni rakensin ja, ja ja sain niitä sosiaalisia kontakteja -- mutta sitten kuitenkin ajattelin et ku vanhemmaks tulee, niin tietyst semmonen aktiivinen työ-, mikä työelämään kuuluu niin se tippuu pois sit vähitellen että, että tota, että voi olla ihan mukavakin että on sitten, ei tarvitse ryhtyä niin alusta sitten rakentamaan kenties kuin jos asuis ihan tavallisessa kerrostalossa --. (H7.)

Myös Inkerille uudenlaisten asumisratkaisujen miettiminen tuli ajankohtaiseksi eläkkeelle jäämisen yhteydessä. Vaikka Inkeri nauttii myös yksinolosta, on päivittäisen työssäkäynnin loppuminen suuri muutos erityisesti sosiaalisen elämän kannalta. Loppukirissä asuminen

mahdollistaa Inkerille sekä oman rauhan että riittävät sosiaaliset kontaktit. Näin äiti voi elää itsellistä elämää vielä vanhanakin eikä joudu jatkuvasti turvautumaan lastensa apuun:

Essi: Miltäs se tuntuu että tää onkin yhteisöllinen et tää ei oo ihan semmonen tavallinen kerrostalo.

Inkeri: Ei mä nimenomaan tiesin että se on yhteisöllinen, se oli semmonen joka niinku ratkasi lopullisesti sen että nyt löytyy hyvä, mä oon nimittäin opettaja ammatiltani niin tota mä olin tottunu ihmisten kanssa tekemisiin ja mä toisaalta tiesin että aina työpäivän jälkeen mä vetäydyn ehdottomaan hiljaisuuteen, mä en kuuntele edes musiikkia mutta kuitenkin sitten siin ois tullu niin suuri elämänmuutos, että mä aattelin että kuinkahan mä siitä selviän koska en mä halunnut lapsiini ripustautua sillä lailla, nin et mä katsoin että tämä on juuri se mikä kiinnostaa --. (H3.)

Eläkkeelle jääminen toimi kimmokkeena myös Hilkan päätökselle muuttaa yhteisölliseen senioritaloon. Hilkalle on koulu- ja opiskeluajoista kertynyt kokemusta yhteisasumisesta, mistä syystä ajatus senioriyhteisöstä ei ollut hänelle vieras. Alun perin Hilkka ajatteli, että hänen työnantajansa eläkesäätiö voisi rakennuttaa eläkkeelle jääneille työntekijöille asuintalon, mutta hanke ei herättänyt säätiössä kiinnostusta. Hilkka ei yksin asuvana halunnut pudota tyhjän päälle eläkkeelle jäätyään, ja hän törmäsi Loppukiri-hankkeeseen juuri eläkeiän kynnyksellä. (H4.)

Toivolle Loppukiriin muutolla ei vaikuta olevan kovinkaan suurta henkilökohtaista merkitystä. Hän kertoo, että taloon muutto oli lähinnä hänen tuoreen vaimonsa idea, tosin ei Toivolla näytä olevan mitään talossa asumista vastaankaan. (H8.)

Ainon haastattelusta nousee esiin myös toisenlainen teema, jolla hän perustelee yhteisötalohankkeen alulle panemista:

Aino: Tärkein syy oli se, että et pääsi tämmöseen niinku senioriyhteisöön, jos oli tää yhteisöllisyys tämmösenä niinku lähtökohtana, et se oli uudentyypinen, ja ja että sai olla itse mukana luomassa sitä.

Essi: Konseptia.

Aino: Nii. Et muuttaa semmoseen, et tuli vielä joku uus faili niinku elämään, täskin vaiheessa. Sen ku et me oltas menty johonkin hissilliseen uuteen taloon ja kōkötetty siellä niinku vaa kaksistaan, ni sitten me tultiin tämmöseen.

Essi: *Eli se oli tärkeätä et tää muodostaa semmosen ison käännekohdan elämässä.*

Aino: *Joo, joo, joo. Vielä, vielä jotakin.* (H1.)

Ainolla on runsaasti sosiaalisia kontakteja talon ulkopuolella, muun muassa lukuisat ystävät, minkä lisäksi viisi lastenlasta vanhempineen asuvat pääkaupunkiseudun tuntumassa. Merkitystä on myös sillä, että Aino asuu talossa miehensä Heikin kanssa. Edellä mainituista seikoista johtuen Ainolla ei ehkä ole samanlaista välitöntä tarvetta yhteisöasumisen suomalle sosiaaliselle verkostolle, kuin monilla muilla yksin asuvilla talossa, vaikka asia saattaakin ikääntyessä muuttua. Näin Ainolle on tärkeää myös se, että elämään tulee talon myötä vielä uusi vaihe. Aino kertoo, kuinka eräessä Aktiivisten Senioreiden jäsenillassa ihmisen elämäntyyli kuvattiin nousujohteisena suorana perinteisen kaareutuvan mallin sijaan, jossa ihmiselämä laskeutuu, hidastuu ja lopulta pysähtyy. Nousevalle suoralle sen sijaan oli vielä kahdeksankymmenen ikävuoden kohdalle piirretty rinkula merkiksi siitä, että siinä iässä ihmiselle voi tulla vielä eräänlainen *encore*-vaihe, uusi nousu. Tämä ajatus näyttää sisältyvän myös Marjan ajatukseen Loppukiristä vireiden ja aktiivisten, kaikkea muuta kuin kuolemaa odottavien eläkeläisten kotina.

Myös Inkeriä ajatus uudenlaisesta asumismuodosta kiehtoo:

Essi: *Aivan. Tota, pitikö miettiä jotakin ennen sitä päätöstä että sitoutuu tähän, että mietityttikö jotkut asiat että kuinkahan se ja se järjestyy?*

Inkeri: *Ei oikeastaan mikään vaan mä ajattelin että tämänhän jotain ihan uutta että mä haluan nähdä mitä se on.* (H3.)

Tärkeää näyttää monille haastateltaville myös olevan se, että Loppukiri on yhteisö, jonka rakentamiseen (henkiseen tai konkreettiseen) he ovat itse päässeet vaikuttamaan, kuten myös Aino asian ilmaisee: ”-- ja että sai itse olla mukana luomassa sitä.” Yhteisöllisyyden merkityksistä puhuttaessa Aino myös siteeraa Goethea: ”*Ettemme vain eläisi elämäämme, vaan myös loisimme sitä.*” Samankaltainen toivomus kävi ilmi myös Inkerin haastattelusta. On helpompaa sitoutua yhteisölliseen elämäntapaan, kun saa itse olla mukana sen suunnittelussa ja vaikuttaa lopputulokseen:

Inkeri: *mulle oli hyvin tärkeätä että mä pääsin asumaan siinä vaiheessa muuttamaan että mä saan osallistua siihen huoneiston suunnitteluun että mä en missään*

tapauksessa tarvitse saunaa, mulla oli siinä huoneistossa sauna ja mä en sitä käyttäny juuri ollenkaan. - - ja sitten kun olin ihan alusta lähtien oikeestaan mukana tässä kaikessa suunnittelussa ja tuota siellä, meillä oli pieni toimisto, mä olin sitä toimistoo vähän pyöritin siellä ja olin hallituksessa jäsenenä ja näin edelleen, niin mä tunsin tän niin tarkkaan et mä tiesin et mä voin sitoutua tähän. (H3.)

Hilkka ei puolestaan voinut kuvitella ikääntyvänsä perinteisessä senioritalossa, jotka Hilkan mukaan usein muotoutuvat ”hyminäpaikoiksi”. Myös Hilkka koki tärkeäksi, että saa olla mukana muovaamassa yhteisöä omien arvojensa mukaiseksi paikaksi, jolloin ei tarvitse tyytyä valmiiseen, virkamiesten päätöksellä syntyneeseen ratkaisuun.

Hilkka: Että tuota, mä en kokenu olevani kypsä lähtemään vielä niinku mihinkään niinku seniori- ja vanhusjuttuun mutta sitten kun siinä mietittiin näitä erilaisia ratkasuja niin sitten tuota siihen vähitellen kypsyi kun sovittiin, lähinnä niinkun se ratkasi että mitenkä me määritettiin tätä talon henkeä ja tällasta yhteistoimintaa.

Essi: Mitä erityisesti tarkoitat.

Hilkka: No, tuota esimerkiks se että kun tuota niistä muodostuu vähän semmosia hyminäpaikkoja niin mä en halunnu semmosta hartaushyminää (naurua) ja tota että siinä lähdettiin tämmösestä ajatuksesta että meillä on niinkun itsenäiset huoneistot ja sitten tuota, sitten on yhteisiä tiloja ja sovittiin niistä asioista aika lailla siinä. (H4.)

Aineistosta käy ilmi, että haastateltavieni elämäntilanteissa oli samankaltaisuuksia, kun he kiinnostuivat yhteisöasumisesta. Kaikki haastateltavani Reijoa ja Toivoa lukuun ottamatta olivat alkaneet etsiä uutta asumismuotoa nimenomaan eläkkeelle jäämisen yhteydessä. Eläköityminen näyttäytyy eräänlaisena vedenjakajana ja murroksena, joka saa ihmisen pohtimaan tulevaisuutta ja vanhenemista. Kaksi haastateltavista, Aino ja Kaarina, puhuivat äideistään, joiden ikääntymistä he ovat seuranneet. Vanheneminen vanhainkotien passivoivassa ilmapiirissä, kun ottaa vielä huomioon hyvinvointivaltion murroksesta aiheutuneet vanhus-
tenhoidon vähäiset resurssit, ei ole heidän kokemustensa mukaan kovinkaan toivottavaa. Tämä on aineistoni perusteella ollut Ainon ja Kaarinan kohdalla yksi painavimmista syistä olla kehittämässä uudenlaista senioritaloa, joka tukee asukkaidensa aktiivisuutta ja itsenäisyyttä niin, että he joutuvat turvautumaan yhteiskunnan rajallisiin resursseihin vasta mahdollisimman myöhäisessä vaiheessa, jos milloinkaan.

Maijan, Inkerin ja Hilkan päälimmäiset syyt Loppukiriin muuttamiseen liittyivät eläkkeelle jäämisestä aiheutuvaan elämänmuutokseen. Maijalle ja Inkerille oma rauha on tärkeää, ja sen säilyttäminen Loppukirissä huolestuttikin Maijaa ennen hänen lopullista valintaansa. Usein sosiaaliset kontaktit kuitenkin vähenevät, kun ihmiset jäävät työelämästä pois, ja juuri tämä seikka sai heidät kiinnostumaan yhteisöasumisesta. Loppukirissä jokaisella on oma asunto, joten asukkaat voivat itse määrittää, kuinka paljon he haluavat osallistua yhteisön toimintaan kaikille pakollisen työviikon lisäksi.

Reijoa, Maijaa ja Toivoa taas yhdistää se, että heidän kohdallaan aivan perimmäinen liikkeelle paneva voima on ollut hyvin käytännönläheinen, joka ei sanottavasti ole liittynyt talon yhteisöllisyyteen. Reijon mukaan yhteisöllisyys oli muuttopäätöstä tehdessä sekundäärisessä asemassa, sillä he yksinkertaisesti tarvitsivat uuden asunnon edellisen siirtyessä tyttären käyttöön. Toisaalta Reijon haastattelusta käy ilmi, ettei hän pitänyt yhteisöllisyyttä mitenkään huononakaan asiana sanoen *"-- tää yhteisöllisyys, niin se ei meitä pelottanu --"*. Maijan tarinassa keskiöön nousee niinkin arkinen seikka kuin äidiltä peritty kissa, joka tarvitsi parvekkeen. Myöhemmin haastattelusta käy kuitenkin ilmi, että Maija opetteli yhteisöllisyyteen matkan varrella ja oppi arvostamaan sitä vasta hieman myöhemmässä vaiheessa.

3.3. Yhteisöllisyyteen valmentautuminen

Hankkeen perustajille oli heti alusta saakka selvää, että Loppukirin toteuttamiseen tarvitaan myös henkistä valmentautumista yhteisölliseen elämään.

Aino: - - me hyvin äkkiä käsitettiin se että, et kyllähän tämmöseen täytyy olla myöskin se henkinen valmistautuminen, et mä näin kaiken aikaa tän sillai että, on se fyysinen talo. Se joka antaa niinkun tän, fyysiset tilat. Mut sit se sosiaalis-henkinen talo, jota samanaikaisesti rakennetaan, se on vielä tärkeempi. Että vähän niinkun näin vähättelemättä arkkitehtuuria ja rakentamista nin, tää kuitenkin tää sosiaalinen, sosiaalis-henkinen talo, onkin niinku se keskeinen täs jutussa. - - Et sen, et talon voi rakentaa kuka vaan! (H1.)

Hankkeessa mukana olijat ottivat yhteyttä Mielenterveysseuran toiminnanjohtaja Pirkko Lahteen. Hänen kanssaan kehiteltiin Aktiivisille Senioreille suunnatun yhteisöllisyyskoulutuksen raameja. Toteutuksesta vastasi Mielenterveysseuran alaisena toimivan Terapiataitojen instituutin toiminnanjohtaja Raili Rinne, joka räätälöi ja piti jäsenten tarpeisiin sopivia valmen-

nuskursseja. (Dahlström & Minkkinen 2009: 53.) Vuosien varrella vetäjiä on ollut muitakin (H2). Aino kertoo, että yhteisöllisyyskurssit herättivät osallistujat tiedostamaan, missä määrin sosiaalisuus oli ollut heidän elämässään läsnä. Asian tiedostaminen saattoi tehdä kipeääkin, mistä syystä jotkut osallistujat jäivät kokonaan hankkeesta pois. Toisaalta oman elämänkulun arviointi saattoi olla myös suuri mahdollisuus uuden oppimiseen ja kehittymiseen. Yhteisöllisyyskoulutuksessa osallistujia pyydettiin pohtimaan myös sitä, mitä kukin ajatteli vievänsä mukanaan yhteisöön tai mistä he otaksuivat joutuvansa luopumaan sinne muuttaessaan. Aino muistaa, kuinka heidän kymmenhenkisen osallistujajoukkonsa tehtävänä oli visualisoida itsensä Loppukiriin. Kaikki piirsivät itsensä ruokapöydän ääreen. (H1.) Tapahtuma antaa viitteitä siitä, miten suurta roolia kokoontuminen yhteisen ruokapöydän ääreen senioriyhteisössä näyttelee.

Kaikki haastateltavani Reijoa lukuun ottamatta osallistuivat yhteisöllisyyskurssille. Reijo perustelee osallistumattomuuttaan seuraavasti:

Reijo: Ei, me ollaan päätetty että me ei sillai, me ollaan nyt, mä oon ollu jopa diplomaattina ja kaikkee et kyl me nyt osataan niinku toimia yhteisössä ilman koulutustakin. Tai mitään negatiivista arvostelua siihen koulutukseen ei oo mutta sanotaan että siinä saattaa piillä näin näitisti niin saattaa piillä pieni ylilyönnin tai yhteisöllisyyden ylikorostamisen vaara. (H6.)

Koska yhteisöllisyys ei Reijolle ollut Loppukiriin muuttamisen perimmäisenä syynä, ei hän näin ollen pitänyt yhteisöllisyyskoulutustakaan välttämättömänä. Hän näkee kyvyn yhteisölliseen elämiseen itselleen luontaisena ominaisuutena, joka on peruja työelämässä karttuneista kokemuksista.

Yhteisöllisyyskurssien hyöty riippui hyvin pitkälti osallistujien omista lähtökohdista sekä kurssin vetäjästä (H2, H4). Hilkan mukaan yhteisöllisyyskurssi oli sisällöllisesti antoisa lähinnä niille, jotka eivät yhteisöllisyydestä juuri mitään ennalta tienneet. Muutoin kurssien tärkein anti oli se, että siellä pääsi hyvin tutustumaan toisiin kurssilaisiin ja siis omiin tuleviin naapureihin. (H4.) Moni haastateltava oli sitä mieltä, että ihmisten luontaiset ominaisuudet ovat yhteisöllisyyden kannalta tärkeämpiä kuin viralliset valmentautumiskurssit. Kaarinan mukaan olisi helppo sanoa, että ne, jotka ovat tupsahaneet hankkeeseen mukaan sen loppuvaiheessa, eivät olisi samalla tavalla päässeet ”jyvälle” yhteisöllisyyden ideasta ja talon hengestä. Asia ei kuitenkaan ole näin mustavalkoinen, vaan Kaarinan mukaan loppuvaiheenkin

tulijoissa on ”ihmismäisiä ihmisiä jotka niinku vaistomaisesti ovat sitä ikäänkuin mikä tässä nyt oli se odotusarvo”. (H2.) Myös Aino kertoo esimerkin asukkaasta, joka ei ottanut talon suunnitteluun ja rakentamiseen mitään osaa, vaikka olikin alkuvaiheessa osoittanut hankkeeseen kiinnostusta.

Aino: Sitten kun talo kuuden vuoden kuluttua syntyy, on viimesiä jotka tulee tähän taloon asumaan, ja lokahtaa sisään ku tyhjää vaan ja on kaikkes mukana. - - onkin niinkun tyyppinä sellanen et kaikki tämmönen sosiaalinen kanssakäyminen ja ihmisten kanssa oleminen on luontaista (H1.)

Maija kertoo, että yhteiseen elämään valmistauduttiin talossa hyvin opintopiirien ja kurssien avulla, mutta hän ei töidensä vuoksi päässyt osallistumaan niihin kuin pinnalta raapaisten. Kuitenkin sillä, että on herkkä kuuntelemaan ja kuulemaan, pääsee yhteisössä jo pitkälle. Tiedyt valmiudet sosiaaliseen kanssakäymiseen ovat välttämättömiä yhteiselämässä, eikä niitä oikein voi oppia pelkästään kursseilla:

Maija: - - kaikki on kiinni ihmisistä et voidaan piirtää kaavioita ja teoretisoida asialla ja tietysti on hyvä laatia sateenvarjoja ja raameja ja selityksiä mutta viime kädes se on sit ihmisistä ja heidän halustaan ja valmiuksistaan kiinni miten käsitetään asiat. (H7.)

Yhteisöllisyyskurssien järjestäminen ei kuitenkaan ollut ainoa yhteisölliseen elämään valmistava tekijä. Hankkeen alkuvaiheessa vuonna 2002 perustettiin kirjallisuuspiiri, joka toimii talossa vielä tänäkin päivänä. Piiri kokoontuu kerran kuukaudessa käsittelemään luettavaksi sovittua kirjaa. Kirja on kuitenkin vain lähtökohta keskustelulle, ja kun se on käsitelty, puhutaan mahdollisimman laajasti kaikesta muusta. (H1, H3.) Ennen talon valmistumista järjestettiin kerran kuussa myös Aktiivisten Senioreiden jäsenilta, jossa yhteiselämää suunniteltiin ja myöhemmin talon rakentumista seurattiin. Sekä Hilikka että Inkeri mainitsevat jäsenillat merkittävänä yhteisöllisyyttä muodostavana tekijänä, jopa tärkeämpänä kuin asukkaita varten räätälöidyt viralliset yhteisöllisyyskurssit:

Inkeri: Meillä oli nämä joka kuukaudessa oli kerran jäsenillat ja mun mielestä se oli myös sitä yhteisöllisyyttä, niissä seurattiin koko ajan talon kehitystä ja keskusteltiin näistä asioista ja siellä oli välillä asiantuntijoita luennoimassa. (H3.)

Hilikka: No se yhteinen työskentely ja se niiden yhteisten elämän, elämän niinku puitteiden suunnittelu ja sen tyyppinen niin se, se oli niinku minusta paljon

enemmän niinku sitä yhteisöllisyyttä ruokkivaa mutta tuota, mutta sitten kun oli tää toinen kouluttaja siinä, siinä yhteisöllisyyskoulutuksessa, mut ku ne oli niinku tämmösiä lyhyitä jaksoja, ku tää oli että pari tuntia kerrallaan ja viis kertaa kokoonnuttiin ja ku uppo-oudot ihmiset tapaa toisiaan näin niinkun tavallaan opettajan johdolla tämmösen ohjaajan johdolla viis kertaa nii ei siitä nyt ihmeellistä synny (naurua).

- - [Kun] tätä, koko tätä niinku elämänmuotoa ja tutustuttiin toisiimme ja tavattiin näis jäsenilloissa ja keskusteltiin niinku näistä asioista niin, niin musta se oli tärkeempi - - Lopulta sitä oppii enemmän näistä asioista kun yrittää niinku tehdä jotakin yhdessä ja miettiä ja fundeerata että mitäs tää olis tää eläminen. (H4.)

Aina yhteisölliseen elämäntapaan sitoutuminen ei synny ilman epäilyksiä ja sisäisiä ristiriitoja. Yhteisöllisyyskursseilla pintaan nousi asioita, jotka huolestuttivat monia osallistujia. Ainolla ei luonnollisestikaan ollut suurempia huolenaiheita yhteisöasumisen suhteen, sillä hän on hankkeen alullepanijana varmasti käsitellyt epäilyksensä hyvissä ajoin, jos sellaisia on ollut. Sen sijaan Aino kertoi, että yhteisöasumiseen valmentavilla yhteisöllisyyskursseilla monet muut osallistujat joutuivat läpikäymään kipeitäkin asioita. Kysymys siitä, missä määrin yhteisössä eläessä voi säilyttää yksityisyytensä, aiheutti paljon keskustelua. (H1.)

Maija mietti Loppukiriin muuttoa hyvin pitkään. Hän kuuli hankkeessa mukana ollen toimittajaystävänsä kautta, miten projekti eteni, mutta oli pitkään itse sitä mieltä, että hänestä ei ole yhteisöasuksi. Hän epäili, että Loppukirissä asuminen työvelvoitteineen on liian sitovaa freelance-toimittajalle, jonka aikataulut ovat kovin epäsäännölliset. Kysymys siitä, saako yhteisöllisessä talossa säilyttää yksityisyytensä, mietitytti monia, ja niin myös Maijaa.

Maija: - - mä olin lähinnä huolissani siitä et minusta ei ole niinkun tähän että että tota, et toisaalta mä kuitenkin tarvitsen niinku sitä omaa reviiriä ja omaa aikaa - -. (H7.)

Myös Inkeri sanoo olevansa sen tyyppinen ihminen, että tarvitsee paljon omaa rauhaa. Vielä työelämässä ollessaankin hän työpäivän jälkeen halusi aina vetäytyä ehdottomaan hiljaisuuteen. Inkerin kohdalla mahdollisia epäilyksiä on lieventänyt se, että hän liittyi Aktiivisten Senioreiden jäseneksi jo alkuvaiheessa ja työskenteli hankkeen aikana (kuten edelleenkin kerran viikossa) Aktiivisten Senioreitten toimistossa. Näin sekä hanke että kaikki Loppukirin asukkaat tulivat hänelle tutuiksi:

Inkeri: - - ja sitten kun olin ihan alusta lähtien oikeestaan mukana tässä kaikessa suunnittelussa ja tuota siellä, meillä oli pieni toimisto, mä olin sitä toimistoo vä-

hän pyöritin siellä ja olin hallituksessa jäsenenä ja näin edelleen, niin mä tunsin tän niin tarkkaan et mä tiesin et mä voin sitoutua tähän. (H3.)

Maija oli haastateltavista ainoa, joka suoraan kertoi alkuvaiheen yhteisöasumista koskevista huolenaiheista. Aino on yksi hankkeen perustajajäsenistä, ja Kaarina, Inkeri ja Hilikka tulivat hankkeeseen mukaan jo varhain. Kaikki neljä osallistuivat talon suunnittelutyöhön aktiivisesti, mikä oli varmasti omiaan hälventämään mahdollisia pelkoja. Kun talo on itse suunniteltu alusta saakka, siitä tulee varmemmin juuri sellainen kuin itse haluaa. Näin tulevan yhteisön jäsenet tietävät tarkkaan, mihin ovat sitoutumassa. Koska yhteisöllisellä asumismuodolla ei ollut Toivolle ja Reijolle niin suurta merkitystä, huoli yhteisöön sopeutumisesta ei siitä syystä ollut heille edes ajankohtainen. Molemmat myös kertovat, että ovat varsin tottuneita tulemaan ihmisten kanssa toimeen työelämässä:

Essi: No, kuinka paljon niinku tää yhteisöasuminen tai et et tää on tämmönen yhteisöllinen talo niin kuinka paljon se vaikutti teiän päätökseen muuttaa tänne, ja aiheuttiko se jotakin, tuliko siitä ikäänkuin miettimisen aihetta että, epäilyttikö joku tässä.

Reijo: Se ei, se ei meitä pelottanu millään lailla, sanotaan näin. Että tunti et me tullaan, molemmat ollaan oltu niinku semmosissa duuneissa joissa me ollaan paljon ihmisten kanssa tekemisissä että kyl se siitä suttaantuu että, ja ja, että se se ei vaikuttanu ainakaan kielteisellä tavalla tähän meiän päätökseen. (H6.)

Toivo: ...nii joo semmosta oli siinä et ei mulla semmosta ongelmaa oo täällä, nii monenlaisissa asunu eläissäni niin monenlaisissa paikoissa että...

Essi: Ja oot tottunu olemaan ihmisten kanssa.

Toivo: Nii nii joo, kämpillä ja kaikilla nuorempana tuolla ympäri, metsätoissa ja muissa kiertäny. (H8.)

4. Talon arki

4.1. Harrastukset ja työnteke

Talon arki tiivistyy haastatteluaineistosta nouseviin viiteen teemaan: yhteisiin harrastuksiin, työnteekoon, yhteisruokailuun, naapuriapuun ja yhteisiin tiloihin. Loppukirin ensimmäinen ja muutamassa haastattelussa tärkeimmäksi mainittu harrastus kirjallisuuspiiri syntyi vuonna 2002, kauan ennen kuin koko taloa oli olemassa. Kirjallisuuspiiri oli ja on edelleen merkittävä tekijä yhteisöllisyyden rakentumisessa, koska se sai ihmiset sitoutumaan yhteiseen hankkeeseen (H1). Kirjallisuuspiiriläiset ovat pysyneet vuosien varrella kutakuinkin samoina ja suurin osa alkuperäisistä jäsenistä asuu Loppukirissä (Dahlström & Minkkinen 2009: 182). Kuten Yhteisöllisyyteen valmentautuminen -luvussa mainitaan, piiri kokoontuu kerran kuukaudessa käsittelemään luettavaksi sovittua kirjaa. Kirja toimii lähtökohtana keskustelulle, joka kirjan käsittelyn jälkeen saa rönsytä vapaasti. (H1, H3.)

Hilkka: Kirjathan on semmosia jotka kirjottaa hyvinkin syvällisiä keskusteluja tai voivat kirjottaa hyvinkin syvällisiä keskusteluja joissa myöskin oppii tuntemaan toinen toistansa ja tuota arvostamaan toinen toisensa niinkun mielipiteitä ja kaikkee tämmöistä. - - se avaa tavallaan semmosta näkemistä toisen näkökulmasta ja toisen ajatusmaailmaa - -. (H4.)

Toinen tärkeä harrastus on kirjoittajapiiri, joita talossa toimii tällä hetkellä kaksi (H1, H4). Kirjoittajapiiri nykyisessä muodossaan syntyi professori Antti Kariston ehdotuksesta. Takaajatuksena oli, että samalla, kun piiriläiset saavat ohjausta kirjoittamisessa, Karisto ja muut ohjaajat saavat materiaalia tutkimustaan varten. (Dahlström & Minkkinen 2009: 184.) Kirjoittajapiirin aikaansaannos on kirja nimeltä Rantautumisia: kaksitoista kertomusta Arabianrannasta. Kirja sisältää kahdentoista kirjoittajan pienoiselämäkerrat. Elämäkerroissa käydään läpi kirjoittajien elämäkulkua ja sitä, minkälainen tie kunkin kohdalla on johtanut yhteisölliseen senioritaloon. (H1, H4.)

Loppukirin asukkaat harrastavat myös ulkoilua ja retkeilyä luonto- ja reippailuryhmässä (Dahlström & Minkkinen 2009: 186; H1). Sisäliikuntaharrastuksiakin löytyy: kuntovoimistelu, joogaa ja meditatiivista tanssia. Kortinpeluu, teatteri ja kuorolaulu kuuluvat myös talon harrasteisiin. (H1, H3, H4, H6, H7.)

Ainon mukaan yhteisöllisyyttä ei voi syntyä ilman yhteistä työtä tai harrastusta, koska yhteisöllisyys näyttäytyy yhdessä tekemisessä (H1). Inkerinkin mukaan harrastuksilla on merkittävä vaikutus yhteisöllisyyden ylläpitämiseen:

Inkeri: Se pitää sitä yhteisöllisyyttä koossa ja se tuo niinku samankaltasia, samalla tavalla ajattelevia ihmisiä yhteen ja saa heille, tai meille elämänsisältöä sitten ihan eri lailla kun että jos näitä piirejä ei olis. (H3.)

Työnteko oli mukana talon suunnitelmissa heti alusta lähtien. Loppukirin kuuden viikon rytm tarkoittaa kullekin kuudesta työryhmästä viikon työtä ja viiden viikon lepoa. (H1.) Idea on lainattu tukholmalaisesta sisaryhteisöstä Färdknäppenistä, jossa ruokaa laitetaan seitsemän viikon rytmissä (H1; Färdknäppenin kotisivut [online]). Färdknäppenin perustajajäsenen Monica William-Olssonin mukaan talon asukkaat pitävät yhteistä päivittäistä ateriaa ja sen valmistamista yhteisöllisyytensä hauskimpana ja iloisimpana elementtinä (Dahlström & Minkkinen 2009: 34–35). Aino kertoo, että Loppukirin perustajajäsenen Anita Wetterstrandin sisaren, Färdknäppenissä asuvan Maj Wetterstradin mukaan yhteisöllisyyttä ei voi olla ilman työvelvollisuutta. Tekemällä työtä, jota ei voi korvata rahalla, sitoudutaan talon konseptiin.

Aino: Koska siinä et tehdään yhdessä, siinä syntyy se yhteisöllisyys. Et sä peset samaa lattiaa, yhdessä, ja sä käyt siinä vuoropuhelua siinä kaveris kanssa että otaks sä nyt imurilla ja mä otan märällä ja, on siinä se, se, tai sitten tehdään ja sovitaan et mitä sä teet, teeksä jälkiruuan vai eturuuan vai mitä sä teet. (H1.)

Aino kertoo perehtyneensä erään norjalaisen sosiologin ajatuksiin siitä, kuinka yksitoikkoinen, lineaarinen elämäntyyli ilman mitään rytmiä tai syklisyyttä ja tapahtumattomuudesta aiheutuva pettymys saattaa synnyttää ihmisessä aggressiivisuutta. Loppukirin hienous Ainon mielestä on siinä, että se tuo ikääntyvien elämään uuden kuuden viikon syklin, jonka mukaan elämä rytmittyy. Ensin ovat odotukset ja työviikon suunnittelu, sitten itse tekeminen ja kolmanneksi työviikon täyttyminen. Viimeisenä on vielä tarkastelu, jossa ryhmä kahden viikon kuluttua työviikon loppuun saattamisesta kokoontuu summaamaan työviikon erheet ja onnistumiset. Ainon mukaan asukkaiden vireystaso nousee työviikolla spontaanisti. Vuorossa oleva työporukka voi tuntea ylpeyttä omista aikaansaannoksistaan, mikä taas nostaa elämäntunnetilaa. Työviikolla liidellään korkealla ja sen jälkeen laskeudutaan takaisin omaan arkeen rauhoittumaan ja odottamaan seuraavaa työrupeamaa. Ainon mukaan tällainen työrytmi suojelee Loppukirin asukkaita siirtämällä ennen pitkää väistämätöntä romahdusta ”rainnavuo-

siin”. Kun vireystaso pysyy hyvänä, ihmiset eivät vaivu näköalattomuuteen. (H5.) Työviikon aikana työryhmän kanssa ollaan toisiaan liki kuin mehiläiskennossa. Samanaikaisesti elämä on täyttä ja mielekästä, kun yhteisenä tavoitteena on saattaa työviikko loppuun kunnialla. (H1.)

Aino: Siivotaan niin et on kaikki puhtaana täällä yhteistilat ja tehdään se oma, oma ruoka, tällöinen menu, ja sit tehdään ne ruuat, ja tehdään toisille, ei tehdä vaan itselle vaan tehdään toisille, nin, nin se antaa semmosen niinku olon siitä, et elämä on hirveen täyttä, ja mun tekemisellä on merkitys. Ja tällä mun ryhmällä on niinku semmonen nyt tässä se tehtävä. (H1.)

Maijan mielestä eläkkeelle jääminen saattaa monelle olla kriisin paikka. Työpaikka ja sen sosiaalinen verkosto ovat muodostaneet elämälle tärkeän kiinnkohdan, ja kun ne jäävät eläkkeelle siirtymisen myötä pois, ihmisillä on vaikeuksia löytää rooliaan eläkeläisenä. Tässä prosessissa Loppukiristä ja sen kaltaisista asuinyhteisöistä voi olla merkittävästi apua:

Maija: - - useimmathan on tehneet työtä niin et niillä on ollu työpaikka johon ne on menneet ja sitten kun tulee eläkeikään niin se katkee elikkä monet, monellahan on ongelma siinä ettei löydä sit sitä rooliansa siinä eläkeläisenä et tai ainakin sitä pitää hakea, niin täällä on sitten mahdollisuus kokea itsensä hyödylliseksi yhteiskunnan jäseneksi ja myös hyödyntää sitä hiljasta tietoa mitä kantaa mukanaan joka ei yhteiskunnalle kelpaa. (H7.)

Ryhmät saavat keskenään päättää, miten työt ryhmässä jaetaan. Toisissa työryhmissä osa porukasta hoitaa aina siivouksen ja osa ruoanlaiton. Useimmiten työssäkäyvien on vaikea osallistua yhteisen päivällisen laittoon, joten heidän kontolleen jää yhteisten tilojen siivous, jota voi tehdä iltaisin ja viikonloppuisin. Kaarina ottaa osaa vain siivoukseen siitä syystä, että alkuvuikosta hänellä on päiväsaikaan liikuntaharrastuksia ja loppuvuikosta hän matkustaa yksinasuvan äitinsä luokse toiselle paikkakunnalle. (H2.) Ainon ryhmässä sen sijaan kaikki tekevät kaikkea. Alun perin ryhmä oli jaettu pysyviin siivous- ja ruoanlaittoporukoihin, mutta siivouksesta vastaavat työryhmäläiset tunsivat jäävänsä jostain paitsi:

Aino: Mut meil on tällöinen fleksiibeli ryhmä, ja synty heti ekan viikon jälkeen koska ne jotka siivos koki ittensä vähän osattomiks, et keittiös on niin mukavasti imuukin, et siellä niinku kato ku maistetaan, hei tartteeks tähän panna vähän lisää suolaa vai pitäskö panna pikkusen korianterii vai näin, et siin on niinku toisenlainen, ollaan niin paljon lähempänä toisia, et jos joutuu kaksistaan olee vaik jonkun kans jonka kans nyt ei niin hirveesti oo puhumista, yleensä on, mutta tota

voi joskus käydä niinkin, ni sit se voi olla tylsää ni, ne jotka siivosivat sillon ekalla kierroksella, ekalla viikolla, ne sano et heki halua keittiöön. (H1.)

Yhteistilojen siivouksella on kuitenkin merkittävä rooli talon arjessa, niin fyysisenä toimintana kuin henkiseltäkin kannalta. Yhteisten tilojen siivoaminen on muutakin kuin pelkkää puhdistamista, sillä siivoaminen sitouttaa ihmiset taloon. Yhteistiloista kannetaan vastuuta samalla tavalla kuin yksityisestäkkin kodista: poimitaan roska lattialta ja suoristetaan tuolia. Koska asukkailla on omakohtaista kokemusta esimerkiksi siitä, miten hankala on puhdistaa hissinteräksistä sisäpintaa, kaikki pyrkivät myös välttämään sen liiallista ”klähmimistä”. (H4.) Aino kertoo, kuinka hän ensimmäisenä kesänä Loppukiriin muuttamisen jälkeen konttasi yhteissaunan lauteilla niitä jynssäten ja tunsi, ettei voi lihoa kiloakaan tai saunan siivoaminen ei enää onnistu. Aino toteaa, ”*et se menee ihan fyysiseen asti*”. Siivoaminen tuntuu koko kehossa ja sillä on kehollinen ulottuvuus. Aino kertoo, että siivoamalla talon yhteisiä tiloja hän on ikään kuin läpätunkenut talon tietoisuuteensa:

Aino: - - [siivoamalla] mä teen, mä teen tilaa jollekin tapaamiselle, kohtaamiselle, mä pesen sen lattian, mä pyyhin se pöydät, mä katon et kukat on tuore vesi ja katkasan niistä ne, ja vaihdan vedet ja laitan nätisti servetit ja ruokailuu varten esimerkiks, et mä teen, et se ei oo vaan et mä poistasin likaa, vaan mä myöskin teen niinkun sille tilalle niinku semmosta oloo et siel voi jotain niinku ihmisten kohtaamista tapahtua. (H5.)

Aino avaa tilan puhtaaksi tekemisen ja huolehtimisen kautta. Hän pyyhkii jokaisen tuolin ja tuolien jalatkin, ja toteaa, että siivouksen idea on loppujen lopuksi aika henkinen. (H5.)

Keittiötyöhön, siis yhteisen päivällisen valmistamiseen, pääsin tutustumaan itsekin. Hilkan ryhmä oli Loppukirin vierailuni aikana työvuorossa, ja koska Hilikka oli se, joka järjesti haastateltavat, kutsui minut aina kotiinsa syömään ja muutenkin piti huolta, minun oli helppo seurata hänen mukanaan myös keittiötöihin. Tässä ote kenttätyöpäiväkirjastani, jossa kuvaan osallistumistani yhteisen päivällisen valmistamiseen tavallisena tiistaina kevättalvella 2011:

Yhteiskeittiö on aika tavanomainen laitoskeittiö, jossa padat ja pannut pidetään hyvässä järjestyksessä. Laitoin essun eteen ja myssyn päähän ja rupesin perunankuorintaan. Yksi pilkkoi samalla tiliä, toinen murensi vuohenjuustoa, kolmas ja neljäs kuivasivat silakoita ja asettelivat ne uunivuokiin. Rapusilakoiden kanssa tarjottiin perunamuussia ja vihersalaattia – Hilikka teki aika pelkistettyyn salaattiin maukkaan etikkaisen makean kastikkeen. Tulossa oli 37 syöjää, ja muutamalle pakattiin ruoka kotiin vietäväksi, jos ei pystynyt tulemaan alas syömään. Katoimme pöydän Ullan kanssa oikein siistiksi. Ulla tahteli servietitkin komeiksi kynttilöiksi. Ainakin tämä ryhmä panosti ruokailuun: ruoka oli erinomaisen hyvää, ja he kokeilevat rohkeasti uusia reseptejä, vaikkei kenelläkään taida

olla suurtalousemännän hommista kokemusta. Tiistaina jälkiruoaksi oli pelkkä hedelmä, mutta maanantaina tarjottiin uuniomenaa vaniljakastikkeen kanssa. Vaikea tietysti sanoa muiden puolesta, mutta tämän ryhmän kohdalla ei voi puhua vanhoihin tapoihin piintyneistä vanhuksista. Minussa heissä ei ole mitään paikalleen pysähtynyttä. Uuteen yhteisöön muuttaminen vielä tuossa iässä vaatii suunnatonta rohkeutta. He ottavat suuren vastuun tarjotessaan työviikon aikana päivällisen viitenä kertana viikossa reilulle kolmelle kymmenelle hengelle. Vähemmästäkin voisi ottaa pulttia, mutta keittiössä ei kukaan kylä hötkyillyt. Aikaa oli varattu juuri sopivasti, keneenkään ei iskenyt ahdistus tai paniikki. Minusta tuollaisen ruokailun organisoiminen ei ole lasten leikkiä, ja voin sen sanoa kahvilatyöstä saamieni kokemusten perusteella. Toinen "silmiinpistävä" asia oli tilanteen tavallisuus. Mietin täällä huoneessani ruokailun jälkeen, että mitä ihmettä voisin kirjoittaa ryhmän työskentelystä, kun siinä ei ollut mitään ihmeellistä. Hommat sujuivat jouhevasti, ja tuntui kuin olisin ollut vierailulla jonkun ihmisen kotona, jossa laitetaan ruokaa. Kaikki oli niin normaalia. Ehkä se kertookin siitä, että arki Loppukirissä on nyt viiden vuoden aikana hioutunut rutiiniksi. Ihmiset varsinkin työryhmän kesken ovat niin tuttuja, ettei yhteisruokailun järjestämisessä synny mitään draamaa. Se on vain elämää. (Kenttätyöpäiväkirja.)

Yhteiskeittiössä tunnelma oli hyväntuulisen arkinen ja koko toimitusta leimasi tavallisuus. Ruoanlaittaminen yhdessä ei ollut mitään ihmeellistä, vaan kaikki sujui sopuisasti ja totuneesti. Työryhmien kanssa työskentelyä pidetään yleensä erittäin antoisana, yhteisöllisyyden parhaimpana puolena. Kun keskustelemme siitä, missä yhteisöllisyys Loppukirissä näkyy, Hilikka nostaa esiin työryhmien työskentelyn keittiössä:

Hilikka: - - no sitten on tietysti tuota nuo työryhmätyöskentelyt et opitaan toimimaan yhteen että jos sä ehdit käydä katsomassa sitä ihan oikeesti tuolla käytännön tilanteissa niin se on varmaan ihan hyödyllinen tapa nähdä asioita et miten se sujuu se työ, yhteistyö ja miten se on itse asiassa aika iloista etteihän, sehän on itse asiassa hauskaa. (H4.)

Myös Reijo arvostaa yhdessä tekemistä. Oma ryhmä on suuressa talossa se viiteryhmä, johon monet asukkaat ensisijaisesti katsovat kuuluvansa ja jonka kanssa ollaan eniten tekemisissä. Kaikki talon 72 asukasta eivät voi olla yhtä läheisissä väleissä, joten työryhmästä muotoutuu työviikkojen aikaisten yhteisten ponnistelujen kautta monelle se tärkein sosiaalinen ryhmitelmä.

Reijo: Kyllä se ehdottomasti on niin että me, me [työryhmän nimi], niin siinä niinku hioutuu ja tulee läheisemmäksi kun yhdessä tehdään että siinä, se on ehkä tän yhteisöllisyyden niitä parhaita puolia, meillä on kiva jengi ja osaamistakin on tarvittaessa että - - . Sitten jos on joku joku syntymäpäivä tai pienempi semmonen bile niin on luonnollista että kutsuu sen oman ryhmänsä kun ei voi koko taloo niin että, että se heijastaa sitä - - .

Aina yhteistyö ei kuitenkaan suju täysin mutkattomasti. Esimerkiksi Maija on joutunut vaihtamaan työryhmää siellä ilmenneiden erimielisyyksien vuoksi. Hän ei halunnut kertoa konfliktista sen enempää, mutta ei kuitenkaan vaikuttanut erityisen katkeralta. Ilmeisesti yhteistyö nykyisessä ryhmässä toimii hyvin. (H7.) Myös Kaarinan mielestä yhteisen työnteon malli on suomalaisille erittäin haasteellinen, varsinkin kun talon asukkaat ovat iäkkäämpiä ja tottuneita tekemään asiat omalla tyylillä. Kaarinan mielestä ei ole mitenkään itsestään selvää, että yhteisen työnteon malli voi sellaisenaan jatkua Loppukirissä. Hän pohtii, minkälaisiin asioihin pitäisi kiinnittää huomiota, kun tehdään toisten kanssa yhteistyötä:

Kaarina: - - jos mennään tonne keittiötöihin esimerkiksi, nin vois niinku kyseenalaistaa sen että tää mun tapa nyt on ehdottomasti ainoana oikeana tehdä näitä juttuja et, voisiks mä sitä kyseenalaistaa ja hiukan miettiä että onko se ainoa oikea tapa että jospa vois olla joitakin muitakin tapoja. - - Mut se, ei oo helppoo muuten. Se on käytännössä todettu. Ihmiset ovat niin varmoja siitä että kun ne on koko ikänsä tehny perheelle ruokaa tai on koko ikänsä siivonnu ni totta kai osaa ne asiat. (H2.)

Kaarinaa huolestuttaa myös se, että yhteisössä ei ole tarkasti sovittuja ratkaisumalleja konfliktitilanteiden varalle (H2). Ainoon mukaan yhteen työryhmään on hankittu ulkopuolista apua ratkaisemaan syvälle juurtuneita erimielisyyksiä. Yhteisökouluttajan väliintulosta oli apua. Konflikti purkautui siten, että yksi ryhmän jäsenistä suostui vapaaehtoisesti vaihtamaan työryhmää. (H1.) Kaarinan mielestä konfliktinratkaisu ei kuitenkaan ole riittävän strukturoitua, eikä se voi olla pitemmän päälle kestävä ratkaisu, että ihmiset vaihtavat ryhmää heti ongelmien ilmettyä:

Kaarina: Meillä ei ole mitään kehitettyjä ratkasumalleja ja pikkusen huolestuttava on se suunta että nyt sitten ihmiset on vaan ruvennu lähtemään niistä ryhmistänsä pois ja luikahtelemaan joihinki toisiin ryhmiin jossa kuvittelee että olis niitä samanhenkisiä kavereita. Koska se ei välttämättä ole ratkaisu... (H2.)

Aino kertoo, että ongelmia syntyy joskus siitä, jos kaikki ryhmän jäsenet eivät jostain syystä kykene antamaan yhtä suurta työpanosta kuin muut ryhmäläiset. Vaatii ihmisiltä herkkyyttä huomata missä ihmisyyhteisössä tahansa, milloin toisen elämäntilanne ei anna myöten osallistua enempää:

Aino: Sehän on niinkun, ollaan missä vaan, työyhteisös tai opiskelijayhteisös tai missä, niin voi havaita et jonkun voimat on sidottu vaan siihen olemassaoloon ja

häne ei irtoa mitään muuta, niin sekin pitää hyväksyä ja täällähän niinku työryhmis sen näkee, et pitää hyväksyä et hänestä ei nyt oo muuhun, et et pitää olla niinku semmosta, toisaalta herkkyyttä mutta pitää olla myöskin sitä niinkun ystävällisyyttä siis ihmisiä kohtaan, ettei sit sanota et se nyt on kumma tyyppi ku ei se tee yhtään mitään. (H5.)

Ainon mukaan tällaisessa tilanteessa syntyy herkästi selän takana puhumista, mikä on kiusallista, mutta kovin inhimillistä (H5).

Voisi kuvitella, että yhteisen päivällisen valmistaminen viikon ajan noin 30–40 hengelle ilman mitään suurtalouskoulutusta tai -kokemusta, ei ole kovinkaan helppoa. Järjestely muuttuu vielä haastavammaksi, kun otetaan huomioon, että Loppukirin yhteiskeittiössä häärivistä kokeista suurin osa on jo reilusti eläkeiän ohittaneita. Silti haastateltavistani ani harva mainitsi, että työviikon suorittaminen kunnialla loppuun olisi millään tavalla rasittavaa. Vain Reijo ja hänen vaimonsa Ulla kertoivat, että työviikko saattaa ottaa koville, kun ikää on yli 70 vuotta ja lisää kertyy jatkuvasti:

Reijo: - - niin pointti oli tässä että, että aika rankka homma seitkytkolmevuotiaalle on olla ruokkimassa sitten keskimäärin noin neljäkymmentä henkeä niin, kun tätä suurkeittiökokemustahan ei voi olla, meil oli yks, yks jolla oli enemmänkin kokemusta mutta ne muutti pois - - nii että se on vähän rankka kun on omantunnon tarkka ihminen niin, suunnittelu, hankinnat, sitten valmistukset, sitten jälkihoito, tiskaukset pämpämpäm, niin siinä menee, siinä tulee niinku lähes täys työpäivä, joskus vähän enemmänkin, niin jos sä oot seitkytkolme, paljos toi Ulla nyt on... (H6.)

Maijan mukaan töistä harvemmin valittavat ne, joilla olisi terveysongelmien vuoksi syytäkin valittaa, vaan pikemminkin ne, joilla on taipumusta aina valittaa vähän kaikesta. Suurin osa asukkaista kuitenkin sanoo, että omassa ryhmässä on kiva tehdä töitä. Maijan mielestä yhteisen ruuan tekeminen on Loppukirissä erittäin tärkeää ja kun tehdään tulevaisuuden suunnitelmia vanhenevan yhteisön varalle, yhteinen ruuanvalmistus pitäisi säilyttää. Jos ruoka tulisi asukkaille valmiina tai se olisi esimerkiksi yhteisöön palkatun emännöitsijän valmistamaa, sitoutuminen ruokaan ja yhteisöön ei olisi Maijan mielestä samanlaista, vaan ruokaa saatettaisiin esimerkiksi moittia helpommin. (H7.) Työnteolla, ja erityisesti yhteisen päivällisen valmistamisella, on tärkeä sosiaalinen merkitys. Niin kuin Aino asian ilmaisee, keittiössä puuhailu lähentää asukkaita toisiinsa:

Aino: - - keittiös on niin mukavasti imuukin, et siellä niinku kato ku maistetaan, hei tartteeks tähän panna vähän lisää suolaa vai pitäskö panna pikkusen korianterii vai näin, et siin on niinku toisenlainen, ollaan niin paljon lähempänä toisia - - . (H1.)

Keittiötöissä oppii myös ottamaan toiset huomioon, kuuntelemaan ja arvostamaan toisten mielipiteitä ja tuntemaan paremmin heidän tapansa kommunikoida. Yhteinen työskentely antaa ikääntyneille mahdollisuuden kyseenalaistaa omia vakiintuneita käsityksiä siitä, miten asiat on keittiössä tapana tehdä ja Kaarinan (H2) sanoin ”luopumaan oman navan läheisyydestä”:

Maija: *Ei, ku nää ryhmät luotiin niin ei siinä kauheesti varmaan, ei ollu varaa eikä mahdollisuutta siihen että samanhenkiset lyötäs yhteen vaan siinä piti vaan ruveta opettelemaan tulemaan toimeen toisten kanssa ja kuunneltava toisiaan että, niin että mitäs tästä ajateltas ja mites tää nyt tehtäs tää ruokalaji ja pystytäänks me tähän ja näin edelleen että, kyl se niinkun särmiä on hionnut ja varmasti opettanut itse kullekin meistä semmosta toisten arvostamista ja kuuntelemista, et se on niinkun, ne on semmosii piirteitä joita tarvitaan jos aiotaan elää niin sanotusti yhteisöllisesti, et minä en nyt ole tässä kaiken keskipiste ja, meit on muitakin. (H7.)*

Yhteisen päivällisen valmistamisella on myös terveydellisiä vaikutuksia. Tuskin monikaan yksin asuva vanhus jaksaisi valmistaa itselleen niin monipuolista ruokaa, kuin mitä yhteisessä ruokasalissa on arkipäivisin tarjolla. (H7.) Ruuan valmistus porkkanan pilkkomisineen ja kurkun viipaloimisineen tekee myös hyvää ikääntyneiden aivoille. Loppukirin keittiössä ruoka onkin yleensä alusta asti itse tehtyä. Perunoita ei tilata tukusta valmiiksi kuorittuina, sillä perunateatterissa asukkaiden hienomotoriikka saa hyvää harjoitusta. (H5.)

Loppukirissä on monenlaista osaamista, jota asukkaat tarjoavat yhteisön käyttöön myös pakollisen työviikon ulkopuolella: on arkkitehtiä, insinööriä ja terveydenhuoltoalan ihmisiä. Maijan mielestä on elähdyttävää, että talon asukkaat tarjoavat ilolla osaamisensa yhteisön käyttöön. (H7.) Loppukirin asukkaiden erityisosaamisen ja hiljaisen tiedon hyödyntäminen nousee monessa muussakin haastattelussa esiin. Aino näkee yhteisön suurena korina, johon talon asukkaat laittavat elämäntaitonsa, tietotaitonsa ja osaamisensa. Korista sitten voi kukin ammentaa tarpeen mukaan, toiset luonnollisesti enemmän kuin toiset. (H5.) Kaarina kertoo talossa asuvista kahdesta miehestä, jotka pyyteettömästi ovat antaneet osaamisensa talon asukkaiden käyttöön (H2). Miesten ansiot ovat aineistonikin perusteella merkittävät, sillä

heidät mainitaan monessa haastattelussa (H2, H7, H8). Vapaaehtoiset talonmiehet ovat ottaneet hoitoonsa alueen, joka oikeastaan kuuluisi taloyhtiölle tai huoltoyhtiölle. He auttavat esimerkiksi ikkunoiden, lamppujen ja teknisten laitteiden kanssa, ja Kaarina kertoo heidän käyneen hänenkin asunnossaan auttamassa parikymmentä kertaa. Tarvetta avulle on, sillä suurin osa talon asukkaista on yksinäisiä naisia, joille korjaustyöt eivät ole kovin tuttuja. Miesten osaamisesta on myös suurta taloudellista hyötyä, sillä jos kaikki heidän tekemänsä työ olisi hoidettu huoltoyhtiön kautta, näkyisi se ennen pitkää korkeissa yhtiövastikkeissa. (H2.)

Talonmiesten esimerkin mukaisesti Loppukirissä on paljon erilaisia tehtäviä pakollisten työviikon velvollisuuksien lisäksi, joita asukkaat voivat halutessaan ottaa hoitoonsa (H2). Esimerkiksi asukasyhteisön kokousten vetäminen on työryhmien kontolla, jolloin puheenjohtaja ja sihteeri valitaan kulloinkin työvuorossa olevasta ryhmästä. Taloon perustetaan tarvittaessa myös lyhytikäisempiä työryhmiä hoitamaan esimerkiksi asukaskokouksessa sovittujen päätösten toimeenpanoa, järjestämään juhlia ja tapahtumia tai suunnittelemaan Loppukirin tulevaisuutta asukkaiden vanhenemisen ja toimintakyvyn heikkenemisen varalta. (H4, H5.) Loppukirin toimisto pyörii vapaaehtoisten voimin (H5). Inkeri työskenteli ahkerasti toimistossa talon suunnittelu- ja rakennuttamisvaiheessa ja istuu siellä vieläkin kerran viikossa (H3). Loppukirin ruokataloutta taas hoitaa kassanhoitaja, joka pitää tulot ja menot tasapainossa. Vierailijoiden kierrätys talossa on sekin varsin aikaa vievä tehtävä, jonka minun tapauksessani Hilikka otti kontolleen. Loppukirissä on siis runsaasti tarjolla erilaisia rooleja, joiden kautta voi edustaa yhteisöä jollakin sektorilla. (H5.)

Haastatteluaineiston perusteella näyttää, että harrastukset tuovat asukkaiden elämään sisältöä ja yhteistä, positiivista tekemistä, jolla on suuri vaikutus yhteisölliseen elämäntapaan. Vielä suurempi merkitys näyttää kuitenkin olevan työnteolla, joka antaa säännölliset raamit ja rytmin arjen elämälle. Harrastukset ovat miellyttävä ja tarpeellinen, positiivista elämänsisältöä tuova osa yhteisöllistä elämäntapaa, mutta yhteisöasumista ei voi rakentaa yksistään pelkkien harrastusten varaan. Harrastukset eivät jaksakaan kannattaa kokonaista yhteisöä, sillä niihin osallistuminen on vapaaehtoista ja se perustuu ihmisten henkilökohtaisiin mieltymyksiin. Harrastuksiin ei välttämättä tarvitse sitoutua kovinkaan tiiviisti, vaan niihin voi ottaa tai olla ottamatta osaa omien tunteidensa mukaan. Työnteko sen sijaan velvoittaa kaikkia, ja asukkaiden on tasapuolisesti (toki oman jaksamisen mukaan) osallistuttava työryhmiin. Työviikolla ei kysytä, ketä sattuisi huvittamaan valmistaa tänään päivällinen, vaan muuttaessaan taloon asu-

kas sitoutuu työviikon velvollisuuksiin. Samalla asukkaille rakentuu tunne siitä, että he ovat osaltaan vastuussa yhteisön hyvinvoinnista, tilojen puhtaanapidosta ja yhteisen päivällisen valmistamisesta. He eivät siis ole pelkästään vastuussa itselleen, vaan työtä tehdään koko yhteisön hyväksi. Samalla, kun lattioita luututaan yhdessä tai kuoritaan keittiössä perunoita, syntyy yhteisöllisyyttä. Yhteisö rakentuu, vahvistuu ja pysyy yllä säännöllisen työrytmin ansiosta.

Siivouksella on fyysisen puhdistamisen lisäksi myös henkinen merkitys. Se auttaa tekemään yhteisistä tiloista omia, ottamaan tilan haltuun. Lisäksi pitämällä huolta yhteisistä tiloista tilat voi ikään kuin avata toisten ihmisten käyttöön. Puhtaana ja hyvänä pidetyssä tilassa voi syntyä ihmisten välistä kohtaamista, mikä yhteistilojen tarkoitus onkin.

Yhteisen päivällisen valmistaminen näyttäytyy kaikkein tärkeimpänä osa-alueena työntekoa, johon koko yhteisön idea perustuu. Ruuanlaitto on lähtökohtaisesti positiivista, sillä kukapa ei nauttisi hyvästä ruuasta. Keittiössä puuhailu on hyvin vuorovaikutteista. Kun sovitaan viikon ruokalistasta ja työnjaosta, keittiöön syntyy miellyttävän puuhakas tunnelma ja kokit ovat lähempänä toisiaan kuin esimerkiksi yhdessä siivotessa. Tiiviissä yhteistyössä saattaa tosin syntyä myös konflikteja, mikä on rasittanut joitakin työryhmiä. Keittiössä asukkaiden sosiaaliset taidot kuitenkin kehittyvät, särmät hioutuvat ja yhteisöllisyys vahvistuu. Työviikon saataminen kunnialla loppuun synnyttää me-henkeä, joka antaa työviikoille jo ennalta positiivisen latauksen.

4.2. Yhteisruokailu

Yhteiselle päivälliselle kokoonnutaan arkipäivisin, siis viisi kertaa viikossa. Ruokailuun ilmoitaudutaan tulevaa ruokailuviikkoa edeltävään viikonloppuun mennessä joko talon kalenterijärjestelmää tai ruokasalin pöydällä olevaa vihkoa käyttäen. Molemmista näkee myös viikon ruokalistan kasvis- ja sekaruokavaihtoehtoineen. Ruokatalouden hoitamiseksi on perustettu erityinen ruokatili, jolle jokainen ruokailuun osallistuva maksaa kuukausittain sopivaksi arvioimansa summan. Tästä summasta veloitetaan kerran viikossa ruokailukertoja vastaava rahamäärä. Ruoka valmistetaan omakustannushintaan. Päivälliselle voi tuoda myös omia ruokavieraita, joiden ruokailu veloitetaan tuojan tililtä. Ruokailu järjestetään yhteisessä ruokasalissa klo 17–18. Mikäli ruokailija ei pääse päivällisaikaan paikalle, hänen ruokansa laite-

taan pyynnöstä rasiaan odottamaan hakijaansa. Jos asukas on sairastunut, ruoka viedään hänelle kotiovelle saakka. (Dahlström & Minkkinen 2009: 168.)

Yhteisruokailu liittyy olennaisella tavalla Loppukirissä tehtävään työhön. Yhteisruokailu on työvuorossa olevan ryhmän yhteisen ponnistelun hedelmä, josta pääsevät osallisiksi niin työn tekijät kuin muutkin talon asukkaat. Yhteistä ateriaa ei siis tehdä vain itseä varten, vaan se valmistetaan hyvin suurelta osin muille, koko yhteisön iloksi. Yhteisen päivällisen merkityksestä kielii Ainon kertomus yhteisöllisyyskoulutuksesta, jossa osallistujia pyydettiin visioimaan itsensä Loppukiri-yhteisöön. Kaikki kymmenen osallistujaa piirsivät itsensä yhteisen ruokapöydän ääreen. (H1.) Reijo tähdentää, että yhteisruokailu on tärkeä osa yhteisöllisyyttä. Tapahtumassa on kyse muustakin kuin vain nälän tyydyttämisestä. (H6.)

Kun kysyin haastateltavilta yhteisruokailusta ja sen merkityksestä, se sai heistä lähes jokaisen kielen kannat irtoamaan. Kertomukset ruokasalin tapahtumista erottuivat muusta haastatteluaineistosta elävillä ja seikkaperäisillä kuvauksilla iloisesta yhdessäolosta.

Kaarina: Mulla oli tuota toissa perjantaina täällä vieraanani mun serkku joka asuu tossa ihan vähän matkan päässä Pihlajamäessä mut en ollu vaan tullu vielä, ehän mä oo vasta ku viis vuotta asunu täällä, kutsuneeks ja sit se oli perjantai ja siinä on sitten aika usein on perjantaisin niin että ensinnäkin se ruoka on vähän parempaa ja ihmiset saattaa tuoda sitten mukissa tai pullon viiniä mukanaan ja sillä lailla, niin tota se oikeen se sali niinkun kalkatti siis, kauhea puheensorina ja semmonen ja tää mun serkku sano että ai kuinka ihanaa että, et kylhän tää on joutain niinku niin omanlaistansa! (H2.)

Ruokapöytään ei tuodakaan suruja ja murheita, vaan ruokailu on mitä suurimmissa määrin iloinen tapahtuma:

Maija: - - et sinne ei yleensä kanneta kanneta niitä huolia eikä erimielisyyksiä sil-lai että, että tuota, et se on, se on semmonen ilonen tapahtuma ja ja tuota ku, aina on sitten mahdollisuus kehua ruokaa niin tuota, on niinku tyytyväisiä nassuja sit-ten. (H7.)

Haastatteluaineiston perusteella yhteisruokailu näyttäytyy tärkeänä, sosiaalisia kontakteja ylläpitävänä tekijänä yhteisössä. Ruokasali toimii asukkaiden välisenä kohtaamispaikkana. Aterioilla käydään vilkasta keskustelua, mitä pääsin itsekkin todistamaan osallistuessani yhteisruokailuun.

Inkeri: Tuo ruokalahan meillä on se kaikkein tai ruokailu on kaikkein tärkein tapahtuma ihan niinkun tämän talon semmosen sydän, että siellä tulee paljon, ei pelkästään syötyä vaan keskusteltua - -. (H3.)

Haastatteluaineisto osoittaaakin, että ruokapöydän ääressä talon asukkaita yhteen hitsaava elementti ei ole pelkästään ruoka, vaan myös keskustelu, joka yhdessä syödessä viriää. Sekä Inkeri että Aino kertovat, että talossa ei ole vakiintuneita istumapaikkoja, vaan he pyrkivät istumaan aina eri ihmisten seurassa. Kun istumajärjestys muotoutuu spontaanisti erilaiseksi jokaisella aterialla, syntyy virkistävää ajatustenvaihtoa. Molemmista on mukava kuunnella ihmisten jutustelua, varsinkin talon ”vanhemman kaartin”, jolle on elämän varrella ehtinyt kertyä huikaiseva määrä elämäkokemusta ja tarinoita toisille jaettaviksi. (H3, H5.)

Monille haastateltavistani yhteisruokailu on tärkeä kontakti, jonka avulla pysytään koko ajan langalla siitä, mitä talossa tapahtuu ja mitä toisille kuuluu (H4). Yhteinen päivittäinen ateriointi on siis tärkeää myös sosiaalisen turvallisuuden kannalta. Samaa sanoo myös Kaarina, joka toteaa, että

- - siinähan meillä sitten on niinkun mahdollisuus nähdä toisemme ja toisitamme et mitä kuuluu ja tavallaan tää tämmönen naapuruus ja jonkinlainen, me on kovasti koitettu löytää semmosta sanaa mitä kukaan ei niinku vieroksuis ja mä olen sanonu että kyllä mun perääni saa katsoa. Et katotaan vähän ihmisten perään, et mitä kuuluu ja kuinka se voi ja näin että. (H2.)

Yhteisellä päivällisellä on mahdollista vaihtaa kuulumisia ja pitää toisista huolta tarkkailemalla heidän vointiaan ja kyselemällä kuulumisia. Kaarinan mielestä yhteisen ruokailuhetken merkitys korostuu tulevaisuudessa, kun talon asukkaat vanhenevat (H2). Ikääntyvien terveydentila voi muuttua äkkinäisesti, ja siitä pääsee parhaiten perille, kun asukkaat tapaavat toisinaan ruokasalissa päivittäin. Myös vakioruokailijan yhtäkkinen poisjäänti yhteiseltä aterialta saisi eittämättä naapureiden hälytyskellot soimaan. Päivittäinen tuttavien tapaaminen oman talon ruokasalissa muuttuu myös henkiseltä kannalta tärkeämmäksi silloin, kun asukkaiden voimat alkavat ehtyä, eivätkä he jaksakaan enää niin usein lähteä rientoihin oman kotinsa ulkopuolelle.

Maija korostaa, että yhdessä syöminen on talon toimintamuodoista sellainen, johon on kaikista helpointa ottaa osaa, vaikka olisi arvanpuoleinenkin ihminen. Kynnys lähteä harrastustoimintaan mukaan saattaa olla joillekin liian korkea, mutta yhteisruokailu on hyvin mutkatonta

eikä muodollisuuksia ole. Harrastuksiin osallistuminen vaatii ihmiseltä jonkinlaista sosiaalista esiintuloa tai niin kuin Maija sen ilmaisee, kannanottoa, mutta yhteisruokailua varten ei tarvitse tehdä muuta kuin hurauttaa hissillä alakertaan ja ilmestyä paikalle. Syöminen on toimintona niin luonnollinen ja arkinen, ettei se vaadi juurikaan ponnisteluja tai uskallusta.

Maija: Joo mä luulen kans että tota harrastaahan voi voi sitä ja tätä ja tuota ja mennä talosta ulos ja löytää talossakin, mut se ei olis kuitenkaan, sit olis niitä maan hiljaisia jotka ei pääse oven ulkopuolelle, jotka sitten eivät löytäis kenties niiden harrastusten pariin, ujostelisivat siinä kohtaa. Mutta kun on tämmönen säännönmukainen toimintamuoto johon ei tarvi sinänsä ottaa kantaa, siis menee syömään, sen verran kantaa mutta siinä että osallistuu talon töihin, siihen ei edes tarvii ottaa kantaa, siihen ollaan sitouduttu, niin tuota se helpottaa sitten niinkun sitä sitä kynn-, siis se kynnys niinku madaltuu lähteä muiden pariin ja siinä vaihees vielä kun oltiin vieraampia toisillemme että. (H7.)

Yhdessä syömisellä on sosiaalisen turvallisuuden ja sosiaalisten kontaktien ylläpidon lisäksi tärkeä tehtävä myös arkipäivien rytmittäjänä. Sekä Maija että Inkeri kertovat, miten hyvältä tuntuu mennä alas ruokasaliin ja tavata tuttuja höyryävien ruokapatojen äärellä sen jälkeen, kun on viettänyt pitkän päivän sisällä yksinään puuhaillen:

Maija: - - sillä on terveysnäkökohdatkin, paitsi että se on tämmöstä sosiaalista, et se on tietyst kiva et jos nyt täällä päivän sitten väkertää tai haahuilee niin tuota, kello viidelt mennä sinne ja tapaa sitten ihmisiä ja vaihdetaan siinä, keskustellaan jostain tai vaihdetaan kuulumisia ja, ja näin et et se on niin mutkatonta ja siin ei oo muodollisuuksia. (H7.)

Inkeri: Sit kun sunnuntaina täällä istuskelee ja kauhoo sitä ruokaansa yksinään niin tota sillon varsinkin tulee verratuksi että onhan se kiva että taas tulee maanantai et pääsee syömään, et pääsee seurassa syömään. (H3.)

Ainon mielestä yksi suurimmista yhteisruokailun aikaansaamista muutoksista hänen elämässään on se, että yhteisen aterian jakaminen vapauttaa häneltä suuren määrän aikaa ja energiaa, jonka voi käyttää mieleisellään tavalla. Kun kotona ei tarvitse laittaa kuin aamupala, lounas ja iltapala, aikaa ei mene samassa määrin ruokien suunnitteluun, kaupassa käymiseen, itse ruuanlaittoon ja tiskaamiseen. ”Huushollaukselta” säästyvän ajan Aino käyttää lukemiseen, kirjoittamiseen ja käsitöiden tekemiseen. (H5.)

Aino: Että mä arvostan äärettömästi tätä että voin sitten kammata tukkani ja panna puhtaan puseron päälle kun mä oon maannu vaikka ja lukenu jotain ja sit-

ten mä tota meen sinne syömään. Ei mun tartte niinku huolehtii sitä. Et kuule, me ollaan oltu nyt naimisissa ens kesänä viiskyt vuotta, niin tota, tiedäks kyl tässon keitetty. (H5.)

Kaikille yhteisruokailun merkitys ei kuitenkaan ole yhtä tärkeä. Toivo kertoo käyvänsä syömässä muutaman kerran viikossa sen mukaan, mitä yhteisessä ruokasalissa on tarjolla. Hän ei pidä kaikista ruuista, mistä syystä he käyvät vaimonsa kanssa syömässä hieman valikoiden. (H8.) Reijon mielestä yhdessä syöminen on yhteisöllisyyden osa, eikä kyse ole pelkän nälän tyydyttämisestä. Reijo kuitenkin kertoo, että hänen iässään tyytyy yhteen ateriaan päivässä, ja koska hänellä on vielä jonkun verran puolivirallisia menoja, joiden oheen kuuluu ruokailu, päivän ateria tulee kuitatuksi sillä. Sama koskee sellaisia päiviä, jolloin he ovat kutsuneet kotiinsa omia ruokavieraita. Reijo arvelee, että he käyvät syömässä noin 2,5 kertaa viikossa lukuun ottamatta sitä viiden kuukauden jaksoa, jonka he viettävät vuosittain ulkomailla ja ovat siten kokonaan poissa Loppukiristä. Yhteisruokailu ei vaikuta olevan Reijolle samalla tavalla merkityksestä kuin esimerkiksi Inkerille ja Maijalle, vaikka hän tuntuu suhtautuvan siihen lähtökohtaisesti positiivisesti. Reijolla on vaimonsa kanssa paljon kontakteja talon ulkopuolelle, ja ne lohkaisevat ison osan heidän vapaa-ajastaan. Heillä on myös toisensa, toisin kuin niillä, jotka asuvat talossa yksin. Ehkä tästä syystä yhteinen ruokailu näyttäytyy myös jonkinlaisena velvollisuutena, jolla he voivat osoittaa yhteenkuuluvuutta yhteisön muiden jäsenten kanssa:

Reijo: Me käydään syömässä aina sillon tällön ihan senkin kunniaksi että vaan oltas niinku tämmönen act de presence, että ollaan niinku, että näytetään että kyl kuulutaan jengiin ja, ja saadaan jutella ja se on ihan, ihan kiva. (H6.)

Yhteisruokailuun liittyen Aino kertoo minulle ruokasalin seinällä roikkuvasta reikäleivän muotoisesta taideteoksesta ja ideasta sen takana. Koko yhteisön idea näyttää kiteytyvän ajatukseen yhdessä jaetusta ruuasta ja samalla yhdessä jaetusta ihmiselämästä, olemassaolosta:

*Aino: - - siin oli semmonen suuri reikäleipä, nin, siinon tää just tää, tää niinkun tää **companion**, **com** yhdessä, **panion** leipä, et murretaan yhteistä, se syöminen yhdessä, se on myös muutakin kun että jaetaan aineellista, et siinä me jaetaan niinku sitä olemassoloo, sitä yhteistä. Et, et siinä tulee se, se myöskin, et se on niinkun paljon suurempaa. (H1.)*

Aino vertaa Loppukiri-yhteisöä perinteiseen luostariyhteisöön, jossa yhdessä syöminen on ollut yhteisön kulmakivi. Ainon mielestä yhdessä syömisessä yhdistyvät kotien ruokaperinne, maakunnan ruokaperinne ja kokonainen kulttuuri. (H1.) Myös Maarit Knuutilan mukaan ruualla on vahvasti kulttuurisia merkityksiä sisältävä puoli. Yhtäältä luodaan elämälle välttämätöntä ruokaa ja ravintoa, toisaalta välitetään yhteisön jäsenille yhteisössä vallitsevia perinteitä. Arkikeittäminen ei ole ryhmä yksinkertaisia ja mekaanisia suorituksia, vaan laaja-alainen ja monitahoinen kulttuurinen prosessi. Ruokakulttuuriin kasvaminen ja sen sisäisen merkitysjärjestelmän sisäistäminen alkaa jo lapsuudessa ja nimenomaan perheen piirissä. (Knuutila 2006: 27, 307.) Vielä monitahoisemmaksi ruuanlaitto muuttuu yhteisössä, jossa ennalta toisilleen tuntemattomat ihmiset tuovat omista perheistään opitut taitonsa ja perinteensä Loppukirin yhteiskeittiöön. Loppukiri ei ole perinteinen perheyhteisö, jonka kontekstissa arkinen ruuanlaitto yleensä tapahtuu (Lupton 1996: 37). Tämä tekee Loppukirin ruuanlaitosta ja yhteisruokailuista omaleimaisia. Työryhmissä jäsenten henkilökohtaisesti omaksumat ruokakulttuurit ja opitut tavat sulatetaan ja niistä muovautuu uusi, kullekin ryhmälle ominainen tapa laittaa ruokaa. Loppukiri-kirjassa todetaankin, että yhteiselle päivälliselle osallistujat pääsevät nauttimaan ryhmien yksilöllisestä kädenjäljestä, jonka voi tulkita ilmaukseksi jonkinasteisen ryhmäidentiteetin muotoutumisesta (Dahlström & Minkkinen 2009: 167).

Haastatteluaineiston perusteella näyttää siltä, että yhteisellä ruuan valmistamisella ja sen yhdessä nauttimisella on Loppukiri-yhteisössä merkittävä asema. Miksi ruoka sitten on niin tärkeää? Yhteiskunnassamme ruuasta puhutaan paljon ja jatkuvasti. Immateriaalista ruokakulttuuria tuotetaan jatkuvana puhunnan virtana: ruokavalio-ohjeina, etikettisääntöinä, terveysvalistuksena. Julkisessa keskustelussa käsitellään yhteisen aterian tärkeyttä lastenkasvatuksessa, yksityisissä keskusteluissa kysytään, mitä teillä tänään syötiin. Syöminen ja ruokatavat ovat arkielämän tavanmukaisuuksia. Kyse ei kuitenkaan ole pelkästä ihmiselämän tarvitsemien ravinnon ja polttoaineen saannista, vaan toiminnoista, jotka oleellisesti liittyvät ihmiselämään. Ravinnon nauttiminen, elämisen välttämätön takaaja, liittyy kiinteästi ihmisen merkitysmaailmaan. Ruoka on välttämättömyytensä vuoksi läsnä lähes kaikissa inhimillisissä toiminnoissa ja siten heijastaa käytänteissään ihmiselämän monimutkaisia ulottuvuuksia ja ihmistä kulttuurisena olentona. (Knuutila 2004: 9–10.) On vaikea kuvitella sellaista ihmiselämään liittyvää tapahtumaa, jossa ruualla ei olisi mitään sijaa. Kaikkia elämänkaaren merkittäviä käännekohtia on tapana juhlistaa ruualla: syntymistä, kastamista, ripille pääsyä, vihkimistä ja kuolemista. (Salomonsson 1990: 119.)

Lapsuuteen liittyvissä ruokamuistoissa on kodilla ja äidillä erityinen asema. Äidin oletetaan ruokkivan lapset ja opettavan näille ruokailuun liittyvät tavat. Äidin tehtävänä on ruuan kautta myös luoda kotiin harmoniaa ja emotionaalista pysyvyyttä. Rakkaus, erityisesti äidinrakkaus, romanttinen rakkaus tai vaimolle ominainen huoli aviomiehen hyvinvoinnista, on yksi suurimmista emootioista, joita ruokaan liitetään. Näitä emootioita hyödynnetään usein elintarvikkeiden markkinoinnissa ja ruuasta yleisesti puhuttaessa. Naistenlehdet ja kaupallinen mainonta ovat vuosikymmenten ajan markkinoineet mielikuvaa äidistä, joka osoittaa kiintymyksensä perhettään kohtaan kodin ruokapöydässä tarjottavan ruuan kautta. (Lupton 1996: 37–38.) Tämä on mielestäni yksi syy siihen, miksi niin Loppukirissä kuin yhteiskunnankin tasolla ruokaan liitetään positiivisia mielikuvia. Ruualla osoitetaan rakkautta ja huolenpitoa, ja siinä merkityksessä yhteisruokailu esiintyy myös Loppukirissä. Ruokaa ei tehdä vain oman nälän tyydyttämistä varten, vaan sitä tehdään tasapuolisesti kaikille ruokailuun osallistuville yhteisön jäsenille. Yhteinen ruokahetki vahvistaa yhteisöllisyyttä, asukkaiden yhteenkuuluvuutta ja keskinäistä lämpöä. Ruuanlaittovuorossa oleva ryhmä voi onnistumisten kautta tuntea ylpeyttä aikaansaannoksistaan, mikä on omiaan vahvistamaan työryhmän sisäistä yhteenkuuluvuutta ja koko yhteisöön sitoutumista.

Yhdessä syömisellä on keskeinen rooli ystävien ja sukulaisten muodostamassa verkostossa, on kyse sitten mistä ihmisyyhteisöstä tahansa. Se, missä määrin ja minkälaista ruokaa yksilöt yhdessä jakavat, on osoitus siitä, miten läheinen suhde heidän välillään on. Satunnaisen tuttavansa kanssa voidaan juoda kuppi kahvia tai tuoppi olutta ja ohessa syödään keksejä tai napostellaan pikkusuolaista. Läheisemmät ystävät voivat istahtaa saman pöydän ääreen nauttimaan kokonaisia aterioita, joista yhteinen päivällinen edustaa läheisyyden korkeinta astetta. (Lupton 1996: 37.) Yhteinen päivällinen Loppukirissä hitsaa Loppukirin jäseniä tiiviiksi yhteisöksi. Kokonaisen aterian nauttiminen sisältää voimakkaan kulttuurisen viittauksen siihen, että aterian äärelle kokoontuvat ovat keskenään läheisessä suhteessa. Läheisyys on rakentunut ajan kuluessa, sillä taloon muutettaessa suurin osa asukkaista ei tuntenut toisiaan vielä kovinkaan hyvin. Yhteisruokailun välitön tunnelma yhdistettynä ruokapöydässä helposti viriävään keskusteluun on kuitenkin edesauttanut asukkaiden tutustumista toisiinsa.

Haastattelut osoittavat, että yhteisen päivällisen valmistaminen ja sen nauttiminen ovat merkittävä osa yhteisöllisyyttä ja sen ylläpitämistä. Yhteistä perheateriaa pidetäänkin länsimaisessa yhteiskunnassa tärkeänä tapahtumana, jossa perheen käsitettä luodaan ja toisinnetaan (Lupton 1996: 38). Samankaltainen toisintamisprosessi on käynnissä myös Loppukirin yh-

teisruokailussa, vaikkei yhteisö täytäkään perinteisen perheen tunnusmerkkejä. Loppukiri-yhteisöä voisikin tässä tapauksessa pitää suurena, löyhänä perheenä, jonka sisällä on pienempiä perheyksiköitä. Tämä ”suurperhe” kerääntyy erilaisin kokoonpanoin aterioimaan yhdessä jokaisena arkipäivänä. Aterian valmistaminen ja yhdessä jakaminen on merkittävä yhteisöä koossapitävä voima. Tärkeintä ei perheessä, kuten ei Loppukirissäkään, ole itse ruoka, vaan aterian nauttiminen yhdessä. Käsitteet ”perheateria” ja ”päivällispöytä [dinner table]” ovat voimakkaita symboleja perheen käsitteelle. (Lupton 1996: 38.) Aineistoni perusteella voin todeta, että ruokapöytä ja sen ääreen kokoontuminen on monille Loppukirin asukkaillekin yhtä kuin yhteisö itse.

4.3. Naapuriapu ja suhteet toisiin asukkaisiin

Loppukiri-kirjasta löytyy otsikko, joka kertoo yhteisön toiminnasta paljon: ”Loppukirissä kaveria saa ja pitääkin auttaa”. Ystävällinen ilmapiiri ja turvalliset ihmissuhteet ovat tärkeitä kaikille ikään katsomatta, mutta oma erityinen merkityksensä niillä on ikääntyville. Yli 70 asukkaan talossa kaikki eivät voi olla parhaita ystäviä keskenään, mutta lähes kaikki tuntevat toisensa ja ovat ystävällisissä väleissä keskenään. Asukkaat voivat luottaa toistensa hyvántah- toisuuteen ja naapuriapuun, milloin niille ilmaantuu tarvetta. (Dahlström & Minkkinen 2009: 171.)

Naapuria autetaan monin tavoin. Yksi yleisimmistä naapuriavun ilmenemismuodoista on vara-avainten säilytys. Melkein jokainen asukas on antanut kotiavaimensa yhden tai useamman naapurin säilytettäväksi. Mikäli avain unohtuu sisälle tai joutuu hukkaan, huoltoyhtiötä ei tarvitse pyytää avaamaan ovea, kun avain löytyy joltakin talon asukkaalta. Inkeri kertoo, että avaimia voidaan myös ketjuttaa siten, että jos vara-avaimen haltija ei ole kotona, voidaan avain käydä hakemassa hänen asunnostaan käyttäen vara-avainta, jota kolmas osapuoli säilyttää kotonaan. Talon toimistosta löytyy myös lista siitä, mistä asunnosta kunkin asunnon vara-avain löytyy. Listaa voidaan tarvita esimerkiksi sairaskohtauksen vuoksi, jolloin asuntoon on päästävä kiireesti eikä asukas itse pääse avaamaan ovea.

Perinteistä naapuriapua on myös kukkien kastelu tai kissan hoitaminen, kun asukas on poissa kotoaan. Usein saatetaan myös pyytää autotonta naapuria mukaan, kun ollaan itse menossa autolla kauppaan. Kylminä talviaamuina huonosti käynnistyviä autoja työnnetään, vedetään,

raaputetaan ja lapioidaan yhteistuumin. Kun joku talon asukkaista sairastuu eikä pääse osallistumaan yhteisruokailuun, viedään hänelle ruoka kotiovelle saakka. Sairastuneen lääkkeet saatetaan hakea apteekista, viedään roskat ja imuroidaan, jos toinen ei ole vielä liikuntakykyinen. (H1, H2, H3, H5, H6, H7, H8.) Naapuriavun merkitys luonnollisesti korostuu silloin, kun ihmiset sairastavat, ja on selvää, että se tulee tärkeämmäksi Loppukirissä, kun nykyiset asukkaat vanhenevat ja terveysongelmat lisääntyvät (H7).

Naapuriavun yhteydessä monet mainitsivat Harrastukset ja työnteko -luvussakin esiin tulleen talonmieskaksikon, joka voimiaan säästelemättä on antanut osaamisensa yhteisön käyttöön. He esimerkiksi vaihtavat lamppuja ja korjaavat sähkölaitteita – tekevät toisin sanoen paljon sellaista työtä, joka tavallisessa kerrostalossa kuuluu huoltoyhtiölle. (H2, H7, H8.) Naapuriapu on siis yhteisössä tehtävää työtä, jota ei työviikon velvollisuuksista poiketen ole millään tavalla säännelty. Vaikka työstä on yhteisölle myös taloudellista hyötyä (ei esimerkiksi tarvitse pyytää huoltoyhtiötä avaamaan ulko-ovea tai kotipalvelua toimittamaan ruokaa ja lääkkeitä tilapäisesti sairastuneelle), työn vapaaehtoisuus ja spontaanius tekee siitä kuitenkin naapuriavun piiriin kuuluvaa. Naapuriavusta ei odoteta vastapalvelusta. Maija kuitenkin kokee tärkeäksi osoittaa auttajilleen, että arvostaa heidän apuaan kutsumalla heidät esimerkiksi syömään (H7). Aino puolestaan kertoo, että naapuriapua ei tarvitse korvata suoraan sen antajalle, vaan hyvän voi pistää kiertämään:

Aino: - - jos mä teen naapurille jonkun palveluksen niin ei mun tarte ajatella et hän antaa sen vastapalveluksen mulle, vaan hän voi antaa sen vastapalveluksen jollekin tarvitsevalle täs talossa, et sen ei tarte olla ihan semmosta tiedäksä, et mä teen nyt tän sulle et tee sit mulle jotain. (H5.)

Hilkan mielestä naapuriapu on tärkeää sosiaalisen turvallisuuden kannalta. Pelkkä tietoisuus siitä, että on olemassa ihmisiä, joiden puoleen kääntyä ongelmatilanteessa, luo suurta turvallisuuden tunnetta:

Hilkka: Mä en tiedä osaanko mä sen hyvin artikuloida mutta tuota mä uskosin että tän ikäisille ihmisille se merkitsee aika paljon ihan semmosena tietosuutena että naapurilta voi kysyä, sehän on, suomalaisillehan on hirveen vaikee kysyä apua toisilta ihmisiltä mutta tuota siltikin että tuota on ja löytyy ihmisiä joiden kanssa voi vaihtaa jonkun sanan, se lisää viihtyvyyttä myöskin aika paljon, turvallisuutta lisäävä asia ja viihtyvyyttä lisäävä asia ja ja tuota sellasta niinkun sit se käytännön hyöty ja semmonen käytännön apu. (H4.)

Maijalla on omakohtaista kokemusta siitä, kuinka tärkeää naapureiden apu voi parhaimmillaan ja pahimmillaan olla:

Maija: - - mut olen päässyt siitä ihan osalliseksi juur sen takia että, et mul on ollut näitä terveysongelmia ja esimerkiks viime vuonna toi keinonivelleikkauksen jälkeen niin, niin siitä annetaan ihan kättelyssä kolme kuukautta sairaslomaa, et se on niin iso, se on kuulemma, lääkäri aikoinaan kerto, suurimpia leikkauksia mitä ihmiselle tehdään, niin tota pari ensimmäistä viikkoo mulle kannettiin ruoka tänne kotiin, tarjottimella nätisti katettuna siinä ja tota sitten kun mä aloin käydä alhaalla syömässä niin, "Juu, kyllä minä voin, sano vaan mitä otat niin mä tuon sinulle pöytään!" ja sit käytiin kaupassa ja apteekissa ja tota, jos piti käydä jollain asialla tai näin niin joku lähti auton kanssa viemään, et siis, suorastaan liikutun kun mä ajattelen, jos eläis tavallisessa kerrostalossa niin kuinka vaikeita semmoset asiat ois järjestää. (H7.)

Kaarina on miettinyt naapuriapua ja yhteisön toimintaa laajemminkin. Hänen käsityksensä ihanneyhteisöstä on varsin altruistinen: yksilö voi paremmin, kun antaa omastaan yhteisön hyväksi eikä niinkään keskity vain siihen, miten itse voi hyötyä yhteisöstä. Toisten hyväksi tekeminen on kuin laittaisi rahaa pankkiin: hyvä kasvaa pankissa korkoa ja ajan kanssa palkitsee yhteisön jäseniä. Kaarinan mielestä yhteisössä on hedelmätöntä suhtautua asioihin siten, että jos ei esimerkiksi itse käytä yhteisiä saunatiloja, niin kieltäytyy maksamasta omaa osuuttaan niistä. Toisten hyväksi tekeminen on Kaarinasta palkitsevaa:

Kaarina: Emmä tiedä, mä oon vaan henkilökohtasesti nähny sen niin palkitsevana että kun esimerkiks on voinu auttaa jotakuta toista ja kun se siinä jossakin vaiheessa niinku sieltä tulee joku onnistuminen ni se on ihan niinku olis ollu ite sitä tekemässä, ja vautsi kun se tuntuu hyvältä. Se tuntuu ihan eri lailla hyvältä ku sellanen että tota, että niinkun esimerkiks se että jos nyt vaikka tulee jostakin asiasta sitten väittely ja sitten sitä pitää niinku jauhaa ja sitten niinku kokis jotakin riemua siitä että no minäpä sain sanottua viimesen sanan. Ei se ole ollenkaan sitä mitä mä tarkotan et se. (H2.)

Reijon mukaan naapuriavun perimmäinen tarkoitus onkin, ettei kukaan jää avuttomana asuntoonsa virumaan toisten siitä tietämättä. Hänen mielestään on kuitenkin selvää, että naapuriavulla on enemmän merkitystä yksinasuville, sillä pariskunnat voivat luottaa myös toistensa apuun:

Reijo: - - mekin ollaan yli viiskyt vuotta oltu sentään naimisissa niin, se on vissiin urautuminen tapahtunu ja asiat hoituu määrätynlaisen työnjaon pohjalta ja silleen, että nimen omaan yksin asuvat niin heitä ajatellen tää, tää voi olla vähän

liian laaja termi, turvaverkko niin on tärkeä sekä henkisesti että sitten käytännön turvana kentässä. (H6.)

Talossa on myös asukkaita, jotka eivät halua ottaa naapuriapua vastaan. Haastateltavien mielestä suomalaisten on yleensäkin vaikea ottaa vastaan toisten apua (H3, H4.) Kaarina kertoo, että talossa on koetettu löytää naapuriavulle sopivaa termiä, jota kukaan ei karsastaisi. Hän kutsuukin naapuriapua perään katsomiseksi. Naapuriapua on Loppukirissä yritetty hieman strukturoida siten, että toimistossa on laadittu lista niistä talon asukkaista, joiden perään saa katsoa. (H2.) Ne, jotka eivät apua kaipaa, saavat olla rauhassa ja heidän tahtoaan kunnioitetaan (H3.)

Muutamissa haastatteluissa pohdittiin myös sitä, missä naapuriavun raja kulkee. Kysymys on oleellinen siinä mielessä, että yhteisön jäsenet ovat ikääntyviä, ja vanhenemisen myötä terveysongelmat luonnollisesti lisääntyvät. Missä määrin yhteisön jäsenten tulee olla toistensa apuna? Milloin ollaan siinä pisteessä, että yhteiskunnan on astuttava kuvioihin ja kannettava vastuu Loppukirin asukkaista? Lähtökohtaisesti Loppukirissä toimitaan aivan samoin kuin tavallisessa kerrostalossa asuvan kohdalla. Jos asukas joutuu vuoteenomaksi, hänen tilansa tulee arvioida. Riittääkö, että muut asukkaat vievät sairastuneelle ruokaa ja käyvät hänen puolestaan asioilla, vai onko hänen tarvis muuttaa paikkaan, jossa on mahdollisuus intensiivisempään hoivaan. (H5.) Maija kertoo tapauksesta, jossa vastuu huonokuntoisesta vanhuksesta pyrittiin säilyttämään yhteisön harteille. Taloon oli muuttamassa noin yhdeksänkymmenen vuoden iässä oleva nainen. Hänen terveytensä kuitenkin romahti juuri ennen suunniteltua muuttoa ja hän joutui sairaalaan. Kun sairaalassa saatiin kuulla, millaiseen taloon nainen oli tulossa asumaan, hänet tuotiin huonokuntoisena Loppukiriin olettaen, että yhteisö pitää rouvasta huolen. Maija kertoo, että terveydenhuollon kanssa saatiin taistella kunnolla, ennen kuin sairaalassa ymmärrettiin, ettei Loppukirissä ole tarjolla mitään hoivapalveluita sairaille eivätkä asukkaat voi ruveta toistensa omaishoitajiksi. Nainen haettiin takaisin sairaalaan, missä hän kuoli muutaman päivän kuluttua.

Maija: Et niinkun, et missä se raja sitten kulkee että tuota, et meidän periaatteis sanotaan että, ne palvelut jotka yleensä kuuluvat yhteiskunnan taholta kaikille niin kuuluu meillekin, et mitään semmosta vastuuta ei voida ottaa, esimerkiks terveydenhuollossa tai näin että, ne on asiantuntijoiden hommia, mutta sen näkee sitten ajan kanssa et miten, tuleeko siitä sitten ongelmia, että kyllähän silläkin on hirveen suuri merkitys että ei rasieta tätä julkista koneistoa tällai että täällä hoi-

tuu pikku asiat ja neuvotaan ja jos on jokin ongelma että sieltä ja sieltä voisit saada apua ja näin. (H7.)

Aino luokittelee dementian sairaudeksi, joka tekee Loppukirissä asumisen mahdottomaksi. Tästäkin yhteisössä on jo kokemusta. Talossa asui mies, joka sairastui dementiaan ja alkoi karkaila aina, kun vaimon silmä välitti. Ainon kertoman mukaan dementoituneen miehen karkumatkat saivat välillä koko yhteisön sekaisin. Eräänä päivänä mies hyppäsi raitiovaunun kyytiin. Kun asia huomattiin, koko talon väki lähti miehen perään, toiset raitiovaunulla, toiset autolla. Kun karkulainen saatiin palautettua kotiin, yhteisössä alettiin pohtia miehen tulevaisuutta. Ehdotettiin, että siksi ajaksi, kun vaimo työviikolla työskentelee yhteiskeittiössä, ruokasaliin järjestettäisiin miehelle päivystys. Aino ei kuitenkaan voinut hyväksyä, että yhteisön voimavaroja sidottaisiin kenenkään vahtimiseen:

Aino: - - sitte tota yks ystäväinen sano että kyl meidän täytyy laittaa tohon ruokasaliin nyt semmonen niinku päivystys sit tälle miehelle että tota ku siinä keittiön väki touhuu niin se voi niinku kattoo sitä ni mä sanoin että, stop. Et nyt, vedäpäs vähän takasinpäin, et ei me olla lupauduttu tämmöseen hoivapalveluun, ympäripäiväseen hoivapalveluun, ruokasali ei ole mikään hoitopaikka jonne tuodaan tämmönen joka karkaa. Et siinä kulkee raja, ihan samallailla ku kulkee raja siinä et ei me ruveta kylvettään ketään. - - Eikä siis semmosta niinku omaishoidollisista juttua, että et se raja pitää niinku vetää. (H5.)

Reijo tähdentää vaimonsa Ullan kanssa, että naapuriavun on synnyttävä luonnollisesti, ei pakolla. Kun ihmisillä on hyvät välit keskenään, naapuriapua ei tarvitse pakottaa. (H6.) Tähän mennessä naapuriapu Loppukirissä onkin kehittynyt vastaamaan spontaanisti syntyneisiin tarpeisiin. Sitä syntyy luontevasti esimerkiksi solmiutuneiden ystävyyksien, samalla kerros-tasanteella asuvien tai oman työryhmän jäsenten kesken. (Dahlström & Minkkinen 2009: 172.)

Kontaktit toisiin asukkaisiin ovatkin merkittävässä asemassa yhteisöllisessä senioritalossa. Kaikista tiiviimmät siteet muodostuvat yleensä työryhmän jäsenten välille, sillä työryhmän kanssa vietetään eniten aikaa. Yhdessä tekemällä porukka hioutuu yhteen. On selvää, että koska asukkaita Loppukirissä on runsaat 70, kaikkien kanssa välit eivät voi olla yhtä läheiset. Niinpä työryhmä on monille asukkaille luonnollinen viiteryhmä, jonka kanssa voidaan jakaa niin arkea kuin juhlaakin. (H6.) Hilikka kuitenkin korostaa, että ketään ei tulla hakemaan kotoa, vaan yhteisössäkin pitää olla aktiivinen, jos haluaa solmia uusia ihmissuhteita ja kaippaa

sosiaalista kanssakäymistä (H4.) Kynnys toisten pariin jalkautumiseen on Loppukirissä kuitenkin varsin matala (H7).

Reijon mielestä suhteen ei tarvitse olla kaikkiin asukkaisiin hirveän kiinteä, mutta tärkeää on, että hymyillään aina, kun tavataan, ja jos on oikeasti asiaa, niin sitten voidaan jäädä pidemmin juttelemaan (H6). Samaa mieltä on Maija, joka toteaa, että hän

- - tuntee seitsemänkymmentä ihmistä täällä ja ne on kavereita kuka milläkin tavalla, tietysti ei tarvitse olla kaikkien kanssa bestis eikä päästää kaikkia hirveen lähelle mutta voi löytyä ihan hengenheimolaisia. (H7.)

Maijan suhdetta toisiin asukkaisiin ovat kuitenkin rajoittaneet hänen viime aikaiset terveysongelmansa, jotka ovat estäneet häntä ottamasta osaa kaikkiin yhteisön tapahtumiin (H7).

Reijo toteaa, että aina elämä yhteisössä ei ole pelkkää auringonpaistetta, vaan 70 ihmisen yhteisöön mahtuu myös hankalia persoonia, joiden kanssa on vaikea tulla toimeen. Häntä asia ei tunnu kuitenkaan henkilökohtaisesti huolettavan, koska yhteisössä on aina mahdollisuus vähentää kanssakäymistä, jos joistakin ihmissuhteista tulee liian kuormittavia:

Reijo: Se että, että negatiivistahan on vaan siinä, ihmisethän on semmosia että toiset on hankalia luonteita ja näin että, ei se nyt niin hirmu auvoista aina ole mutta tähän saakka se on ollu niin auvoista että ei ainakaan meitä oo niinku häiriny, eikä aiheuttanu semmosta kontroversiä että tää ei oo kivaa ja näin, koska on oikeus vähentää osallistumista tai kanssakäymistä jos haluaa, että silloin kun se menee noin luonnollisesti niin, niin sehän on kivaa, vaihtaa muutama sana tos autojen luona ku raavitaan jäätä ikkunasta ja näin, että kyllä siinä plussan puolelle on niinku voitolla mutta, ihmislunnehan on semmonen että syntyy, syntyy kuitenkin helposti jonkinlaisia antagonismeja ja, ja ja sanotaanko että se empatia/sympatia -akseli ei nyt oo kaikkien suhteen ihan huipussa. (H6.)

Inkeri pitää Loppukirissä syntyneitä hyviä ihmissuhteita yhteisön parhaimpana antina. Inkeri ei omien sanojensa mukaan ole sellainen ihminen, joka helposti löytää tai edes tarvitsee varsinaisia sydänystäviä, mutta päivittäinen yhteisruokailussa syntyvä kontakti muihin asukkaisiin on hänelle tärkeä. Ruokasali näyttäytyykin ihmissuhteiden kehtona, jossa kontakti toisiin ihmisiin syntyy ja jossa sitä vaalitaan ja vahvistetaan. (H3.)

Inkeri: Kyl mä voisin sanoa et kun mä tänne muutin et se oli yks niitä hienoimpia puolia että, mutta sit tässä iässä voi solmia uusia ystävyysuhteita.

Essi: *Se tuntuu kyllä tosiaan et se iän myötä melkein niinku vaikenee tai vaikeentuu.*

Inkeri: *Nii, ja että kun tämmöseen isoon taloon tulee missä on hyvin monta erilaista nii täältä löytää kaikenlaista ystävyssuhdetta, mutta semmosta et jonka ihan sydänystäviä emmä tiedä onko mulla koskaan ollukaan, niitä semmosia suhteita mä en oo solminu täällä mutta että tapailen ja jään juttelemaan mielelläni, tuo ruokalahan meillä on se kaikkein tai ruokailu on kaikkein tärkein tapahtuma ihan niinkun tämän talon semmosen sydän, että siellä tulee paljon, ei pelkästään syötyä vaan keskusteltua ja mä siellä vaihdan hyvin mielelläni paikkaa ympäri... (H3.)*

Inkeri kertoo, että eräs Aktiivisista Senioreista oli talon suunnitteluvaiheessa perustellut hanketta päättäjille sanomalla, että ikääntyvät saavat yhteisössä asumalla pari kolme vuotta lisää aktiivista kotona asumista. Haastatteluhetkeen mennessä vuosia yhteisössä oli kertynyt jo viisi. Inkeri pitää sosiaalisia suhteita suurimpana tekijänä asukkaiden hyvävoimaisuuteen:

Inkeri: *Ja tässä huomaa sen että juuri tää yhteisöllisyys ja että toinen toisiamme viedän tonne ulos kävelemään ja keskustellaan ja tavataan eikä olla yksinään ja sitten jos tuntuu niinkun mullakin edelleen on se tapa, mikä on jääny että mä tarvitsen sitä omaa yksinäisyyttä ni se on niin helppo tulla kotiin. (H3.)*

Aino toteaa, että uusien ystävien tarve ei ollut hänellä päällimmäisenä mielessä, kun hän alkoi kehittää ajatusta senioriyhteisöstä, koska ystäviä hänellä oli riittävästi jo entuudestaan. Uudet ihmissuhteet ovat kuitenkin miellyttävä bonus, ja Ainolla on yhteisön perustajajäsenenä erityislaatuinen suhde niihin Loppukirin asukkaisiin, kuten esimerkiksi Hilkkaan ja Kaariinaan, jotka ovat olleet uskollisesti hankkeessa mukana alusta saakka. Hän korostaakin, että alkuvaiheessa mukana tulleiden joukossa on selvästi eräänlaisia yhteydenetsijöitä, jotka ovat jakaneet hänen kanssaan ymmärryksen siitä, mistä Loppukirissä oikeastaan on kysymys.

Aino: *Et mä koen yhä heihin tämmöstä, lukkarinrakkautta, juuri tästä näkökohdasta. Ja, ja tietysti on joitakin muita myöskin jotka on niinku sillä tavoin päässeet sisään, että, et kyl mä ihan rehellisesti sanon että, että, et ne on mulle hirveen tärkeitä tämmöset ihmiset, niinku ollu tän kehittelyn kannalta. (H1.)*

Nii nää on semmosta vähän tiedäksä, ei voi mitään sille et ne on nyt vähän sillai pesämunajoukkoo, ne on vähän sillai läheisempiä tietyst kun niitten kans on tätä nyt pykätty niin kauan ja ne on viel täs uskollisesti täs piirissä. Niin onhan se, onhan niihin niinku toisenlainen suhde, sehän on realiteetti. Ja sattuvat oleen hirveen kivojakin, kaiken kukkuraksi. (H5.)

4.4. Yhteiset tilat

Loppukirissä on noin 400 neliötä yhteisiä tiloja, jotka on jyvitetty kuhunkin talon 58 asunnosta. Jokainen Loppukirin asukas on maksanut osuuden yhteisistä tiloista. Yhteistiloja talossa ovat muun muassa keittiö, ruokasali, kirjastohuone, pesula, saunat ja takkahuone, kuntohuone ja vierashuone. (Dahlström & Minkkinen 2009: 13–14; H5.) Yhteisistä tiloista puhuttaessa haastateltavilla oli eriäviä käsityksiä siitä, missä määrin tilat olivat osa omaa kotia, missä määrin yksityisen kodin ulkopuolella. Yhteistiloista on kuitenkin kannettava vastuu samalla tavalla kuin yksityisestä kodistakin (H4, H5). Hilikka poimii tarvittaessa roskan lattialta ja suoristaa tuolia niin yksityisessä kodissaan kuin yhteistiloissakin. Yhteistilat ovat Hilikan mielestä puitteet yhdessä elämiselle ja olemiselle ja ne tuovat siihen viihtyisyyttä. Tilat ovat kuitenkin yhteisellä sopimuksella, mikä tarkoittaa sitä, että niihin ei voi alkaa rakentaa yksityistä reviiriä tai merkata tiloja itselleen. Tästä syystä tilojen yleisilme ja sisustus ovat aika neutraaleja, jolloin jokainen voi tuntea ne paremmin omikseen. Voimakkaat tyylit saattaisivat vaikeuttaa sellaisten asukkaiden viihtyvyyttä, joiden henkilökohtaiseen makuun tyylit eivät istu. Reviiriä ei myöskään rakenneta siten, että yhteistiloista tulee joutotavaroiden kaatopaikka:

Hilikka: Se ei minusta oo kivaa että mulla on tuota tuoli jota mä en enää tarvitse ja jota mä en raaski heittää pois niin mä vien sen tuonne ja sanon että tän paikka on nyt täällä. Et se täytyy niinkun löytää se semmonen keskitie. - - Nii, että niissä viihtyy mutta että ne on niinkun kuitenkin yhteiset - - . (H4.)

Tarpeettomien tavaroiden sijoittaminen koskee erityisesti kirjastoa. Kirjasto on asukkaiden itsensä ylläpitämä ja koostuu kirjoista, jotka asukkaat luovuttavat yhteisön käyttöön. Kirjastoon yritetään saada mahdollisimman paljon uusia kirjoja, jotta kirjastoa käytettäisiin aktiivisesti. Jos yhteiset kirjahyllyt täytetään sellaisilla kirjoilla, joita asukkaat eivät halua lukea eivätkä siitä syystä säilyttää kotonaan, kirjasto lakkaa olemasta elävä:

Hilikka: - - jos se on vaan siellä niinkun kirjavarastona niinkun niille kirjoille joita me ei haluta kotonamme pitää niin sillon se ei toimi kirjastona. Koska siellä on semmonen kuollut osa joka vaan on sijoitettu mutta ei välttämättä semmonen joka kiinnostaa. (H4.)

Aino ei pidä ilmaisusta, että yhteistilat ovat kodin jatketta. Hänen mielestään on oma yksityinen koti ja yhteiset tilat erikseen. Hänellä on lempipaikkoja talossa, kuten takkahuone, mutta hän ei silti miellä tilaa omaksi kodikseen. (H5.) Inkeri sen sijaan kokee, että yhteiset tilat kuu-

luvat hänen kotiinsa. Hän kertoo, että kaikki asukkaat eivät hyväksy sitä, että Loppukirissä käy niin paljon ulkopuolisia tutustumassa yhteisön elämään. He perustelevat asiaa siten, että koska he ovat maksaneet yhteisistä tiloista, ne kuuluvat heille itselleen, eivätkä ulkopuoliset saa tunkeutua kenenkään kotiin. Inkeri on kuitenkin asiasta toista mieltä. Vaikka koti onkin oma, ei sen silti tarvitse olla suljettu:

Inkeri: - - mun mielestä tää on niin hieno ajatus että kyllä täällä saa käydä ihan vapaasti ja järjestää tilaisuuksia että ne on osa kotia mut en mä sitä mitenkään sillä lailla koe että se ois jotenkin suljettu sen takia että se ois koti, että se ois osa mun kotiani vaan tota kyllä mä jaan sen mielelläni, tän yhteisen ilon ulkopuolistenkin kanssa. Kun se on kuitenkin kontrolloitua koko ajan. (H3.)

Myös Hilikka pitää tärkeänä sitä, että yhteisöstä ei rakenneta ”gettoa” (H4). Kenttätyöpäiväkirjaan kirjaamassani keskustelussa Hilikka korostaa, että me/muut-asetelma ei Loppukirissä (tai missään muuallakaan) voi olla kovin toimiva:

"Maailma ei ole vain tässä, vaikka yhteisö luokin turvaa." Talon on säilytettävä yhteys ulkomaailmaan, koska vain sillä tavalla yhteisö pysyy elinvoimaisena. (Kenttätyöpäiväkirja.)

5. Yhteisöllisyyspuheen ulottuvuudet

5.1. Tulevaisuus

Loppukirin tulevaisuus nousi voimakkaasti esiin tekemissäni haastatteluissa. Loppukirin tulevaisuutta asukkaiden vanhenemisen ja raihnaistumisen varalta onkin yhteisössä alettu jo pohtia. Erityisesti Hilikka on ollut tärkeässä asemassa vetämässä keskustelua talon konseptiin tulevaisuudessa tehtävistä muutoksista (H6). Kun vietin iltaa haastattelurupeaman päätteeksi Hilikan asunnossa, keskustelimme aiheesta paljon ilman nauhuria. Tässä ote kenttätyöpäiväkirjasta, johon olen kirjannut Hilkan ajatuksia tulevaisuudesta:

Hilkan mielestä Loppukiri-yhteisön tulisi hyvissä ajoin valmistautua yhteisön vanhenemista varten, vielä kun he ovat tolkuissaan. Mitä sitten, kun Loppukirin asukkaista suurin osa on hoivavaiheessa? Tämän vuoksi Hilikka korostaakin Loppukirin avonaisuutta ulospäin ja pitää erityisen tärkeänä oppilaitosyhteistyötä, jonka kautta Loppukiriin voidaan rakentaa uusia ja ainutlaatuisia malleja: talo voisi toimia esim. oppilaitosten harjoittelu- paikkana (luultavasti Hilikka tarkoitti tällä, että esim. hoiva-alalla opiskelevat voisivat suorittaa opintojensa harjoitteluosuuksia Loppukirissä, vähän niin kuin opettajat harjoittelevat normaalikouluissa). Myös geroteknologiasta voisi heidän kannaltaan olla hyötyä: teknologiset ratkaisut eivät auta esimerkiksi vanhusten yksinäisyyteen tai masentuneisuuteen, mutta juuri seuraa ja sosiaalista toimintaa heillä on omasta takaa. Geroteknologia voisi tuoda vanhusten arkea helpottavia ratkaisuja. (Kenttätyöpäiväkirja.)

Haastatteluissa pohdittiin eniten sitä, mitä tapahtuu Loppukirin työntekoon perustuvalla konseptillä, jos suuresta osasta asukkaita tulee vanhetessaan niin huonokuntoisia, etteivät he enää voi osallistua keittiö- ja siivoustöihin. Työnteko nähdään niin merkittävänä osana yhteisön toimintaa, että sen kohtalo yhteisön ikääntyessä tuntui puhuttavan haastateltavia eniten. Haastateltavilla oli myös erilaisia mielipiteitä siitä, miten työnteko pitäisi tulevaisuudessa järjestää. Reijon mukaan tulevaisuussuunnitelmien päälinjauksena on ollut hankkia ruuanlaitto-avuksi jonkinlainen keittiöpuolen pääkoordinaattori, jolloin talon asukkaiden vastuuta ja työmäärää hieman kevennettäisiin (H6). Reijo ja erityisesti hänen haastatteluun välillä osallistunut vaimonsa Ulla pitävät tulevaisuuden suunnittelua erittäin tärkeänä. Tämä johtunee siitä, että he ilmaisivat haastattelussa pitävänsä työviikkoa raskaana rupeamana:

Ulla: - - *te ootte puhunu siitä jo siis että mikä tän itte tän konseptin tulevaisuus on, sehän on se ongelma. Eihän se, sehän on ihan selvä että että sille on pakko tehdä jotain, sitä on pakko kehittää niin että ihmisten jaksamisestahan nyt on kysymys.* (H6.)

Asukkaista yli kahdeksankymmenen ikäisiä on tällä hetkellä vain kourallinen, mutta noin seitsemänkymmenen ikäisiä asukkaita on huomattavan iso määrä Loppukirin väestä. Reijo ja Ulla ovatkin huolissaan siitä, mitä tapahtuu sitten, kun suuri osa talon väestä on kahdeksankymppisiä. Heidän mielestään tärkeintä tulevaisuuden suunnitelmissa olisi säilyttää vapaaehtoisuus, vaikka asukkaat ovatkin sitoutuneet tekemään työtä yhteisön hyväksi. Yhteisöelämän velvollisuudet eivät saa olla pakon sanelemia, sillä muuten yhteisössä asumisen mielekkyys kärsii:

Ulla: Mutta sitten, sitten mitään sellasta, mehän on sitouduttu tavallaan niinku tekeen tämmösiä, mut sitten niin, niin pian ku tulee joku semmonen, tiäksä semmonen pakkojuttu niin se ei enää ookaan kiva eikä hyvä. Et siin ei sais tulla yhtään sellasta vivahdettakaan siihen että joku asia on niinku pakko tehdä, kun keran on täällä niin on pakko. (H6.)

Ainon ajatukset työtaakan keventämisestä ovat samansuuntaiset kuin Reijolla ja Ullalla. Taloon voitaisiin palkata henkilö, joka kantaisi päävastuun joko siivous- tai keittiötoiminnasta. Näin asukkaista tulisi emännän pikku apulaisia, jotka pesevät salaatinlehtiä ja pilkkovat porkkanoita. (H5.) Maija sen sijaan pitää tärkeänä sitä, että vastuu ruuanlaitosta säilyy asukkailla itsellään. Jos taloon olisi palkattu emännöitsijä, jolla olisi päävastuu ruokalistojen suunnittelusta, elintarvikkeiden hankinnasta ja ruuanlaitosta, asukkaiden sitoutuminen ruokaan ei olisi samanlaista. Ruokaa voitaisiin moittia ja yhteisö saattaisi muuttua muutenkin riitasointuisemmaksi:

Maija: - - et se on tärkeätä et se on niinku itse tehty ja itse hankittu, itse suunniteltua, että sitten kun tästä mennään eteenpäin että kun tulee se jaksamiskysymys eteen et miten se sit järjestetään et mä oon niinkun sitä mieltä et siel vois olla joku semmonen joka sitten tavallaan pyörittää sitä mut et se suunnittelu ja tekemisen vastuu on mikä säilyy meillä itsellä koska se sitouttaa meiat siihen ruokaan, ruokailuun ja sehän on se mistä me ollaan maksettu sit aika pitkä penni koko tästä tilasta ja koneista ja näin edelleen ettei se mene hukkaan sitten. (H7.)

Haastatteluissa pohdittiin myös sitä, olisiko jossain vaiheessa järkevää rekrytoida taloon jonkinlaista hoivahenkilökuntaa, lääkäri tai kotisairaanhoidtoa, mutta asiasta ei vielä ole tehty lopullista päätöstä. Hilikka ja Aino pitävät molemmat tärkeänä, että erilaisia vaihtoehtoja karroitetaan silloin, kun yhteisössä vielä riittää elinvoimaa ja aloitekykyä. Jos tulevaisuutta aletaan pohtia vasta siinä vaiheessa, kun apua jo kaivataan, ollaan myöhässä. (H4, H5.) Tulevaisuus suunnitelmat säilytetään kuitenkin avoinna siihen saakka, kun asia tulee ajankohtaiseksi.

Aino luottaa siihen, että kun vaihtoehtoja on kartoitettu, yhteisö osaa tehdä oikeat päätökset sitten, kun niiden aika on (H5).

Hilkan mukaan olisi tärkeä saada Loppukirin asukaskanta nuorenaamaan siten, että taloon muuttaisi nuorempaa väkeä, kun asuntoja vapautuu. Asukasyhteisöllä ei kuitenkaan ole mahdollisuutta vaikuttaa uusien asukkaiden valintaan kovinkaan paljon, koska Loppukirin asunnot ovat omistusasuntoja. Uuden asukkaan tulee sitoutua työvelvollisuuteen, muuta harrastuneisuutta ja kiinnostusta yhteisöasumiseen voidaan toivoa, mutta ei edellyttää. Färdknäppenin mallissa, joka perustuu vuokra-asumiselle, uusien asukkaiden valintaan voidaan vaikuttaa enemmän. (H4.) Myös Reijon mielestä yhteisö tarvitsisi uutta verta nuoremasta päästä. Nuorissa, vielä työelämässä olevissa asukkaissa ongelmallista on se, että he eivät pysty aivan täysipainoisesti osallistumaan työviikon velvollisuuksiin. Työssäkäyvät eivät useinkaan voi olla keittiövuorossa, koska ruuan on oltava jo valmis siihen mennessä, kun toimistotyöaika päättyy. Näin nuoremista asukkaista ei välttämättä ole keventämään iäkkäämmille raskaaksi käyvää keittiötyötä.

5.2. Yhteisön sisäistä kritiikkiä

Vaikka käsitteisiin yhteisö ja yhteisöllisyys monesti liitetään Gemeinschaftin hengessä positiivisia mielikuvia ihmisten harmonisesta yhdessäolosta (ks. Lehtonen 1990), ei yhteiselämä välttämättä kaikilta osin suju kuin tanssi. Kuten voi olettaa, ei myöskään senioriyhteisö Loppukiristä haastattelujen perusteella muodostuva kuva ole täysin särötön. Erityisesti Kaarina oli monilta osin pettynyt yhteisön toimintaan ja ihmisten väliseen kanssakäymiseen. Suurin ongelmien aiheuttaja on Kaarinan mielestä yhteisötalon sijainti uudella ja vetovoimaisella asuinalueella Helsingin Arabianrannassa.

Kaarina: Et, mun täs ratkasussa ei oo niinkun pennin vertaa ollu tota vaikuttamassa tää talo, et mää olisin, jos mä olisin lähteny tekemään yhteistä taloa, mä olisin kyllä vieny sen jonnekin muualle pois Arabianrannasta. Ja sitä alkaa nyt jo jotkut muutkin niinkun tavallaan ymmärtää sen että, meil on viiskykahdeksan asuntoo, niin se että millä motiiveilla eri henkilöt on sitten tulleet.

Essi: Eli tarkotatko että joitakin se voi houkuttaa ihan tää, tämmösellä vetovoimaisella alueella oleva talo.

Kaarina: Tarkotan, tää on käytännössä tullu täällä näkyviin. Että tota motiivit on ollu sitten niinku...

Essi: *Sekalaiset.*

Kaarina: *Niin, sekalaiset.*

Essi: *Ajatteletko että tää vois olla erilainen yhteisö jos tää olis jossakin muualla.*

Kaarina: *Ajattelen, ajattelen. (H2.)*

Kaarinan mielestä osa Loppukirin asukkaista on tullut taloon väärin motiivein. Yhteisöllisyys ei ole heitä kiinnostanut, vaan kohtuuhintainen hitas-asunto erinomaisella sijainnilla. Kaarina on ollut mukana talon suunnittelussa alusta lähtien, mutta hän ei ottanut osaa juuri siihen työryhmään, jossa talon sijainnista päätettiin. Kaarina olisi mieluummin vienyt talon vaikkapa Tikkurilaan tai Malmille, jolloin asukkaiksi olisivat siivilöityneet ne, jotka todella ovat kiinnostuneita yhteisöllisestä asumisesta. Talo olisi myös voinut olla pienempi, jolloin yhdessä asuminen olisi voinut kehittyä myönteisemmin eteenpäin. (H2.) Osaltaan asukkaiden valikoitumiseen vaikuttaa myös se, että Loppukirin asunnot ovat omistusasuntoja eivätkä vuokra-asuntoja, kuten tukholmalaisessa Färdknäppenissä. Vuokra-asunnot eivät houkuttele asuntosijoittamisesta kiinnostuneita. Hilkan mukaan Färdknäppenissä pystytään myös vuokra-asumisen myötä enemmän vaikuttamaan siihen, että yhteisöön tulevat asukkaat jakavat kiinnostuksen yhteisölliseen elämään. Asunnon myyntiä Loppukirissä ei säätele mikään ylempi taho, toisin kuin vuokratalojen kanssa, vaan myynti on yksittäisten asunnonomistajien käsissä. Uusi asukas tosin joutuu taloon muuttaessaan sitoutumaan työntekoon kuuden viikon rytmisissä, mutta muuta ei häneltä voida edellyttää.

Joitakin vaikutusmahdollisuuksia asukkaiden valintaan oli myös Loppukirissä omistusmuodosta huolimatta. Silloin kun taloa rakennettiin ja haettiin yhteisöasumisesta kiinnostuneita potentiaalisia asukkaita, heidät pyrittiin Aktiivisten Senioreiden toimesta haastattelemaan. Tarkoituksena oli selvittää, olivatko ihmiset kiinnostuneita saamaan asunnon Arabianrannasta vai olivatko he kiinnostuneet myös itse yhteisöstä. Hilkan mielestä asian eteen olisi voinut tehdä enemmänkin, mutta ongelmia aiheutti se, että Aktiivisilla Senioreilla oli talon rakennusvaiheessa kaksi ristiriitaista tavoitetta: yhtäältä etsittiin yhteisöasumisesta kiinnostuneita, arvopohjaltaan samanhenkisiä asukkaita ja toisaalta oli kiire saada talo täyteen ja asunnot myytyä ennen talon valmistumista. (H4.) Aluksi näytti siltä, että kaikki halukkaat eivät edes mahdu taloon, mutta kesäkuussa 2004 Helsingin ylikuumentuneen asuntorakentamisen tilanteen seurauksena Loppukirin rakennuskustannukset nousivat merkittävästi. Kesän aikana Aktiiviset Seniorit saivat useita ilmoituksia asuntovarausten peruutuksista. (H4; Dahlström & Minkkinen 2009: 123–124.)

Myös Aino tiedostaa sen, että kaikkien talon asukkaiden motiivit Loppukirissä asumiseen eivät ole yhtenevät.

Aino: - - et kyllä tänne tuli myös ihmisiä, jotka tuli Arabianrannan takia. Jotka tuli uuden asunnon takia. Mä väittäisin näin. Emmä, emmä voi sitä muuta ku ounnasteltuani, niitten ihmisten tapaa olla täällä, nin mä uskallan sanoa tällä tavalla. Että, että jotka ei oo tulleet tähän, jotka ei oo ottaneet tästä sitä niinkun, ei oo tulleet tähän prosessiin, vaan ne on niinku vierailijoita, tässä prosessissa. Ne kiluu niinku tän prosessin reunoilla. (H1.)

Oli yhteisö mikä hyvänsä, Ainon mielestä löytyy aina ihmisiä, jotka pysyttelevät yhteisön ulkoreunalla eivätkä elämäkerrallisista tai muista syistä koskaan ota askelta toisten ihmisten tykö. Aino arvelee, että yhteisön ulkopuolella pysyttelevät asukkaat eivät anna itselleen lupaa tulla mukaan yhteisön elämänmenoon, koska mukaantulo tuntuu hypyltä tuntemattomaan. Eristäytyminen ilmenee monin eri tavoin:

Aino: Se vaatii rohkeutta ja ne ei tee sitä liikettä, et ne asuu täällä, ne ne ei tule välttämättä siihen yhteisökokoukseen joka on kerran kuukaudessa, joka käsittelee asioita joita tääl yhteisös on, tehdään yhdes päätöksiä asioista, ne ei tuu siihen prosessiin mukaan, ne asuu täällä, ne ottaa täältä ehkä rusinat pullasta, ne tulee johonkin matineaan, jos on tarpeeks valovoimanen runonlausuja tai laulajatar tai laulaja tai orkesteri, ne tulee ehkä siihen.

Essi: Käyks ne syömässä?

Aino: Ei. On vielä töissä. Sitäkin voi pitää excusenä, mut se ei oo ihan totta. Että, et tähän mahtuu myös näitä, jotka jotka ei tule tähän prosessiin. (H1.)

Vaikka joidenkin Loppukirin asukkaiden motiivit talossa asumiseen ovat kyseenalaiset, Aino hyväksyy asian osana elämän realiteetteja. Suvaitsevaisuus, jota talossa pyritään harjoittamaan, täytyy ulottaa koskemaan myös niitä, jotka antavat yhteisölle vain vähän ja pikemminkin ”kuorivat kermat päältä”. Kaarina sen sijaan on pettynyt talon tilanteeseen eivätkä hänen odotuksensa ihmisten välisen yhteisyyden osalta ole täyttyneet.

Kaarina: Ja siinä se on niinku, siinä mä tavallaan olen eniten mennyt mun odotuksissani pieleen et mä kuvittelin et kun tästä kuvioista puhutaan niin paljon etukäteen että sillä lailla niinkun valikoituis sellaset ihmiset jotka niinkun aidosti kokee tämmösen niinkun omaksensa. Ja tää mitä mä siihen olen liittännyt, on juuri se että on valmis niinkun miettimään sitä et mitä voi antaa enemmän kun sitä mitä nyt tästä vois niinku nyhtää. Mutta tota, ei se menny näin ja siitä mä syytän ikään kuin nyt sitten tätä Arabianranta-ratkasua. (H2.)

Siitä Aino ja Kaarina ovat kuitenkin samaa mieltä, että ihmisten yhteisössä läpikäymät prosessit ja niiden lopputulokset ovat hyvin erilaisia. Kuten yhteisöllisyyteen valmentautumista käsittelevässä luvussa 3.4. kävi ilmi, toiset muuttivat taloon nimenomaan yhteisön vuoksi, toisille yhteisöllisyys oli toisarvoinen motiivi. Tästä huolimatta suhtautuminen yhteisöön on saattanut matkan varrella muuttua, kuten esimerkiksi Maijan kohdalla. Jotkut ovat luontaisesti niin sosiaalisia, että solahtavat vaivatta yhteisön aktiivijäseniksi, vaikka olisivatkin muuttaneet taloon viimeisten joukossa.

Loppukirissä ilmenneistä konfliktitilanteista kerrottiin osittain Työnteko-luvun 4.2. yhteydessä. Talossa on ilmennyt konflikteja, joiden ratkaisemiseksi työryhmän avuksi on pyydetty yhteisöllisyyskouluttaja. Tilanne on lauennut, kun joku konfliktin osapuolista on vapaaehtoisesti vaihtanut työryhmää. Kaarinan mielestä ihmisten siirtyily työryhmästä toiseen ei kuitenkaan voi olla mikään pysyvä ratkaisu, ja hän epäileekin koko työntekoon perustuvan konseptin elinmahdollisuuksia. Reijon mielestä asukkaiden kohdalla on ollut yllättävän paljonkin vaihtuvuutta, ja Kaarina kertoo, että viime aikoina talosta on saatettu lähteä ”ovet paukkuen”. (H1, H2, H6, H7.) Konfliktitilanteita Kaarina kuvaa seuraavasti:

Kaarina: Ja sitten on ihan niinkun käsittämättömiä vahvoja erimielisyyksiä, joista ei pysty edes niinkun saamaan kiinni että mistä voikaan olla kysymys.

Essi: Minkälaisissa asioissa?

Kaarina: Mä en halua ruveta, siis, sit se menee niinku sellaselle alueelle että kun ei niinkun pysty ymmärtämään mistä on kysymys.

Essi: Onks niissä kyse jostakin semmosista konkreettisista, et kuinka tämä tehdään vai meneeks ne johonkin henkilökohtaisuuksiin?

Kaarina: On niinku vähän tollastakin mut kyllä ne sitten menee ihan henkilökohtaisuuksiin. - - se on niinku sellasta että vaikka kuinka yrittäisi löytää siihen niinku semmosen ymmärrettävän selityksen käyttäytymiseen, kun ei sitä löydä niin se tekee niin neuvottomaksi ja avuttomaksi. (H2.)

Kaarina ei selvästikään halua eritellä konfliktin syytä tai sen osapuolia ulkopuoliselle haastattelijalle, mikä on tiiviissä yhteisössä varsin ymmärrettävää. Konfliktitilanteiden henkilöiminen ja niiden julkituominen valmiissa tutkielmassa voitaisiin helposti tulkita mustamaalaamiseksi, vaikka tarkoitus olisikin hyvä. Kaarina kokee kuitenkin velvollisuudekseen tuoda yhteisöasumisen negatiivisiakin puolia esiin:

Kaarina: *Ja mä sitäkin olen tässä sanonu että onhan se totta ettei sitä pitäis nyt niinkun sisäisiä ristiriitoja kaduilla toivotella, mut se että jos me niinkun annetaan ymmärtää että täällä ei ole muuta kuin päivänpaistetta niin on sekin väärä kuva. Ja sitten vielä kun kysytään että, niinkun jotkut ihan siltä pohjalta että jos niinkun aikois tehdä jotain tällasta ni kyl mun mielestä pitää niistäkin asioista tavallaan vähän varottaa jotka me ollaan jo niinku huomattu että voivat olla kari-koita. (H2.)*

Vaikka Kaarina ei suoraan halua kertoa Loppukirissä syntyneistä erimielisyyksistä, pitkin haastattelua käy kuitenkin ilmi, minkälaiset asiat saattavat olla yhteisön kompastuskiviä. Esimerkiksi keittiötyöt ovat omiaan aiheuttamaan riitasointuja. Kun talon asukkaat ovat perheenäiteinä ja -isinä tottuneet koko aikuisikänsä ruokkimaan perhettään, on vaikea eläkeläisenä oppia uusia työtapoja ja kyseenalaistaa, onko se oma tapa välttämättä ainoa oikea. Kaarinaa harmittaa myös ihmisten itsekeskeinen tapa pitää kiinni omista henkilökohtaisista eduista ajattelematta koko yhteisön hyvinvointia:

Kaarina: *Et se yhteisöstä niinku ikään kuin saa sitten enemmän kun mitä se saisi vaan siitä että mitä se nyt on ammentamassa tässä näin, että minä nyt en halua maksaa tosta kimppasaunasta kun minä en käykään siellä, tai niinku tällasia.*

- - niin sitten kaikki tämmöset asiat että, yhtäkkiä haluttaisiin että pesulassa perittäisiin maksut ja saunasta perittäisiin maksut ja jos joku teatteriryhmä, siis missä on omaa porukkaa, ni täähän oli niinku tarkoitus että täällä aktivoituttas ja voitas harrastaa, joku tämmönen ryhmä alakerras tekee jotain, niin siitäkin pitäis, siis, tällanen rahakeskeinen ajattelu on aika, aika monta kertaa tulee esille niin että...
(H2.)

Maija selittää yhdessä elämisen kasvukipuja sillä, että suurin osa Loppukirin asukkaista on sitä sukupolvea, joka on kokenut suuren rakennemuutoksen, kun maalta muutettiin kaupunkeihin nopeassa tahdissa 1960- ja 1970-luvuilla. Siteet kyläyhteisöön ja vuosikymmeniä tietyllä seutukunnalla asuneeseen sukuun katkesivat, kun ihmiset muuttivat pieniin kerrostalo-asuntoihin ja yrittivät rakentaa elämää kaupunkioiloissa. Maija pitää Loppukiriä oivallisena kouluna yhteisöllisyyteen oppimisen ja hyvien käytöstopojen – siis yhteisössä elämisen perusedellytysten oppimisen kannalta.

Maija: *- - et täytyy oikeestaan ihmetellä et ihmiset on niin hyvin selvinny siitä suuresta murroksesta että, et tota kyl se elämä seitkytluvulla ni se oli ihan eri näköstä ku tänä päivänä, nyt ikäänkuin on opittu vähän kaupunkilaisemmin elämään, mutta me ollaan just sitä sukupolvea joka on joutunu sen elämään, niin me joudutaan niinku tavallaan uudestaan opettelemaan sitte semmoseen yhteisöllisyyteen että, enää ku menee omasta ovesta ulos, omasta ovesta ulos niin jos naa-*

puri tulee samaan aikaan niin ei riitä se että, ja sitten hississä niin jos toinen sanoo et kaunis ilma tänään, niin "Mmmm.". Että tota, jotenkin vähän vähän enemmän niinku merkkiä siitä että on läsnä. Että täällä, tai ainakin minä kuvittelen että näin on ja luulen että aika moni muukin et kyllä sitä ku menee tonne alas niin, niin tuota, tapaa naapureita nii kyllä siellä tervehditään ja joku sana vaihdetaan aina ja näin että et se tuntuu ihan luontevalta ja luonnolliselta. (H7.)

Henkilökohtaisten skismojen lisäksi ongelmia on Kaarinan mukaan myös yhteisön organisoinnissa ja päätöksenteossa. Kun taloon muutettiin ja siivous- ja keittiötyöryhmät saatiin toimimaan, ihmisten halu kehittää yhteisön toimintaa lopahti.

Kaarina: Mutta että mä murehdin sitä että meillä ei niinkun jaksettu riittävästi tehdä työtä sen yhteisön rakentumiseksi, mä en usko, ja pahasti siltä näyttää ettei se vaan synny siitä että ihmiset muuttaa asuntoihin ja tulee kerran kuussa yhteiskokoukseen.

Essi: Eli teillä oli tavallaan niitä esivalmisteluja mut sitten kun te muutitte tänne ni joku jäi puolitiehen.

Kaarina: Niinniin. Ihmiset rupesivat vaan sisustamaan ja ei nyt haluta kokoontua ja siis semmonen ajatus että aina olis pitänyt olla seitsemänkymmentä ihmistä kokouksessa. (H2.)

Kaarinan mielestä talossa, jossa on seitsemänkymmentä asukasta, aina joku käyttää valtaa. Organisoimalla talon toimintaa valta saadaan näkyväksi ja avoimeksi, muutoin vallankäytöstä tulee näkymätöntä. Jokaisesta työryhmästä on valittu ruokavastaavat ja siivousvastaavat, jotka puivat talon asioita keskinäisissä kokoontumisissa. Kaarina olisi toivonut, että taloon olisi perustettu vielä muista asioista vastaavat, jotka olisivat ottaneet hoitaakseen pitkän aikavälin kehittämisasiat. Aloite ei kuitenkaan mennyt läpi, ja vain siivous- ja ruokatalousvastaavat valittiin. Nyt Kaarinan mielestä olisi tarvetta vaikkapa kolmen hengen ei-edustukselliselle ryhmälle, joka ahkeroisi vuoden verran ja toteuttaisi tarvittavia toimenpiteitä talossa, kuten esimerkiksi ratkaisumallin jäsenten välisille ja työryhmien sisäisille konflikteille. Päätöksenteko on Kaarinan mielestä muutenkin reaktiivista: kun ei ole olemassa valmiiksi sovittuja toimintamalleja eteen tulevien asioiden käsittelemiseksi, ne joudutaan hoitamaan hieman satumanvaraisesti.

Myös asioiden valmistelemissa on Kaarinan mielestä parantamisen varaa. Ennen asukaskokousta alakerran ilmoitustaululle laitetaan esityslista niistä asioista, joita kokouksessa on määrä käsitellä. Pienempien kysymysten kohdalla tämä riittää, mutta jos päätettävänä on yh-

teisön toimintaan merkittävästi vaikuttava asia, ihmiset joutuvat tekemään päätöksen niiden tietojen varassa, mitä heillä ennestään sattuu olemaan tai mitä asian esittelijä siitä kertoo. Kaarina toivoo, että talossa olisi olemassa sellaisia henkilöitä, jotka huolehtisivat siitä, että esityslistat laitetaan esille riittävän ajoissa, ja jos siihen liittyy päätösehdotus, niin myös siitä pitäisi tiedottaa. Päätettävästä asiasta pitäisi kerätä taustatietoa ja kertoa asukaskokouksen osanottajille, onko olemassa erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja, ja millaisia vaikutuksia niillä on lopputulokseen. Sitten kun päätös saadaan tehtyä, on vaarana, että sen toimeenpano ei toteudu halutulla tavalla:

Kaarina: Ja sitten kun ei ole mitään sellasta elintä joka katsois että mites tästä mennään eteenpäin, ni ne asiat joko tehdään niin tai jätetään kokonaan tekemättä tai tehdään toisella tavalla. Että se on, se on vähän semmosta, sattumanvaraista. Mä kaipaan punaista lankaa.

Essi: Eli pitäis olla sellanen elin joka näkee niinkun sen kokonaisuuden.

Kaarina: Kyllä. - - ja sitten [se] myöskin vastais siitä että asiat tapahtuu, nii että ne menee sit sen mukaan, että tulis myöskin ihmisille täällä sitten semmonen tunne että ne on vastuussa niistä ratkaisuistaan. (H2.)

Ainon kokemus yhteisön organisoinnin tarpeesta on erilainen. Talon suunnittelu- ja rakennuttamisaika oli täynnä erilaisia kokoontumisia, jäseniltoja ja seminaareja. Kun muuttoruljanssi oli ohi, kaikki olivat väsyneitä ja tarvitsivat aikaa asettua taloksi. Ainon mielestä on tärkeää myös elää, eikä pelkästään teoretisoida:

Aino: - - mä olin Kaarinan kanssa vähän eri linjoilla siitä ku oltiin muutettu juuri nin mä olisin ollu sitä mieltä että ihmisil pitää olla työrauha, siis semmonen rauha et ne käy tän prosessin läpi, et ne asettuu tänne asumaan, et niitei sais niinku raskauttaa sillä et koko aika kokoonnutaan ja koko aika puhutaan kaikista asioista. Et et mä olisin antanu niinku semmosta rauhaa, et mun mielest pikkusen liikaa on ollu niit kokouksia. - - Näkemysero, ihan täysin. Enkä yhtään siis mitään arvoasetelmaa pane tähän et kumpi on parempi systeemi vaan sitä vaan että pitää olla sitä rauhaa.

(H5.)

Hieman toisenlaista näkemystä kuin Kaarina edustaa myös Reijo. Suurin osa Reijon kriittisemmistä äänenpainoista suuntautuu siihen, mitä hän nimittää yhteisöllisyyden ylikorostamiseksi. Reijo ei varsinaisesti erittele, mitä hän ylikorostamisella tarkoittaa, tai anna siitä konkreettisia esimerkkejä, mutta käsite pulpahtaa pintaan monessa kohdin haastattelua:

Reijo: *Mutta, että ainoa on, että suhdaututaan myönteisesti yhteisöllisyyteen, joskus on vähän vaara että siinä tulee vähän niinku ylilyöntiä ja siihen vedotaan sitten vähän turhankin paljon - -.*

Reijo: *- - ei oo mitään syytä ilmenny että, että olisimme niinkun tyytymättömiä [Loppukirissä asumiseen], että rehellisyyden nimessä täytyy sanoa että joskus toi yhteisöllisyys tuntuu että sitä niinkun hieman ylikorostetaankin.*

E: Minkälaisissa tilanteissa esimerkiksi.

R: No mä ne osaa oikein ottaa esimerkkiä mutta, mutta sen nimeen vannotaan vähän liian useassa yhteydessä, ja sitten toisaalta iha hienoa, tässä on koulutusta yhteisöllisyyteen. (H6.)

Reijo tuntuu kaiken kaikkiaan suhtautuvan yhteisössä elämiseen positiivisesti ja hän vaimonsa kanssa ottaa tunnollisesti osaa työviikon velvoitteisiin. Todennäköisesti hänen kokemuksensa yhteisöllisyyden ylikorostamisesta johtuu siitä, että yhteisöllisyys ei alun alkaenkaan ollut tärkeimpänä syynä heidän muuttaessaan Loppukiriin. Reijon kertoman mukaan paris-kunta tarvitsi uutta asuntoa tyttären muutettua heidän vanhaan asuntoonsa ja asunto Arabianrannassa oli muilta osin heille sopivin. Tästä näkökulmasta katsottuna yhteisöllisyydestä puhuminen ja sen ylläpitäminen saattaa vaikuttaa ylenpalttiselta. Reijo ja Ulla viettävät lisäksi noin viisi kuukautta vuodesta ulkomailla, ja saattaa olla, että heidän pitkä poissaolonsa aiheuttaa paineita yhteisöllisyyden suhteen. (H6.)

Kaarina pohtii syytä pettymyksen tunteeseensa Loppukirin suhteen ja arvelee, että se osittain johtuu myös siitä, että hän ”tulee syvän kautta”, asiaa pitkällisesti pohtineena jo kauan ennen kuin lähti koko Loppukiri-hankkeeseen mukaan. Hänen henkilökohtainen kiinnostuksensa ihmisenä olemiseen ja positiiviset kokemuksensa yhteistyön voimasta työelämässä ovat varmasti saaneet aikaan sen, että odotukset yhteisön suhteen ovat suuret. Hän ei kuitenkaan pidä itseään pelkkänä idealistina, sillä odotuksille on selvä perusta hänen omista kokemuksistaan:

Kaarina: Koska kyllähän mulla oli niinkun, tässä sanotaan et mä oon niin idealistinen ollut että mä saan heidän mielestänsä syyttää itseäniikin mutta en mä allekirjota sitä, mä olin kuitenkin niinku työelämässä jouduin olemaan hyvin konkreettisten asioiden kanssa tekemisissä ja vaikka sitten niinkun sitä visiota syntyy ja siitä innostusta ni mä kuitenkin, kaikelle sille on tietyllä tavalla niinku pohja olemassa mun mielessäni mitä mä oon ajatellut. (H2.)

Loppukiri loppuelämän kotina ei ole Kaarinalle itsestään selvä asia. Yhtäältä hän on saanut viettää hienoja hetkiä naapureidensa kanssa ja nähnyt, kuinka yhteisö saa monet ihmiset puhkeamaan kukkaan. Kaarina kertoo, että eräs loppukiriläinen on parantunut masennuksesta ja toinen on pitkän virkamiesuran jälkeen julkaissut runokirjan, alkanut säveltämään ja laulamaan. Yhteisössä tapahtuu Kaarinan mielestä hienoja asioita, ja hän on saanut tutustua upeisiin ihmisiin. Toisaalta hän tuntee suurta pettymystä siitä, että yhteisön rakentaminen on jäänyt puolitiehen:

Essi: Onks se ollu sulle miten suuri pettymys että tää ei toiminutkaan ihan niin saumattomasti.

Kaarina: Kyl se on ollut pettymys, mä oon pettynyt, kyllä, aika ajoin, aika ajoin koen suurta turhautuneisuutta, mut sitten, on niitä toisenlaisiakin tilanteita ja hetkiä. Tää ei jätä kylmäksi! Tää ei todellakaan jätä kylmäksi. (H2.)

6. Yksityisestä yhteiskunnalliseen

6.1. Loppukiri – tienraivaaja?

Koska Loppukiri voidaan nähdä yhteiskunnallisena ilmiönä, jolla ikääntyvät pyrkivät hyvään elämään ja mielekkääseen vanhuuteen, on kiinnostavaa, missä määrin Loppukirin asukkaat ovat kiinnostuneita yhteisöllisestä elämästä ideologiselta kannalta ja näkevät sen yhteiskunnalliset vaikutusmahdollisuudet. Suurin osa naispuolisista haastateltavistani osoittautui yhteiskunnallisesti valveutuneiksi ja tiedostaviksi yhteisöasukkaiksi, joille yhteisön merkitys ei ole pelkästään henkilökohtainen. Vaikka yhteisöllisyys ei ollut Maijalle ensisijainen syy muuttaa Loppukiriin, yhteisöstä on tullut hänelle paikka, jossa ikääntyvät voivat kokea itsensä tarpeellisiksi ja hyödyllisiksi yhteiskunnan asukkaiksi, vaikka yhteiskunta ei heidän työpanostaan enää kaipaakaan. Yhteisö suojelee asukkaita yhteiskunnalliselta ageismilta, jonka sanoma on lähinnä se, että ikääntyneet ovat yhteiskunnalle taakka ja kuluerä.

Maija: - - Että tota, et se on ihan, et tavallaan ehkä se että me ollaan näin näin niinku yhdessä antaa meille eväitä selvitä tämmösestä yhteiskunnan pommituksesta, et jokainen olis yksin tykönään siellä omassa mökkerössä kuuntelemassa tätä joka päivästä laulua tästä näin ja lukis lehdestä niin vois tuntee itsensä syylliseksi kun minä en nyt tästä näin, minä olen niin hyödytön ihminen vaikka olisin seitsemänkyt vuotta niin tätä yhteiskuntaa hyödyttänyt työlläni, mut ku me ollaan yhdessä, me voidaan keskustella asiat, me voidaan nostaa itseämme vähän muis-telemalla sitä mitä me ollaan tehty ja mitä me tehdään edelleen, ja meillä on, ja yrittää kunnioittaa omia mielipiteitämme ja vaatia sitä myös muilta, et ehkä tää niinkun antaa eväitä semmoseen ilmentymään.

Asukkaat voivat myös olla ylpeitä saavutuksistaan ja erityisesti siitä, että he ovat luoneet jotain uutta ja Suomessa ennennäkemätöntä.

- - niin se on myös semmonen tekijä joka pitää ihmisiä yhdessä, ja vähitellen ihmiset oppii arvostamaan, me todella ollaan tehty tää, että tää ei mitenkään ulkoa annettu, virkamies ei istunu ja miettiny tätä asiaa, ja tota se miten me saadaan tää hoidettua ja menestymään nii se on meistä kiinni ja ja sen sijaan että me etsittäis heikkouksia ja ja huonoja piirteitä niin me voidaan, voitaa olla vähän niinku YLPEITÄ siitä että me loimme tämän, jota käytetään, tullaan kaukaakin maailmalta katsomaan. (H7.)

Myös Aino on selkeästi yhteiskunnan asialla. Yhteisön perustajajäsenenä hänen on täytynyt nähdä Loppukiri merkittävänä yhteiskunnallisena hankkeena, koska hän on ollut mukana esittelemässä ja markkinoimassa hanketta talon suunnittelu- ja rakennusvaiheessa sekä suu-

relle yleisölle että potentiaalisille rahoittajille. Aionon suhtautuminen Loppukiriin yhteiskunnallisesti vaikuttavana hankkeena käy ilmi monin paikoin:

Aino: Niin tota, tää tuntuu kauheen ylevältä mutta mut en mä nyt ihan pelkkänä kaunosieluna itteeni pidä vaikka mä tässä sanonkin näin että: koen yhteisöllisyyden aikamme yltiöyksilöllisyyden vastapainona ja tienä ihmisten väliseen uudelleenlaiseen sisaruuteen ja veljeyteen. Et tää on niinku semmonen mihin mä niinku pyrin, niinku syvällä itessäni. Siihen niinku kokemukseen.

-- Että, et me ollaan niinku kurkiauran lintu joka nyt on lentäny Helsingin yllä, ja tuonu tän, niinku raivannu tän, tän talon ja koko tän yhteisön. Että, että, ja sitten sen niinku vaikutus on jo ihan valtava et se on käsite Suomessa tää yhteisöllinen senioritalo, ja nää laineet jo on niinku levinneet tässäkin maassa ja on tulossa näitä muita kuten Saarijärvelle - -. (H5.)

Hilkka kuuluu Aionon määrittelemään ”pesämunajoukkoon”, joka on hankkeen alusta saakka ollut uskollisesti mukana luomassa uutta asumismuotoa. Tästä syystä myös Hilkka tiedostaa Loppukirin yhteiskunnallisen ulottuvuuden:

Essi: No eilen tätäkin asiaa vähän niinkun sivuttiin mut mua kiinnostas tavallaan tietää et kuinka paljon se yhteisöllisyys on niinkun semmonen sinulle henkilökohtanen asia ja kuinka paljon sillä on merkitystä esimerkiks yhteiskunnallisella tasolla että soisitko että et yhteisöllisyys noin niinkun arvona näkyis yhteiskunnassa jotenkin enemmän.

Hilkka: Totta kai. Mutta tuota eihän ne mitään vaihtoehtoja ole, henkilökohtanen ja, jos ei oo henkilökohtasta vakaumusta jostakin niin ei sitä yritä yhteiskunnasakaan ja tota, sitten ihan samaa ei tietysti voi sanoo päinvastoin, voi sanoo että tuota ihmiset voi olla hyvinkin niinkun jotenkin mieltä ja sitten kuitenkin ei omassa elämässään toteuta että tässä nyt yritetään sitten molempia.

Ote kenttätyöpäiväkirjasta, johon olen kirjannut paljon Hilkan kanssa ilman nauhuria käytyjä keskusteluja, kertoo Hilkan yhteiskunnallisesta asennoitumisesta lisää:

Loppukirissä yhteisöllisyyttä haetaan ikään kuin uudestaan, mutta se on erilaista kuin esimerkiksi perinteisissä kyläyhteisöissä. Ihmiset eivät ole sukua keskenään eivätkä välttämättä edes tuttuja ennestään. Hilkan mielestä monet haikailevatkin tämän menneen maailman yhteisöllisyyden perään. Hilkka on yhteisöllisyyden arvostuksen nousun suhteen aika realistinen (ellei ihan pessimistinen omien sanojensa mukaan), mutta on kuitenkin sitä mieltä, että Loppukirin valmistuminen on jonkinmoinen heikko signaali/merkki kiinnostuksen olemassaolosta. Kiinnostus Loppukiriin kertookin ihmisten kaipuusta yhteisöllisyyteen, mutta se ei välttämättä johda mihinkään konkreettisiin toimiin. Hilkan kokemuksen mukaan Loppukirikin on kerännyt paljon selkään taputtajia, mutta kukkaronnyörejä ei höllännyt mikään taho. He eivät saaneet yhteiskunnalta tai järjestöiltä

minkäänäköistä avustusta, vaan maksoivat kaiken omasta pussistaan. (Kenttätyöpäiväkirja.)

Myös Kaarinan elämänmuutoksen taustalla ovat vahvasti yhteiskunnalliset syyt: hänen päätöstään muuttaa Loppukiriin edelsi se, että 1990-luvun laman jälkeen hyvinvointiyhteiskunnan rakenteita alettiin purkaa. Enää ei ollut varmuutta siitä, miten yhteiskunta kohtelisi ikääntyneitä sitten, kun Kaarina itse olisi eläkeiässä. Loppukirin kaltainen yhteisö, jossa asukkaat tukevat toisiaan, vaikutti sopivalta ratkaisulta. Vaikka Kaarina ei olekaan täysin tyytyväinen elämäänsä Loppukirissä, hän kuitenkin arvostaa yhteisöllisyyden ideaa ja pitää ihmisten välistä yhteistyötä tärkeänä tulevaisuuden kannalta.

Essi: Jos ajattelet yhteisöllisyyttä niinkun se sinulle on, semmosena ideaalina tai visiona, niin mitä se merkitsee?

Kaarina: - - Et, et pystyy näkemään sen niinkun isompana sen ympyrän. Et niin kauan kun juuttuu siihen minään ja näkee toisen niinkun vaarana tai uhkana niin musta se on aika ankea elämä ja surkea ja sillä lailla, että sitten kun, musta se että tota tuntee iloa meistä niin se on musta sitä yhteisöllisyyttä. Ja se on semmonen asia että eihän sitä kai voi ihmiseen niinku mitenkään istuttaa, ainakaan kovin helposti, ja se mikä oli se mun huulo oli se että tän aatteen ja tän ajatuksen tiimoille kertys sellasia ihmisiä jotka kokee sen niin.

Essi: Teitä varmaan kuitenkin jokunen on täällä.

Kaarina: Kyllä täällä on. Että me on aina suurempi asia kuin minä. Yksi plus yksi, sä tunnet tän vanhan matematiikan kaavan, on enemmän kuin kaksi. (H2.)

Inkerille Loppukiri vaikuttaa olevan ensisijaisesti henkilökohtainen ratkaisu. Loppukiri tarjoaa hänelle sosiaalista tukea ja turvaa eläkeiässä, eikä hänen näin ollen tarvitse tukeutua liiaksi lapsiinsa. Inkeri kuitenkin mainitsee, että asuttuaan nyt talossa viisi vuotta hän on alkanut ajattelemaan, että yhteisöllisestä asumismuodosta voisi olla yleisemminkin hyötyä ikääntyville.

Essi: Onks sillä yhteisöllisyydellä ennen kaikkea niinkun henkilökohtainen merkitys vai ajatteletko että se on niinku yhteiskunnallisesti semmonen tärkeä arvo jonka soisi ehkä niinkun leviävän.

Inkeri: Kyllä mä nyt kun olen tässä talossa asunu tän viisi vuotta niin kyllähän se tietysti henkilökohtanen, hyvin henkilökohtanen asia on, mutta kyllä se on huomannu kuinka hyvä se olis jos tämän useammatkin ihmiset tai yhteisöt tai että tämä ajatus leviäis ja huomais että miten tärkeitä ja miten se auttaa ihmisiä henkisesti pysymään tasapainossa ja ihan fyysisestikin heidän kuntoa edesauttaa. (H3.)

Koska yhteisöllisyydellä oli Reijolle ja Toivolle muihin haastateltaviini verrattuna vähemmän henkilökohtaista merkitystä, he eivät nostaneet esiin myöskään sen potentiaalisia yhteiskunnallisia vaikutusmahdollisuuksia. (H6, H8.)

6.2. Yhteisöasuminen elämänpoliittisena valintana

Muutos yhteiskunnan hoivarakenteissa näyttää olevan erittäin merkityksellinen ilmiö Loppukirin kannalta. Teollistumisen seurauksena ihmiset muuttivat kaupunkeihin, mikä johti siihen, että maaseudun laajat perheet kutistuivat kaupunkioiloissa ydinperheiksi. Perheillä ei pienissä kaupunkiasunnoissa ollut mahdollisuutta pitää huolta vanhemmasta ikäpolvesta, ja kehittyvä sosiaaliturva mahdollisti ikääntyvien kotona asumisen kotihoidon turvin. Perheiden vastuu vanhuksista väheni ja ikääntyvät siirtyivät valtion kontolle. (Helsti 2006: 157; Rauhala 1996: 105, 118.) Nyt näyttää kuitenkin siltä, että suomalainen hyvinvointivaltio on murroksessa. Siihen on tullut piirteitä, jotka merkitsevät etäännyttä perinteisestä pohjoismaisesta universaalista hyvinvointimallista. (Raunio 2000: 23.) Saman ovat kokeneet myös monet Loppukirin asukkaat: on herännyt epäily siitä, pystyykö valtio sittenkään tarjoamaan ikääntyville mahdollisuutta mielekkääseen vanhuuteen. Erityisesti Kaarina oli huolissaan tulevaisuudestaan seurattuaan oman äitinsä kohdalla vanhustenhoidon resurssien kiristymistä. Usein lapsiin turvautuminenkaan ei ole joko mahdollista tai heihin ei edes haluta ”ripustautua” (H3). Myöskään Aino ei nähnyt itseään vanhenemassa julkisessa vanhainkodissa, jossa elämänpiiri hänen kokemuksensa mukaan kutistuu melkein olemattomiin (H1).

Suuri osa haastattelemistani Loppukirin asukkaista oli tehnyt päätöksensä muuttaa yhteisölliseen senioritaloon eläkeiän kynnyksellä. Tämän taustalla näen vaikuttavan niin kutsutun kolmannen iän eli työiän ja varsinaisen vanhuuden väliin jäävän ajan pidentymisen. Kolmas ikä on henkilökohtaisten saavutusten ja persoonallisten elämäntavoitteiden toteuttamisen vaihe. Se sijoittuu eläkeikään, joka länsimaissa on yleensä taloudellisesti turvattu vankan sosiaaliturvan ja eläkejärjestelmän avulla. (Laslett 1991: 140–158.) Nykysuomalaisilla on eläkkeelle jäädessään sukupuolesta riippuen keskimäärin 20–25 vuotta elinaikaa jäljellä, ja tästä elinajasta suhteellisen vähän on sairauden ja vanhuuden rasittamia raihnavuusia (Sihvonon ym. 2008). Eläkeikään tulevat ihmiset ovat jossain määrin erilaisia kuin aiempien sukupolvien ikääntyvät. He eivät välttämättä omaksu vanhuksen roolia heti eläkkeelle jäätyään, vaan

eläkeikään kohdistuu uudentyyppisiä odotuksia. Syntyy uudenlaista eläkeläiselämää ja uudenlaisia elämäntyyplejä ja -käytäntöjä. (Karisto & Konttinen 2004: 13–14.)

Ikääntyvien elämänvalintoihin liittyy olennaisesti myös Anthony Giddensin määrittelemä elämänpolitiikan käsite (ks. Giddens 1991). Elämänpolitiikka saa alkunsa, kun siirrytään lopullisesti traditionaalisesta yhteiskunnasta jälkitraditionaaliseen yhteiskuntaan, toisin sanoen yhteiskuntaan, jossa eivät vallitse yleisesti hyväksytyt, itsestään selvät periaatteet ja jäykät auktoriteettirakenteet. Traditionaalisessa yhteiskunnassa ihmisten henkilökohtaiseen elämään liittyviä ratkaisuja rajoittivat erilaiset juridiset ja moraaliset määräykset, jotka tekivät ”luonnolliset” ratkaisut vaikeiksi, jopa mahdottomiksi. Esimerkiksi tilanteessa, jossa yhteiselämä avioliitossa oli osoittautunut kaikin puolin mahdottomaksi, eroaminen oli harvoin mikään vaihtoehto. Jälkiteollisessa yhteiskunnassa vaihtoehtoja on paljon enemmän. Suhde voidaan lopettaa yhteisestä sopimuksesta ja lasten huoltajuus ja omaisuus jakaa kohtuullisesti tai toinen puolisoista saattaa lähteä ja jättää puolisonsa lasten kanssa tai viedä lapset mennessään. Voidaan myös erota hetkeksi mutta palata taas myöhemmin yhteen. Ihmisillä on toisin sanoen paljon suuremmat mahdollisuudet elämänpolitiikkaan, omaa elämää koskeviin periaateratkaisuihin. (Roos & Hoikkala 1998: 7–8.) Kun ihmiset eivät valintatilanteissa saa apua perinteistä eivätkä moraalikoodit sido heitä, he joutuvat aidosti harkitsemaan ja reflektoimaan ratkaisujaan (Roos 1998: 21). ”Entiset normaalibiografian elämänkäsikirjoitukset, jotka ovat toimineet ulkoa päin, ovat nykyään riittämättömiä ohjaamaan yksilöä. -- Kaikesta kehkeytyy yksilöllinen mahdollisuus, mutta samalla myös pakko valita tiensä itse.” (Roos & Hoikkala 1998: 10–11.)

Elämänpolitiikka-käsitteen merkitys muuttuu ja elää edelleen, mutta sen voidaan ajatella sisällyttävän itseensä muun muassa seuraavanlaisia käsitteitä: arki, elämäkokemus, elämä, elämäkerran rakentaminen, elämänhallinta, itsekuri ja (moraalinen) järjestys, tulevaisuussuuntautuminen (Roos & Hoikkala 1998: 9). Minuuden rakentamisesta tulee refleksiivinen projekti, joka perustuu yhtenäisiin, joskin jatkuvasti uudistettaviin, elämäkerrallisiin narratiiveihin. Refleksiivisyyden lisäksi elämäntyylin (*lifestyle*) käsite saa tällaisessa ympäristössä erityisen painoarvon. Kun traditioiden määräävyys ihmisten elämäkulussa vähenee, vastuu elämän rakentamisesta siirtyy yksilölle itselleen. Koska vaihtoehtoja mielekkään elämän elämiselle on niin runsaasti, valittu elämäntyyli on jatkuvasti neuvottelunalaisena. (Giddens 1991: 5.)

Elämänpolitiikkaa voidaan tarkastella sekä yksilön että yhteisön tasolla. Elämänpolitiikka yhteiskunnallisena kysymyksenä on ennen kaikkea sosiaalisiin ja ympäristöä koskeviin riskeihin liittyvää, refleksiivisen yhteiskunnan ongelmanratkaisua, jossa painottuvat eettiset näkökohdat. Elämänpolitiikka yksilötasolla liittyy ennen kaikkea elämönhallintaan eettisesti hyväksyttävällä ja globaalit ongelmat huomioon ottavalla tavalla. (Roos 1998: 30.) Vaikka elämänpolitiikka on jo sanamuotonsakin puolesta vahvasti yhteiskuntapolitiikkaan liittyvä termi, Giddensin sille antama määritelmä yksilötasolla antaa työkaluja myös Loppukiri-yhteisön tarkasteluun. Yhteiskuntatieteilijöitä ensisijaisesti kiinnostanee yhteiskunnallinen elämänpolitiikan näkökulma, mutta etnologit ovat lähtökohtaisesti kiinnostuneempia yksilön erilaisille ilmiöille antamista merkityksistä, vaikka tutkimuskohteena olisikin kokonainen yhteisö.

Monille Loppukirin asukkaille päätös muuttaa senioriyhteisöön asumaan näyttää olevan henkilökohtaisella tasolla elämäntilanteen sanelema päätös (erityisesti yksinasuville), mutta myös elämänpoliittinen, elämönhallintaan ja tulevaisuuden suunnitteluun liittyvä päätös. Koska traditionaalisen yhteiskunnan jäykät rakenteet eivät enää sido ikääntyviä tietynlaiseen vanhenemisen malliin, myös Loppukirin asukkailla on aiempaa enemmän mahdollisuuksia rakentaa tulevista vanhuudenpäivistään mahdollisimman mielekäs elämänvaihe. Loppukiriläiset reflektoivat tulevaa vanhuutta omia ja muiden kokemuksia vasten ja punnitsevat eri vaihtoehtoja. Samalla myös rakennetaan erilaisten narratiivien avulla kuvaa siitä, millaisena seniorina kukin tahtoo tulla nähdyksi. Varsinkin Ainon haastattelussa Loppukiri elämänpoliittisena valintana korostuu. Ainolle Loppukiri ei ollut pelkästään vanhuuden turva, sillä hän muutti taloon miehensä kanssa ja heidän sosiaalinen elämänsä on muutenkin vilkasta. Vanhuuden välttämättömyyksiä enemmän Aino korostaa Loppukirin tuovan mukanaan uuden elämänvaiheen, uuden ”failin” vielä eläkeiässään. (H1.) Loppukirin asukkaille yhteisöllisessä senioritalossa asuminen on elämäntapa ja -tyyli, omaehtoinen valinta.

Voidaan pohtia, onko yhteisöasumisen ja yhteisöllisyyden korostaminen itsessään osa jälkimodernin yhteiskunnan elämänpoliittista keskustelua. Myös tämä pro gradu -tutkielma voidaan nähdä osana samaa reflektoivaa elämänpolitiikkaa. Elämänpolitiikan perimmäisenä tavoitteena on onni ja hyvinvointi (Roos 1998: 23). Johdannossa esitetty kysymys ”Miten rakentaisin tästä elämästä hyvän?”, joka toimi katalyyttinä tutkielman aiheen valinnalle, on perimmiltään samaa onnellisuuden tavoittelun tematiikkaa.

7. Lopuksi

7.1. Arki muovaa yhteisön

Kodilla on suuri merkitys ihmisen hyvinvoinnille (Raijas 2008: 118). Erityisesti lapsuudessa ja vanhuudessa elämä kiertyy vahvasti kodin ympärille, sillä näissä elämänvaiheissa kodissa ollaan enemmän kiinni kuin kiireisessä keski-iässä (Karisto 2009: 11). Yksi elämänvaihe jää taakse, kun ihmiset siirtyvät työelämästä eläkkeensaajiksi. Eläkkeelle jäämisestä laskien monella voi olla edessään 25–30 elinvuotta, joista yhä suurempi osa on tervettä ja aktiivista elämänvaihetta (Sihvonen ym. 2008). Ei ole samantekevää, minkälaisessa ympäristössä loppuelämänsä vuosikymmenet viettää.

Aloitin yhteisöllisen elämäntavan kartoituksen esittämällä kysymyksen: ”Miksi ja miten kiinnostuitte yhteisöasumisesta”? Haastateltavieni taustat olivat erilaisia, mutta heitä kaikkia yhdisti samankaltainen elämäntilanne: muuttaessaan Loppukiriin he olivat eläkeiän saavuttaneita, toiset elämänvaiheessaan jo pidemmällä, toiset vasta-alkajia. Moni oli seurannut omien vanhempien vanhenemista. Toisten vanhemmat pitivät sitkeästi kiinni omasta kodista lapsien ja yhteiskunnan apuun turvautuen, toiset päätyivät jonkinlaiseen tuettuun asumiseen, palvelutaloon tai vanhainkotiin. Haastateltavilla oli monenlaisia huolenaiheita omaa vanhuuden aikaa koskien. Elämänpiirin kutistuminen passivoivassa hoitokodissa ei ollut aktiivista kolmatta ikää eläville haastateltaville houkutteleva vaihtoehto. Toiset halusivat elää itsenäisesti ilman tarvetta ripustautua lapsiin, osalla ei tätä mahdollisuutta edes ollut. Myös heikkenevän hyvinvointivaltion tilanne huolestutti. Osalle haastateltavistani yhteisöllinen asumismuoto ei kuitenkaan ole ollut ensisijainen peruste muuttaa Loppukiriin. Talo on nähty sijainniltaan tai muilta ominaisuuksiltaan parhaana vaihtoehtona, taloon on tultu puolison ”perässä” tai kissalle on tarvittu parveketta. Kevyemmällä perusteilla muuttaneiden ajatukset eivät välttämättä ole pysyneet ennallaan muuton jälkeen: moni on saattanut herätä yhteisöllisyyteen asuttuaan yhteisössä jo jonkin aikaa.

Pitkän talonrakennusrupeaman aikana tulevat loppukiriläiset valmistautuivat yhteisölliseen elämäntapaan perusteellisesti. Loppukiri-hankkeen ympärille perustettu Aktiiviset Seniorit ry järjesti yhteisöllisyyskursseja, joihin suurin osa asukkaista osallistui. Aineistosta kävi kuitenkin ilmi, ettei yhteisöllisyyttä pidetä asiana, jota voi oppia millään ”kurssahduksella”, vaan ihmisten luontaisia ominaisuuksia pidettiin kurssitusta tärkeämpänä tekijänä yhteisölliseen

elämään sopeutumisessa. Varsinaisena yhteisöllisyyskouluna pidettiin kuitenkin itse yhteisössä elämistä ja sen toimintaan osallistumista.

Haastatteluaineiston perusteella yhteisöllisyys ilmenee voimakkaasti erilaisissa arjen toiminnoissa. Loppukirin arjen kolme tärkeintä teemaa ovat työnteke, yhteisruokailu ja naapuriapu. Työnteon koetaan jäsentävän elämää, antavan siihen rytmin ja tarkoituksen. Yhteisönsä hyväksi työtä tekevä ihminen on hyödyllinen ja tarpeellinen yhteiskunnan jäsen. Yhteisistä tiloista kannetaan vastuuta samalla tavalla kuin yksityisestä kodista. Yhteistilojen siivouksella asukkaat ottavat tilan haltuunsa; siisti ja hyvänä pidetty tila mahdollistaa ihmisten välisen kohtaamisen. Talon suuressa yhteiskeittiössä tapahtuva ruuanlaitto kokoaa ihmiset yhteen iloisen ja nautintoa tuottavan asian, ruoan, ympärille. Keittiötyö mahdollistaa keskustelun ja vuorovaikutuksen. Yhdessä työskentely hioo ihmisiä yhteen ja tuo työryhmän jäseniä lähemmäksi toisiaan. Työryhmästä muotoutuu työviikkojen aikaisten ponnistelujen ja niiden lopputuloksen tuottaman ilon kautta monelle talon tärkein sosiaalinen ryhmittymä. Tiiviissä kanssakäymisessä ilmenee toki myös kiistoja ja ristiriitoja. Haastateltavien mukaan monille asukkaille vuosikymmenten kuluessa kertynyt kokemus ruuanlaitosta ja perheenäitinä olemisesta saa aikaan sen, että omaa tapaa pidetään ainoana oikeana tapana. Elämäntilanteesta johdettu vähäisempi osallistuminen yhteisiin velvollisuuksiin saattaa myös aiheuttaa pahoja puheita. Tähän saakka ristiriidoista on selvitty esimerkiksi työryhmää vaihtamalla, mutta yksi haastateltavista pitää työryhmän vaihtamista kestävämmänä ratkaisuna ja peräänkuuluttaa tarkasti sovittuja ratkaisumalleja yhteisön sisäisiin konflikteihin.

Yhteisruokailu on yhteisön kantava teema ja yhteisöllisyyden ydin. Yhteisruokailu liittyy kiinteästi Loppukirissä tehtävään työhön. Se on työvuorossa olevan ryhmän ponnistelun hedelmä, josta kaikki talon asukkaat pääsevät osallisiksi. Yhteisen aterian ääreen kokoontuminen mainittiin jokaisessa haastattelussa ja lähes kaikki suhtautuivat siihen lähtökohtaisesti positiivisesti. Haastateltavien kertomukset yhteisruokailusta olivat iloisia ja eläviä kuvauksia rennosta yhdessäolosta. Haastatteluaineiston perusteella yhteisruokailu näyttäytyy talon tärkeimpänä sosiaalisia kontakteja ylläpitävänä tekijänä. Ruokasali on asukkaiden kohtaamispaikka, ja yhteisen aterian äärellä keskustelut viriävät. Kokoonnuttaessa yhteiselle päivälliselle on myös mahdollista pitää huolta toisista asukkaista: kysellä kuulumisia ja tarkkailla, ovatko kaikki vakioruokailijat paikalla. Päivittäin tapahtuva kohtaaminen toisten kanssa lisää sosiaalista turvallisuutta. Ruoalla on vahvasti kulttuurisia merkityksiä sisältävä puoli ja se on paljon muutakin kuin välttämätöntä polttoainetta ruumiille (Knuutila 2004: 9). Ruokaan liite-

tään monitahoisia emootioita, joista äidin osoittama huolenpito ja rakkaus ovat vahvimpia. (Lupton 1996: 37). Tästä syystä Loppukirissäkin ihmiset kokoontuvat iloisina yhteisen aterian äärelle. Yhteinen ruokailu vahvistaa yhteisöllisyyttä ja keskinäistä lämpöä. Kuppi kahvia voidaan juoda melkein pä ventovieraankin kanssa, mutta kokonaisen aterian nauttiminen yhdessä edustaa läheisyyden korkeinta astetta. ”Päivällispöytä [dinner table]” on voimakas symboli perheelle. (Lupton 1996: 37–38.) Loppukiri voidaankin tässä mielessä nähdä suurena ja löyhänä, vapaaehtoisuuteen perustuvana perheenä.

Loppukirin toiminta perustuu arjen yhteisöllisyydelle, jota naapuriapu parhaimmillaan edustaa. Yli 70 asukkaan talossa suhde ei kaikkien kanssa voi olla läheinen, mutta asukkaat voivat kuitenkin luottaa toistensa hyvántahtoisuuteen ja naapuriapuun silloin, kun tarvetta ilmenee (Dahlström & Minkkinen 2009: 171). Loppukirissä naapuria autetaan monin tavoin. Perinteisten kukkien kastelun ja vara-avaimen säilyttämisen lisäksi naapuriapua tarvitaan senioriyhteisössä usein silloin, kun asukkaat sairastavat. Esimerkiksi leikkauksen jälkeen hetkellisesti heikentynyt toimintakyky vaatisi tavallisessa kerrostalossa yhteiskunnallisesti kustannettua kotihoitoa, mutta Loppukirissä naapurit ottavat hoitaakseen esimerkiksi kaupassa käynnin ja lääkkeiden noutamisen apteekista. Lisäksi yhteiskeittiössä valmistettu päivällinen viedään tarvittaessa potilaalle kotiovelle saakka. Haastateltavien mukaan pelkkä tietoisuus siitä, että on olemassa ihmisiä, joiden puoleen kääntyä ongelmatilanteissa, luo turvallisuuden tunnetta. Naapuriavulla on kuitenkin rajansa: asukkaat eivät voi ryhtyä toistensa omaishoitajiksi, vaan yhteiskunnan on tarjottava tukea silloin, kun pelkkä naapuriapu ei enää riitä.

Yhteisöllisyyspuhunnat ulottuvat Loppukirissä nykyhetkeäkin pidemmälle. Pohdintaa yhteisön toiminnan jatkuvuudesta tulevaisuudessa ilmeni jokaisessa haastattelussa. Miten yhteisön toiminta turvataan sitten, kun suuri osa Loppukirin nykyisistä asukkaista on hoivavaiheessa? Monen haastateltavan mielestä yhteisön tulee valmistautua hyvissä ajoin jäsenten vanhenemiseen. Työnteko nähdään niin merkittävänä osana yhteisön toimintaa, että sen kohtalo jäsenistön vanhetessa tuntui huolestuttavan haastateltavia eniten. Päälinja tulevaisuudensuunnitelmissa on ollut se, että taloon hankitaan tarvittaessa lisäapua ruoanlaittoon ja siivoukseen. Eriäviä mielipiteitä esitettiin sen suhteen, missä määrin päävastuu aterioiden suunnittelusta ja valmistuksesta säilyisi yhteisön asukkailla itsellään. Osalle sopi hyvin se, että ulkopuolinen kantaisi pääasiallisen vastuun ruoanlaitosta, mutta osa haastateltavista oli sitä mieltä, että ruoanlaiton yhteen hitsaava vaikutus kärsii, jos yhteisön jäsenet eivät itse ole siitä vastuussa.

Jotkut haastateltavista pitivät tärkeänä sitä, että taloon saada nuorempaa väkeä asukkaiksi, jolloin yhteisö pysyy elinvoimaisena.

Niin paljon kuin Loppukirin kaltainen vireiden ja elämänmyönteisten senioreiden rakentama yhteisö houkuttaisi yhteisöanalyysiin paratiisillisessä Gemeinschaft-hengessä, ei arki, työ ja päätöksenteko 70 muun asukkaan kanssa ole pelkkää päivänpaistetta. Yksi haastateltavista suhtautui yhteisön toimintaan hyvin kriittisesti, eikä ollut varma omasta tulevaisuudestaan yhteisön jäsenenä tai yhteisön elinmahdollisuuksista yleensäkin. Suurin pettymyksenaihe oli se, että osa Loppukirin asukkaista on hänen mukaansa muuttanut taloon väärin perustein. Yhteisö sijaitsee uudella ja vetovoimaisella asuinalueella Helsingin Arabianrannassa, mikä on haastateltavan mukaan houkutelut taloon asukkaita, jotka eivät ole lähtökohtaisesti kiinnostuneita yhteisöllisyydestä vaan kohtuuhintaisesta asunnosta erinomaisella sijainnilla. Tällaiset asukkaat osallistuvat pakollisten velvollisuuksien lisäksi talon toimintaan vain vähän ja pysyttelevät yhteisön ulkoreunalla. Muutama muukin haastateltava tiedostaa sen, että kaikki talon asukkaat eivät asu talossa yhteisöllisyyden vuoksi. Heille näiden asukkaiden osallistumattomuus ei kuitenkaan ole kynnyskysymys, vaan he pitävät luonnollisena sitä, että monen kymmenen asukkaan talossa kaikki eivät voi suhtautua yhteisöllisyyteen yhtä intohimoisesti. Myös konfliktien syntyminen ja niiden puutteellinen ratkaisu huolestuttavat yhteisön toimintaan pettynyttä haastateltavaa. Hänen mukaansa konfliktitilanteen syntyessä yhteisössä osapuolien oman edun tavoittelu korostuu. Ihmiset eivät osaa asettaa yhteisön hyvinvointia etusjalle, vaikka yhteinen hyvä hyödyttää lopulta kaikkia yhteisön jäseniä. Yhteisön toimintakaan ei ole jaksettu kehittää riittävästi taloon muuttamisen jälkeen, mistä syystä vallankäyttö ja päätöksenteko eivät ole läpinäkyviä. Myös asioiden valmistelussa ja toimeenpanossa on haastateltavan mielestä parantamisen varaa.

Vaikka tutkielman pääpaino on yhteisöllisyyden henkilökohtaisessa kokemisessa, osassa haastatteluista piirtyi esiin myös yhteiskunnallinen taso, jossa yhteisöasumiselle annettiin muitakin kuin henkilökohtaisia merkityksiä. Loppukiri koettiin paikaksi, jossa ikääntyneet voivat tuntea itsensä hyödyllisiksi yhteiskunnan jäseniksi. Yhteisö suojelee asukkaita yhteiskunnan harjoittamalta ageismilta, joka leimaa seniorit yhteiskunnan varoja kuluttaviksi taakoiksi. Asukkaat voivat myös tuntea ylpeyttä siitä, että ovat omalla työllään rakentaneet senioriyhteisön, joka on Suomessa ainoa laatuaan. Moni haastateltava kokee tehneensä arvokasta pioneerityötä yhteisön luomiseksi, ja Loppukiriä pidetään esimerkkinä, josta yhteiskunnassa voitaisiin laajemminkin ottaa mallia. Osalle haastateltavista Loppukiri näyttäytyy kuitenkin

kin vahvasti henkilökohtaisena ratkaisuna. Mitä etäisempi suhtautuminen haastateltavilla on yhteisöllisyyteen arvona, sitä vähemmän he tuovat esiin asumismuodon yhteiskunnallisia vaikutusmahdollisuuksia.

Kiinnostuin yhteisöasumisesta seurattessani mediassa käytyä keskustelua erilaisista elämänvalinnoista ja -tyyleistä, joilla kaikilla tavoitellaan hyvinvointia ja onnellisuutta. Työpaikan vaihdos tai jopa irtisanoutuminen, maallemuutto, erilaiset asumismuodot yhteisöasuminen mukaan lukien ja elämän leppoistaminen eli downshiftaus tuntuivat kaikki liittyvän samaan ilmiöön. Tutkimuskirjallisuudesta löysin ilmiölle käsitteen elämänpolitiikka. Elämänpolitiikkaa harjoitetaan jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa, missä ihmisiä ja heidän elämänvalintojaan eivät enää sido perinteet ja jäykät auktoriteettirakenteet. Yhtäkkiä ollaan maailmassa, joka on täynnä erilaisia valinnanmahdollisuuksia. (Roos & Hoikkala 1998: 7–8.) Rajaton mahdollisuuksien viidakko ei koske pelkästään nuoria ja työikäisiä, vaan myös ikääntyviä, joilla on vankan eläkejärjestelmän ja pidentyneen kolmannen ikävaiheen ansiosta sekä aikaa että resursseja itsensä toteuttamiseen. (Laslett 1991: 140–158.) Eläkeikään tulevien ihmisten ei tarvitse omaksua vanhuksen roolia heti eläkkeelle jäätyään, vaan eläkeikään kohdistuu uudenlaisia odotuksia. Syntyy uudenlaisia eläkeiän elämäntyyliä ja -käytäntöjä. (Karisto & Konttinen 2004: 13–14.) Loppukiri voidaan nähdä osana samaa elämänpolitiikan ilmiötä, jossa ikääntyvien ei ole pakko tyytyä asumaan yksin omassa kodissaan tai muuttaa palvelutalon asukkaaksi. Heillä on mahdollisuus rakentaa yhteiskuntaan omin avuin uudenlaisia asumismuotoja, jotka sopivat nykyaikaiselle eläkeläiselle. Samalla luodaan myös kuvaa itsestä vireänä ja elämänhaluisena seniorina. Jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa minuuden rakentaminen on refleksiivinen projekti, joka perustuu jatkuvasti uudistettaviin elämäkerrallisiin narratiiveihin. (Giddens 1991: 5). Loppukiristä kokoamaani haastatteluaineistoa voidaan myös lukea tällaisena refleksiivisen elämänprojektin näkökulmasta. Tällä tutkielmalla osallistun myös itse samaiseen elämänpoliittiseen keskusteluun.

7.2. Etnologisen yhteisötutkimuksen mahdollisuudet

Etnologinen tutkimus mahdollistaa laajan ja lähelle tulevan näkökulman yhteisöön. Yhdistämällä teemahaastattelu ja osallistuvan havainnointi piirtyy tutkittavasta yhteisöstä tarkka kuva. Tämän lisäksi keskustelunomaisella teemahaastattelulla ja haastatteluaineiston analyysillä saadaan kuuluville haastateltavien oma ääni ja arjen kuvauksen taakse kätkeytyvät merkityk-

set ja niiden muodostamat kokonaisuudet. Loppukirin potentiaali etnologisena tutkimuskohde-
teena antaisi mahdollisuuden myös syvällisempään ja pitemmälle vietyyn analyysiin, kuin
mitä tämän sivumäärältään rajallisen pro gradu -tutkielman raameissa oli toteutettavissa. Lu-
vussa 6.2. käsittelemäni yhteisöasuminen elämänpoliittisena valintana oli pintaraapaisu ai-
heeseen, ja uskon, että jatkotutkimuksen kannalta olisi hedelmällistä tutkia yhteisöllisyyden
representaatioita elämänpoliittisina narratiiveina.

Käsittelemistäni yhteisön arjen kiertyvistä yhteisöllisyyteen liittyvistä teemoista ruuanlaitto ja
sen loppuhuipentumana tapahtuva yhteisruokailu vaikutti tutkimuksellisesti anteliaimmalta.
Loppukirin ruoanlaitosta ja yhteisruokailusta kertova haastatteluaineisto sisältää runsaasti
kutkuttavia merkitystiiivistymiä, joita voisi jatkotutkimuksessa purkaa vielä edelleen. Teemo-
jen syväluotaus ei ollut tutkielmassani riittävässä määrin mahdollista, sillä monitasoisen yh-
teisön toiminnan ja arjen kuvaus vei leijonanosan sivumäärästä.

Loppukirin kaltaisista yhteisöistä tehtävä tutkimus ei ole vailla yhteiskunnallista vaikutta-
vuutta. Loppukiriläisten into ja uskallus ryhtyä uskomattomia ponnistuksia vaatineeseen talo-
hankkeeseen kertoo siitä, että uudenlaisille asumismuodoille on suomalaisessa yhteiskunnas-
sa tilausta. Loppukiri on yhteisöllisenä senioritalona vielä toistaiseksi ainoa laatuaan, mutta
jatkoa on varmasti luvassa. Ehkäpä Loppukirin uudisraivaus tekee tilaa uusillekin yrittäjille
tai jopa herättelee päättäjät miettimään, voisiko loppukiriläisten esimerkin innoittamana jul-
kisiakin palveluita järjestää uuteen uskoon.

Lähteet

1. Painamattomat lähteet

Aineistot

H1 Ainon (s. 1938) ensimmäinen haastattelu 14.2.2011 Senioritalo Loppukirissä. Kesto 86 min.

H2 Kaarinan (s.1942) haastattelu 14.2.2011 Senioritalo Loppukirissä. Kesto 100 min.

H3 Inkerin (s.1941) haastattelu 15.2.2011 Senioritalo Loppukirissä. Kesto 36 min.

H4 Hilkan (s. 1942) haastattelu 15.2.2011 Senioritalo Loppukirissä. Kesto 65 min.

H5 Ainon toinen haastattelu 15.2.2011 Senioritalo Loppukirissä. Kesto 94 min.

H6 Reijon (s. 1935) haastattelu 16.2.2011 Senioritalo Loppukirissä. Kesto 76 min.

H7 Maijan (s. 1941) haastattelu 16.2.2011 Senioritalo Loppukirissä. Kesto 71 min.

H8 Toivon (s. 1939) haastattelu 16.2.2011 Senioritalo Loppukirissä. Kesto 13 min.

Kenttätöypäiväkirja ajalta 14.–16.2.2011.

Kaikki aineistot tekijän hallussa.

Opinnäytetyöt

Maununaho, Sonja 2012: *Muistettu ja koettu vanhuus. Aineistolähtöinen analyysi vanhuuden käsitteestä ja sen muutoksesta* [online]. <<http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201210092634>>. [Viitattu 30.5.2013.]

Vakimo, Sinikka 1987: *Elämää parketeilla: tutkimus Helsingin eläkeläistansseista ja -tanssijoista*. Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kansanrunoustieteen laitos.

Vakimo, Sinikka 1992: *Vanhuus, naiseus ja elämäntapa. Tutkimus 1980-luvun puolivälin helsinkiläisistä eläkeläistansseista*. Perinteentutkimuksen lisensiaatintutkielma. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Digitaaliset lähteet

Enges, Pasi 2010: Kylätutkimusta tieteidenvälisesti. *Elore* vol. 17, 2/2010 [online]. Julkaisija:

Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry.
<http://www.elore.fi/arkisto/2_10/enges_2_10.pdf>. [Viitattu 27.5.2013.]

Hyvärinen, Matti 2006: *Kerronnallinen tutkimus* [online].
<http://www.hyvarinen.info/material/Hyvarinen-Kerronnallinen_tutkimus.pdf>. [Viitattu 16.11.2011.]

Klinkmann, Sven-Erik 2008: Kolumnen: I ålderskategoriernas grepp. *Elore* vol. 15, 1/2008 [online]. Julkaisija: Suomen Kasantietouden Tutkijain Seura ry.
<http://www.elore.fi/arkisto/1_08/kli1_08.pdf>. [Viitattu 25.10.2011.]

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anni 2006: KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [online]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja].
<<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. [Viitattu 17.10.2011.]

Yhteisöasumisen verkosto[online]. <<http://rihmasto.fi>>. [Viitattu 14.11.2011.]

Senioriyhteisö Loppukirin kotisivut [online]. <<http://loppukiri.fi>>. [Viitattu 9.1.2012.]

Senioriyhteisö Färdknäppenin kotisivut [online]. <<http://fardknappen.se>>. [Viitattu 9.1.2012.]

Aktiiviset Seniorit ry:n kotisivut [online]. <<http://www.aktiivisetseniorit.fi/>>. [Viitattu 15.8.2013.]

Malta-yhteisötalon kotisivut [online]. <<http://www.maltatalo.fi>>. [Viitattu 15.8.2013.]

2. Painetut lähteet

Alanen, Ilkka & Alanen, Leena & Hirvonen, Tauno & Hämäläinen, Terttu & Laaksonen, Pekka & Oksa, Jukka, Siisiäinen & Martti & Winter, Anne-Marie 1973: *Sivakka ja Rasimäki. Raportti pohjoiskarjalaisesta kylästä*. Joensuu: Joensuun korkeakoulu, Karjalan tutkimuslaitos.

Anderson, Benedict 2007: *Kuvitellut yhteisöt. Nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua*. Tampere: Vastapaino.

Antikainen, Ari & Rinne, Risto & Koski, Leena 2000: *Kasvatussosiologia*. Helsinki: WSOY.

Anttila, Veikko 1982: *Jyväskylän Tourula. Pieniyhteisötutkimus*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Anttonen, Anneli 1989: *Tarina Tuulen kylästä. Raportti erään asuinyhteisön synnystä ja arjesta*. Asuntotutkimuksia 3:1989. Asuntohallituksen tutkimus- ja suunnitteluosasto.

Aro, Laura 1996: *Minä kylässä. Identiteetikertomus haastattelututkimuksen folkloreina*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 650. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Bauman, Zygmunt 2001: *Community*. Cambridge: Polity Press.

Beck, Ulrich 1995: *Politiikan uudelleen keksiminen. Kohti refleksiivisen modernisaation teoriaa*. Teoksessa Beck, Ulrich & Giddens, Anthony & Lash, Scott, *Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio*. Tampere: Vastapaino.

Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas 2000 [1966]: *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Alkuperäisteos *The Social Construction of Reality*, käänt. Vesa Raiskila. Helsinki: Gaudeamus.

Clifford, James 1988: *The Predicament of Culture. Twentieth-Century Ethnography, Literature, and Art*. Cambridge: Harvard University Press.

Cronberg, Tarja & Vepsä, Kirsi 1983: *Asumisen uusi suunta*. Helsinki: Tammi.

Dahlström, Marja & Minkkinen, Sirkka 2009: *Loppukiri. Vaihtoehtoista asumista seniori-iässä*. Helsinki: WSOY.

Dannefer, Dale & Uhlenberg, Peter 1999: Paths of the Life Course. A Typology. In Bengtson, Vern. L. & Schaie, Warner K. (eds.), *Handbook of Theories of Aging*. New York: Springer.

Durkheim, Émile 1985: *Itsemurha*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Davies, Charlotte Aull 2008: *Reflexive Ethnography. A guide to researching selves and others*. Toinen painos. New York: Routledge.

Ehn, Billy & Löfgren, Orvar 1996: *Vardagslivets etnologi. Reflektioner kring en kulturvetenskap*. Stockholm: Bokförlaget Kultur och natur.

Eriksen, Thomas Hylland 2004: *Toista maata? Johdatus antropologiaan*. Helsinki: Gaudeamus.

Eskola, Jari 2001: Urheilijan ruumis konstruktiona. Miten ruumis tuotetaan? Teoksessa Kuusela, Pekka & Saastamoinen, Mikko (toim.), *Ruumis, minä ja yhteisö. Sosiaalisen konstruktionismien näkökulma*. selvityksiä E. Yhteiskuntatieteet 21. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1996: *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Lapin yliopiston tieteellisiä julkaisuja C 13. Rovaniemi: Lapin yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta.

Etzioni, Amitai 1997: *The New Golden Rule: Community and Morality in a Democratic Society*. London: Profile.

Etzioni, Amitai 1995: *The Spirit of Community. Rights, Responsibilities and the Communitarian Agenda*. New York: Crown Publishers.

Featherstone, Mike & Hepworth, Mike 1991: The Mask of Ageing and the Postmodern Life Course. In Featherstone, Mike & Hepworth, Mike & Turner, Brian S. (eds.), *The Body. Social Process and Cultural Theory*. London: Sage.

Giddens, Anthony 1991: *Modernity and Self-Identity*. Cambridge: Polity Press.

Giddens, Anthony 1995: Elämää jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa. Teoksessa Beck, Ulrich & Giddens, Anthony & Lash, Scott, *Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio*. Tampere: Vastapaino.

Haarni, Ilka 2010: *Kolmas elämä. Aktiiviset eläkeläiset kaupungissa*. Helsinki: Gaudeamus.

Haavio-Mannila, Elina 1984: Perhe hoiva- ja tunneyhteisönä. Teoksessa Haavio-Mannila, Elina, Jallinoja, Riitta & Strandell, Harriet: *Perhe, työ ja tunteet. Ristiriitoja ja ratkaisuja*. Juva: WSOY.

Hautamäki, Antti 2005: Johdanto. Teoksessa Hautamäki, Antti & Lehtonen, Tommi & Sihvola, Juha & Tuomi, Ilkka & Vaaranen, Heli & Veijola, Soile 2005: *Yhteisöllisyyden paluu*. Helsinki: Gaudeamus.

Helsti, Hilikka 2006: ”Rakkaat omaiset.” Heikkilän sisarusten kirjeet ja perhestrategiat 1901 – 1919. Teoksessa Helsti, Hilikka, Stark, Laura & Tuomaala, Saara (toim.), *Modernisaatio ja kansan kokemus Suomessa 1860–1960*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1101. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2000: *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.

Hobsbawm, Eric 1996: The Cult of Identity Politics. *New Left Review* 217.

Holmila, Marja 2001: *Kylä kaupungistuvassa yhteiskunnassa. Yhteisöelämän muutos ja jatkuvuus*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 850. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Junkala, Pekka 1999: Kenttätyö etnologian profiilina. Teoksessa Lönnqvist, Bo & Kiuru, Elina & Uusitalo, Eeva (toim.), *Kulttuurin muuttuvat kasvot. Johdatusta etnologiatieteisiin*. Tietolipas 155. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Jallinoja, Riitta 2006: *Perheen vastaisku. Familistista käännettä jäljittämässä*. Helsinki: Gaudeamus.

Jylhä, Marja 2000: Onnistunut vanheneminen ja vanhuuden muuttuvat mielikuvat. *Gerontologia 1*, 43–47.

Jyrkämä, Jyrki 2003: Ikääntyvä yhteiskunta ja vanhojen elinolot. Teoksessa Marin, Marjatta & Hakonen, Sinikka (toim.), *Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Jyrkämä, Jyrki 1995: "Rauhaisesti alas illan lepoon"? Tutkimus vanhenemisen sosiaalisuudesta neljässä paikallisyhteisössä. ACTA UNIVERSITATIS TAMPERENSIS ser A vol. 449. Tampere: Tampereen yliopisto.

Jyrkämä, Jyrki 2001: Vanheneminen ja vanhuus. Teoksessa Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki (toim.), *Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa*. Tampere: Vastapaino.

Karisto, Antti 2009: Esipuhe. Teoksessa Dahlström, Marja & Minkkinen, Sirkka, *Loppukiri. Vaihtoehtoista asumista seniori-iässä*. Helsinki: WSOY.

Karisto, Antti 2005: Suuret ikäluokat kuvastimessa. Teoksessa Karisto, Antti (toim.), *Suuret ikäluokat*. Jyväskylä: Gummerus.

Karisto, Antti & Konttinen, Riikka 2004: *Kotiruokaa, kotikatua, kaukomatkailua. Tutkimus ikääntyvien elämäntyyleistä*. Helsinki: Palmenia-kustannus.

Karppinen, Päivi 1999: Ostoruumis – moraalinen ongelma? Teoksessa Kangas, Ilka & Nikander Pirjo (toim.), *Naiset ja ikääntyminen*. Helsinki: Gaudeamus.

Keronen, Päivi 1996: Ydinperhe – yhteiskunnan tukipylväs. Perheihanne 1940- ja 1950-lukujen elämäntapaoppaissa. Teoksessa Kortelainen, Kaisu & Vakimo, Sinikka (toim.), *Tradition edessä. Kirjoituksia perinteestä ja kulttuurista*. Kultaneito I. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.

Kirveennummi, Anna & Räsänen, Riitta 2000: *Suomalainen kylä kuvattuna ja muisteltuna*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 777. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Knuuttila, Maarit 2006: *Kansanomainen keittämisen taito*. Kansatieteellinen Arkisto 50. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.

Knuuttila, Maarit 2004: Saatesanat. Teoksessa Knuuttila, Maarit & Pöysä, Jyrki & Saarinen, Tuija (toim.), *Suulla ja kielellä. Tulkintoja ruuasta*. Tietolipas 202. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Knuuttila, Seppo & Rannikko, Pertti (toim.) 2008: *Kylän paikka. Uusia tulkintoja Sivakasta ja Rasimäestä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1167. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Knuuttila, Seppo & Rannikko, Pertti 2008: Sivakka ja Rasimäki tutkimuksina. Teoksessa Knuuttila, Seppo & Rannikko, Pertti (toim.), *Kylän paikka. Uusia tulkintoja Sivakasta ja Rasimäestä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1167. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Korkiakangas, Pirjo 2006: Etnologisia näkökulmia muistiin ja muisteluun. Teoksessa Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina & Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim.), *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Tietolipas 214. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Korkiakangas, Pirjo 2002: Muistelusta voimavaroja vanhuuteen. Teoksessa Heikkinen, Eino & Marin Marjatta (toim.), *Vanhuuden voimavarat*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Koskinen, Simo & Aalto, Leena & Hakonen, Sinikka & Päivärinta, Eeva 1998: *Vanhustyö*. Helsinki: Vanhustyön keskusliitto.

Kuula, Arja 2009: *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.

Kuusela, Pekka 2001: Sosiaalisen konstruktionismin liike sosiaalitieteissä. Teoksessa Kuusela, Pekka & Saastamoinen, Mikko (toim.), *Ruumis, minä ja yhteisö. Sosiaalisen konstruktionismin näkökulma*. Kuopion yliopiston selvityksiä E. Yhteiskuntatieteet 21. Kuopio: Kuopion yliopisto

Kyläläiset, kansalaiset. Tulkintoja Sivakasta ja Rasinmäestä 1996: Tutkijaryhmä: Seppo Knuuttila, Ilkka Liikanen, Pertti Rannikko, Hannu Itkonen, Merja Koistinen, Jukka Oksa ja Sinikka Vakimo. Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja 114. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Laine, Timo 2001: Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Laslett, Peter 1991: *A Fresh Map of Life*. London: Weidenfeld & Nicolson.

Lehtonen, Heikki 1990: *Yhteisö*. Tampere: Vastapaino.

Lehtonen, U. E. 2005: Kansatieteen tutkimushistoria. Teoksessa Korkiakangas, Pirjo & Olsson, Pia & Ruotsala, Helena (toim.), *Polkuja etnologian menetelmiin*. Ethnos-toimite 11. Helsinki: Ethnos ry.

Lumme-Sandt, Kirsi 2005: Vanhan ihmisen kohtaaminen haastattelutilanteessa. Teoksessa Ruusuvoori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.), *Haastattelu. Tutkimus tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino.

Lupton, Deborah 1996: *Food, the Body and the Self*. London: Sage Publications.

Lyytikä, Anneli & Kuusinen, Anneli 2001: *Suomalainen asuin ympäristö. Selvitys uudisrakennetuista kohteista ja koerakentamishankkeen suunnitteluprosessista*. Suomen ympäristö 518. Helsinki: Ympäristöministeriön asunto- ja rakennusosasto.

Moilanen, Pentti & Rähä, Pekka 2001: Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Nikander, Pirjo 1999: Elämänkaaresta elämänkulkuun. Iän muuttuva merkitysmaailma. Teoksessa Kangas, Ilka & Nikander, Pirjo (toim.), *Naiset ja ikääntyminen*. Helsinki: Gaudeamus.

Pietiläinen, Seppo 2004: *Viljelijän luopumisturva. Miten luopumiseläke luotiin ja sukupolvenvaihdoeseläke syntyi 1971–1974*. Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen julkaisuja 2/2004. Espoo: Maatalousyrittäjien eläkelaitos.

Raijas, Anu 2008: Arki keskittyy kotiin. Teoksessa Lammi, Minna & Timonen, Päivi (toim.), *Koti: tehtävistä uusiin ihanteisiin*. Kuluttajatutkimuskeskuksen kirjoja 4. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.

Rantamaa, Paula 2001: Ikä ja sen merkitykset. Teoksessa Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki (toim.), *Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa*. Tampere: Vastapaino.

Rauhala, Pirkko-Liisa 1996: Miten sosiaalipalvelut tulivat sosiaaliturvaan? Teoksessa Sipilä, Jorma, Ketola, Outi, Kröger, Teppo & Rauhala, Pirkko-Liisa (toim.): *Sosiaalipalvelujen Suomi*. Helsinki: WSOY.

Roos, J. P. 1998: Mitä on elämänpolitiikka? Teoksessa Roos, J. P. & Hoikkala, Tommi (toim.), *Elämänpolitiikka*. 2000-luvun kirjasto. Helsinki: Gaudeamus Kirja.

Roos, J. P. & Hoikkala, Tommi: Esipuhe. Teoksessa Roos, J. P. & Hoikkala, Tommi (toim.), *Elämänpolitiikka*. 2000-luvun kirjasto. Helsinki: Gaudeamus Kirja.

Ruoppila, Isto 2000: Onnistunut vanheneminen. *Gerontologia 1*, 34–36.

Ruotsala, Helena 2005: Matkoja, muistoja, mielikuvia – kansatieteilijä kentällä. Teoksessa Korkiakangas, Pirjo & Olsson, Pia & Ruotsala, Helena (toim.), *Polkuja etnologian menetelmiin*. Ethnos-toimite 11. Helsinki: Ethnos ry.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) 2005: *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino.

Saastamoinen, Mikko 2001a: Elämäntapayhteisöt ja yhteisöllistämisen teknologiat – identiteetti, ekspressiivisyys ja hallinnointi. Teoksessa Kuusela, Pekka & Saastamoinen, Mikko (toim.), *Ruumis, minä ja yhteisö. Sosiaalisen konstruktionismin näkökulma*. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Saastamoinen, Mikko 2001b: Elämänkaari, elämäkerta ja muisteleminen. Teoksessa Kuusela, Pekka & Saastamoinen, Mikko (toim.), *Ruumis, minä ja yhteisö. Sosiaalisen konstruktionismin näkökulma*. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Salomonsson, Anders 1990: Food for thought. Themes in Recent Swedish Ethnological Food Research. *Ethnologia Scandinavica* 20.

Sihvonen, Ari-Pekka & Martelin, Tuija & Koskinen, Seppo & Sainio, Päivi & Aromaa, Arpo 2008: Sairastavuus ja toimintakykyinen elinaika. Teoksessa Heikkinen, Eino & Rantanen, Taina (toim.), *Gerontologia*. Helsinki: Duodecim.

Sivakka ja Rasimäki. Raportti pohjoiskarjalaisesta kylästä 1973: Tutkijaryhmä: Ilkka Alanen, Leena Alanen, Tauno Hirvonen, Terttu Hämäläinen, Pekka Laaksonen, Jukka Oksa, Martti Siisiäinen ja Anne Marie Winter. Joensuu: Joensuun korkeakoulu, Karjalan tutkimuslaitos.

Sääskilahti, Nina 1999: Kansan kulttuurista arkipäivän merkityksiin. Teoksessa Lönnqvist, Bo & Kiuru, Elina & Uusitalo, Eeva (toim.), *Kulttuurin muuttuvat kasvot. Johdatusta etnologiatieteisiin*. Tietolipas 155. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Tommila, Päiviö & Heervä, Ismo (toim.) 1980: *Muuttuva kylä. Turun yliopiston kylätutkimusryhmän loppuraportti*. Tietolipas 84. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Vaaherkumpu, Maarit 2011: Yhteisön unelma toteutuu. *Keskisuomalainen*. 20.12.2011, s. 9.

Vakimo, Sinikka 2001: *Paljon kokeva, vähän näkyvä. Tutkimus vanhaa naista koskevista kulttuurisista käsityksistä ja vanhan naisen elämäkäytännöistä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 818. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Valkonen, Tapani & Nikander, Timo 1990: Vanhojen ikäluokkien koon ja rakenteen muutokset. Teoksessa Pohjolainen, Pentti & Jylhä, Marja (toim.), *Vanheneminen ja elämäntilanne. Sosiaaligerontologian perusteita*. Espoo: Weilin+Göös.

Varto, Juha 1992: *Laadullisen tutkimuksen metodologia*. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Veijola, Soile 2005: Turistien Yhteisöt. Teoksessa Hautamäki, Antti & Lehtonen, Tommi & Sihvola, Juha & Tuomi, Ilkka & Vaaranen, Heli & Veijola, Soile *Yhteisöllisyyden paluu*. Helsinki: Gaudeamus.

Young, Yock 1999: *The Exclusive Society*. London: Sage.

Liitteet

Teemahaastattelulista:

Yleistiedot

1. Nimi
2. Ikä
3. Ammatti
4. Työelämässä vai eläkkeellä
5. Perhesuhteet
6. Asutteko Loppukirin asunnossanne yksin vai jonkun kanssa?
7. Missä ja miten asuitte ennen Loppukiriin muuttoa?
8. Milloin muutitte Loppukiriin?

Loppukirin synty

9. Miksi ja miten kiinnostuitte yhteisöasumisesta?
10. Minkälainen prosessi edelsi päätöstä sitoutua yhteisöasumiseen Loppukirissä? Minkälaisia asioita pohditte?
11. Oliko teillä epäilyksiä erityisesti yhteisöasumisen suhteen? Mikä mietitytti?
12. Minkälaista Loppukirin rakennuttamisaika oli? Miten projekti eteni?
13. Kuinka tulevia loppukiriläisiä valmennettiin yhteisöllisyyteen? Minkälaisia keskusteluja käytiin ja koulutuksia järjestettiin?
14. Mihin asioihin valmentautumisessa kiinnitettiin huomiota?
15. Oliko koulutuksesta ja valmentautumisesta hyötyä?

Elämä Loppukirissä

16. Miten Loppukiri toimii? Mitkä ovat asukkaiden tehtävät ja velvollisuudet? Millaista on Loppukirin ARKI?
17. Kehittämisehdotuksia Loppukirin toimintaan? Mikä toimii hyvin, mikä ei niin hyvin?
18. Miten elämänne on muuttunut Loppukiriin muuttamisen jälkeen?
19. Minkälainen suhde teillä on muihin asukkaisiin? Tunnetteko kaikki asukkaat, uusia ystäviä?
20. Mitä odotatte tulevaisuudelta? Mitä arvelette, että vanheneminen Loppukirissä tuo tullessaan? (entä jos ei selviä velvollisuuksista ja työtehtävistä jne.)

Yhteisöllisyys

21. Minkälaisissa asioissa ja tilanteissa yhteisöllisyys näkyy?
22. Onko yhteisruokailulla erityinen merkitys ja jos on, niin mitä arvelette, miksi sen merkitys on niin suuri?
23. Onko Loppukirin yhteisö tarpeeksi yhteisöllinen vai pitäisikö yhteisöllisyyttä lisätä entisestään?
24. Yhteisöllisyyden edut ja haitat?
25. Onko teillä aiempia kokemuksia yhteisöllisyydestä? Minkälaisia? (erityisesti asumismuodon suhteen, mutta myös töissä, suvussa, harrastuksissa)

26. Olisitteko voinut harkita yhteisöllistä elämäntapaa tai olisitteko halunnut elää yhteisöllisesti jo aiemmin, jossakin aiemmassa elämänvaiheessa?
27. Mitä yhteisöllisyys teille merkitsee?
28. Kuinka tärkeänä pidätte yhteisöllisyyttä nyky-yhteiskunnassa? Onko yhteisöllisyydellä yhteiskunnallista merkitystä vai onko se teille tärkeää vain henkilökohtaisella tasolla?